Bu kitaba sığmayan daha neler var!

Karekodu okutun, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaşın!

ÖDS

ÖĞRENCİ/ÖĞRETMEN DESTEK SİSTEMİ

https://ods.eba.gov.tr

- Konu Anlatımlı Ders Videoları
- Soru Çözüm Videoları
- Ders Anlatım Videoları
- Çoktan Seçmeli Sorular

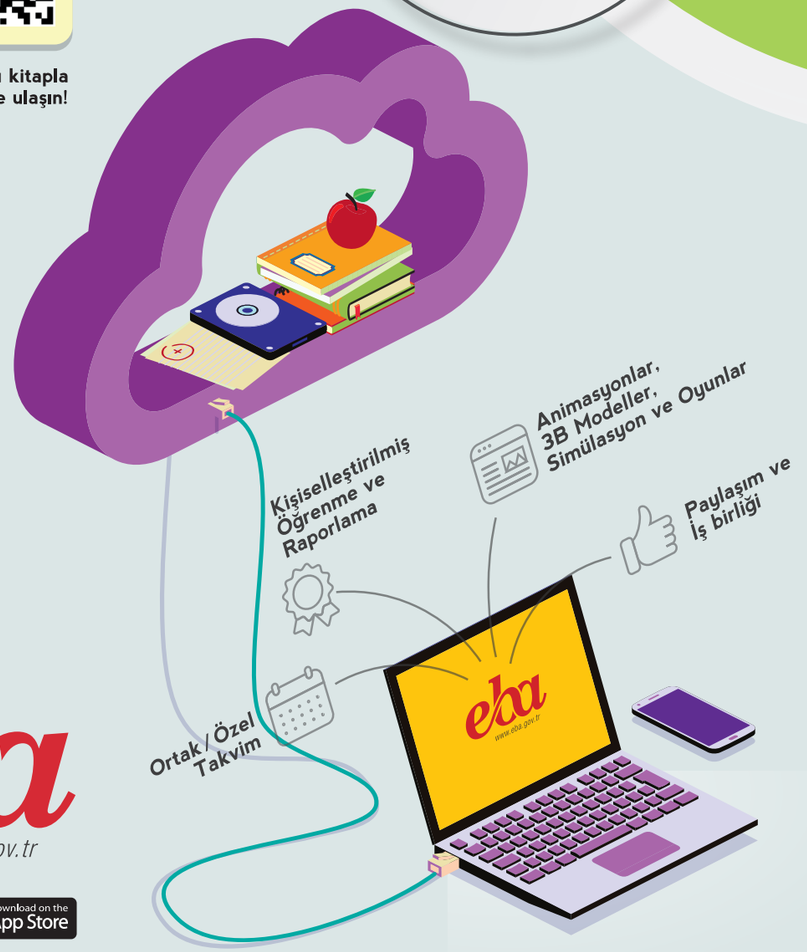

eba
www.eba.gov.tr

Google play | App Store

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

ISBN 978-975-11- 6019-5

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 5'inci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI — MESLEKİ EĞİTİM MERKEZLERİ — 10 SINIF — DERS MATERYALİ

MESLEKİ EĞİTİM MERKEZLERİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 10

DERS MATERYALİ

MESLEKİ EĞİTİM MERKEZLERİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10

DERS MATERYALİ

YAZARLAR

Mehmet Fatih MÜLAYİM

Recep TOKGÖZ

Seçkin BALKESEN

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI 8103
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ 2029

Her hakkı saklıdır. ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin,soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir suretle alınıp yayınlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

Editör: Gülay SARI
Dil Uzmanı: Aysel ASLAN KEPENEK
Program Geliştirme Uzmanı: Seçil YILDIRIM PALABIYIK
Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı: İlkay ÜÇGÜL ÖCAL
Rehberlik ve Gelişim Uzmanı: Zahide Merve KÜÇÜKÇELİK
Grafik Tasarım Uzmanı: Arife ŞENEL
Grafik Tasarım Uzmanı: Nihal ŞİMŞEK
Görsel Tasarım Uzmanı: Selda ÜLKÜSOY

ISBN 978-975-11- 6019-5

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 02.09.2021 gün ve 30652074 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

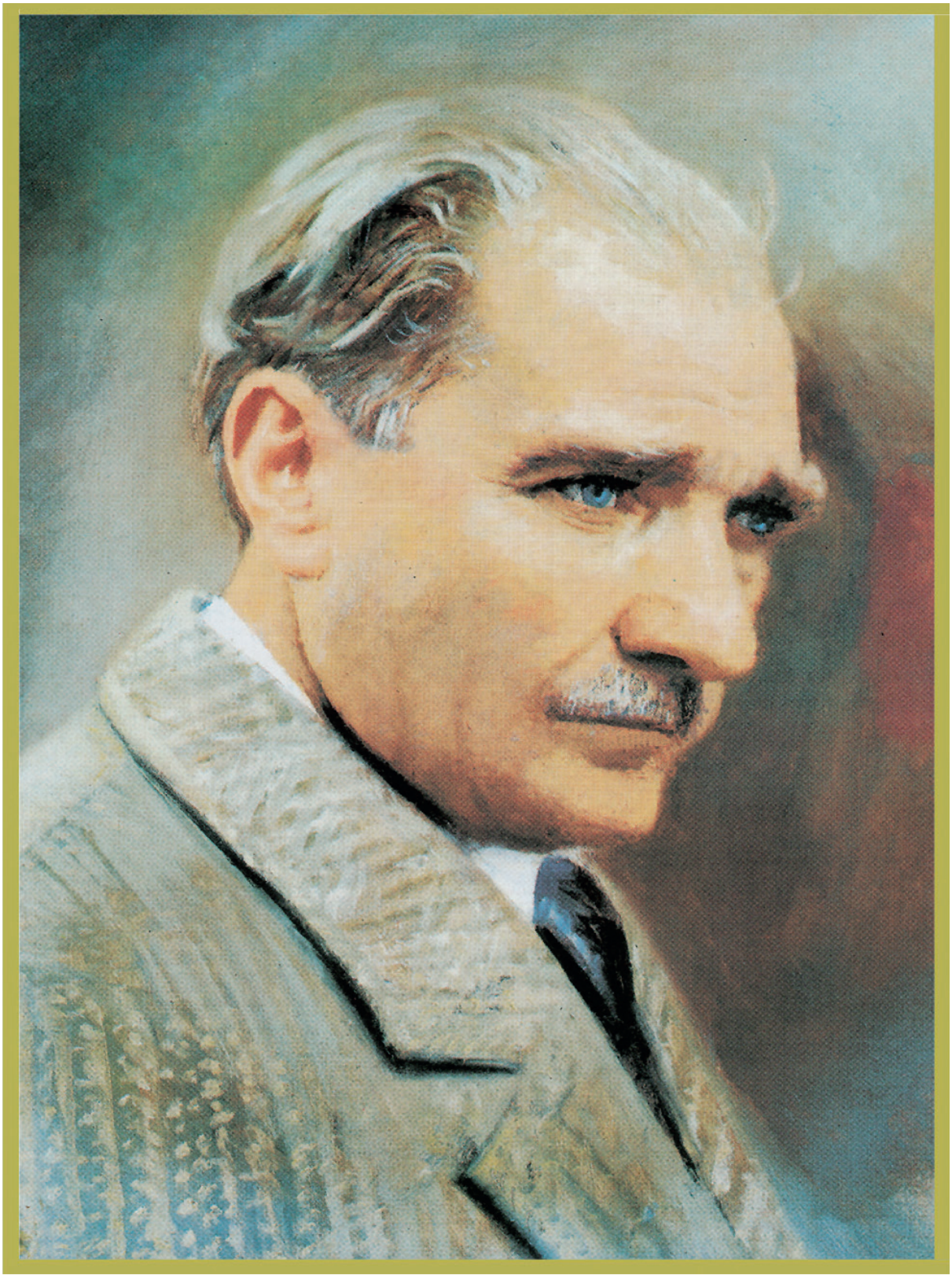

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

KİTABIN TANITIMI 12

1. ÜNİTE

HİKÂYE 15
OKUMA ÇALIŞMALARI 16
1. Metin: DUHA KOCA OĞLU DELİ DUMRUL 16
2. Metin: KEREM İLE ASLI 22
3. Metin: KAŞAĞI 27
YAZMA ÇALIŞMALARI 34
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 34
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 35

2. ÜNİTE

ŞİİR 41
OKUMA ÇALIŞMALARI 42
1. Metin: SAGU 42
2. Metin: GAZEL 45
3. Metin: MÂNİ ÖRNEKLERİ 48
4. Metin: KOŞMA 50
5. Metin: İLAHİ 53
6. Metin: HÜRRİYET KASİDESİ 56
7. Metin: YAĞMUR 59
8. Metin: BIRAK BENİ HAYKIRAYIM 61
YAZMA ÇALIŞMALARI 65
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 65
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 66

3. ÜNİTE

DESTAN 71
OKUMA ÇALIŞMALARI 72
Metin: OĞUZ KAĞAN DESTANI 72
YAZMA ÇALIŞMALARI 81
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 81
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 82

4. ÜNİTE

ANI 85
OKUMA ÇALIŞMALARI 86
Metin: İZMİR KAPILARINDA MUSTAFA KEMAL 86
YAZMA ÇALIŞMALARI 92
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 92
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 93

5. ÜNİTE

ROMAN 97
OKUMA ÇALIŞMALARI 98
1. Metin: ARABA SEVDASI 98
2. Metin: AŞK-I MEMNU 104
YAZMA ÇALIŞMALARI 112
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 112
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 113

6. ÜNİTE

TİYATRO 119
OKUMA ÇALIŞMALARI 120
Metin: MANİCİ 120
YAZMA ÇALIŞMALARI 130
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 130
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 131

CEVAP ANAHTARI 134
TERİMLER SÖZLÜĞÜ 135
KAYNAKÇA 137

KİTABIN TANITIMI

Ünite numarasını gösterir.

Ünite adını gösterir.

3. ÜNİTE

DESTAN

UYGURCA OĞUZ DESTANI

70

71

Ünitede yer alan metinleri gösterir.

Metin üzerinde yapılacak okuma çalışmalarını gösterir.

Metne dikkat çekmek ve merak oluşturmak için yapılacak ön çalışmayı gösterir.

Metinde geçen anlamı bilinmeyen bazı kelime ve kelime gruplarını gösterir.

İşlenecek metni gösterir.

Metin ve metnin türü ile ilgili temel bilgileri gösterir.

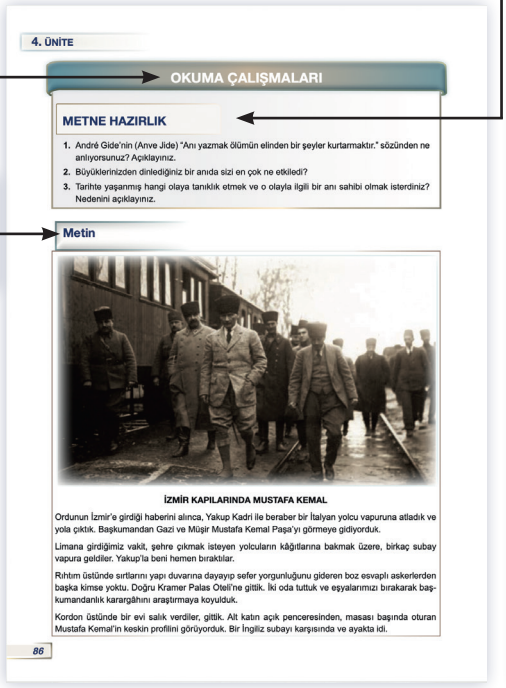

4. ÜNİTE

OKUMA ÇALIŞMALARI

METNE HAZIRLIK

1. André Gide'nin (Anve Jide) "Anı yazmak ölümün elinden bir şeyler kurtarmaktır." sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
2. Büyüklerinizden dinlediğiniz bir anıda sizi en çok ne etkiledi?
3. Tarihte yaşanmış hangi olaya tanıklık etmek ve o olayla ilgili bir anı sahibi olmak isterdiniz? Nedenini açıklayınız.

Metin

İZMİR KAPILARINDA MUSTAFA KEMAL

Ordunun İzmir'e girdiği haberini alınca, Yakup Kadri ile beraber bir İtalyan yolcu vapuruna atladık ve yola çıktık. Başkumandan Gazi ve Müşir Mustafa Kemal Paşa'yı görmeye gidiyorduk.

Limana girdiğimiz vakit, şehre çıkmak isteyen yolcuların kâğıtlarına bakmak üzere, birkaç subay vapura geldiler. Yakup'la beni hemen bıraktılar.

Rıhtım üstünde sırtlarını yapı duvarına dayayıp sefer yorgunluğunu gideren boz esvaplı askerlerden başka kimse yoktu. Doğru Kramer Palas Oteli'ne gittik. İki oda tuttuk ve eşyalarımızı bırakarak başkumandanlık karargâhını araştırmaya koyulduk.

Kordon üstünde bir evi salık verdiler, gittik. Alt katın açık penceresinden, masası başında oturan Mustafa Kemal'in keskin profilini görüyorduk. Bir İngiliz subayı karşısında ve ayakta idi.

86

HİKÂYE

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

acep	: Acaba.	keşiş	: Rahip.
beli	: Evet.	külünk (g)	: Taşları, kayaları parçalamakta kullanılan sivri kazma.
dahi	: Da, de.		
dem	: Zaman, çağ.	murad	: Amaç, erek, gaye.
dermek	: Toplamak, tanzim etmek.	revan olmak	: Yürümek, gitmek.
eşkin	: Atın bir çeşit yürüyüşü.	tekmil	: Tamamlama, bitirme.
kavlü karar	: Söz, sözleşme.	toy	: Şenlik, şölen, ziyafet.
kelp	: Köpek.		

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

"Kerem ile Aslı" hikâyesinde, İsfahan Şahı'nın oğlu Ahmet Mirza (Kerem) ile Hazinedar olan Ermeni Keşiş'in kızı Kara Sultan'ın (Aslı) aşkı anlatılmaktadır. Kerem, Aslı'yı bulmak için elinde sazıyla şiirler söyleyerek diyar diyar dolaşır. Hikâye, Anadolu'da yüzyıllarca sözlü gelenekte yaşamış ve sonradan yazıya geçirilerek günümüze kadar ulaşmış bir halk hikâyesidir.

Halk Hikâyesi

Halk edebiyatı ürünü olan halk hikâyelerinin temaları, çoğunlukla aşk ve kahramanlıktır. Nazım ve nesir karışık olarak anlatılan hikâyelerde halkın ortak duygu, düşünce, edebî zevk ve anlayışı vardır. Hikâyelerin dili; halkın konuşma diline yakın, açık ve durudur. Hikâyeler doğduğu ve anlatıldığı coğrafyaların kültürlerinden izler taşır. Yüzyıllar boyu âşıklar tarafından söylenerek yaşatılmıştır.

Halk hikâyelerinin oluşumunda destanlar önemli rol oynamıştır. Destanlar, yerini zamanla halk hikâyelerine bırakmıştır. Hikâyeler, içinde olağanüstü özellikler barındırsa da destanlara göre gerçeğe daha yakındır.

Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, Âşık Garip, Hz. Ali Cenkleri, Hayber Kalesi halk hikâyelerinden bazılarıdır.

25

Metne yönelik çalışmaları gösterir.

Yapılacak dil bilgisi çalışmalarını gösterir.

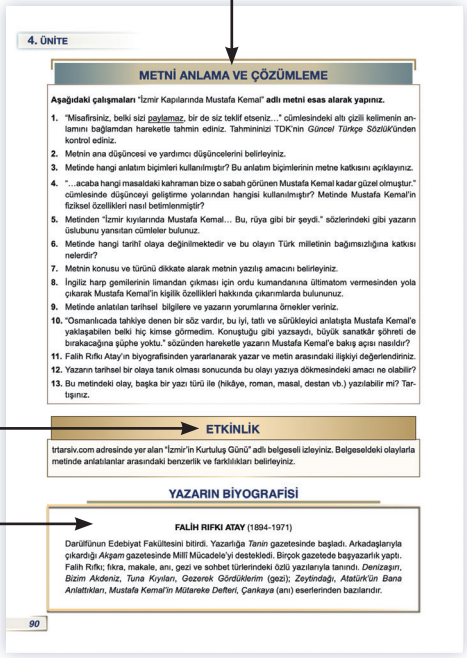
4. ÜNİTE

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "İzmir Kapılarında Mustafa Kemal" **adlı metni esas alarak yapınız.**

1. "Misafirsiniz, belki sizi paylamaz, bir de siz teklif etseniz..." cümlesindeki altı çizili kelimenin anlamını bağlamdan hareketle tahmin ediniz. Tahmininizi TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.
2. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
3. Metinde hangi anlatım biçimleri kullanılmıştır? Bu anlatım biçimlerinin metne katkısını açıklayınız.
4. "...acaba hangi masaldaki kahraman bize o sabah görünen Mustafa Kemal kadar güzel olmuştur." cümlesinde düşünceyi geliştirme yolarından hangisi kullanılmıştır? Metinde Mustafa Kemal'in fiziksel özellikleri nasıl betimlenmiştir?
5. Metinden "İzmir kıyılarında Mustafa Kemal... Bu, rüya gibi bir şeydi." sözlerindeki gibi yazarın üslubunu yansıtan cümleler bulunuz.
6. Metinde hangi tarihî olaya değinilmektedir ve bu olayın Türk milletinin bağımsızlığına katkısı nelerdir?
7. Metnin konusu ve türünü dikkate alarak metnin yazılış amacını belirleyiniz.
8. İngiliz harp gemilerinin limandan çıkması için ordu kumandanına ültimatom vermesinden yola çıkarak Mustafa Kemal'in kişilik özellikleri hakkında çıkarımlarda bulununuz.
9. Metinde anlatılan tarihsel bilgilere ve yazarın yorumlarına örnekler veriniz.
10. "Osmanlıcada tahkiye denen bir söz vardır, bu iyi, tatlı ve sürükleyici anlatışta Mustafa Kemal'e yaklaşabilen belki hiç kimse görmedim. Konuştuğu gibi yazsaydı, büyük sanatkâr şöhreti de bırakacağına şüphe yoktu." sözünden hareketle yazarın Mustafa Kemal'e bakış açısı nasıldır?
11. Falih Rıfkı Atay'ın biyografisinden yararlanarak yazar ve metin arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
12. Yazarın tarihsel bir olaya tanık olması sonucunda bu olayı yazıya dökmesindeki amacı ne olabilir?
13. Bu metindeki olay, başka bir yazı türü ile (hikâye, roman, masal, destan vb.) yazılabilir mi? Tartışınız.

ETKİNLİK

trtarsiv.com adresinde yer alan "İzmir'in Kurtuluş Günü" adlı belgeseli izleyiniz. Belgeseldeki olaylarla metinde anlatılanlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyiniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

FALİH RIFKI ATAY (1894-1971)

Darülfünun Edebiyat Fakültesini bitirdi. Yazarlığa *Tanin* gazetesinde başladı. Arkadaşlarıyla çıkardığı *Akşam* gazetesinde Millî Mücadele'yi destekledi. Birçok gazetede başyazarlık yaptı. Falih Rıfkı; fıkra, makale, anı, gezi ve sohbet türlerindeki özlü yazılarıyla tanındı. *Denizaşırı, Bizim Akdeniz, Tuna Kıyıları, Gezerek Gördüklerim* (gezi); *Zeytindağı, Atatürk'ün Bana Anlattıkları, Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri, Çankaya* (anı) eserlerinden bazılarıdır.

90

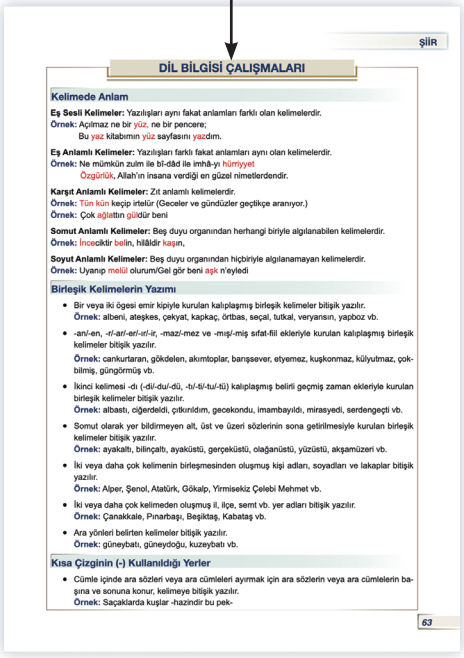
ŞİİR

DİL BİLGİSİ ÇALIŞMALARI

Kelimede Anlam

Eş Sesli Kelimeler: Yazılışları aynı fakat anlamları farklı olan kelimelerdir.
Örnek: Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere;
Bu yaz kitabımın yüz sayfasını yazdım.

Eş Anlamlı Kelimeler: Yazılışları farklı fakat anlamları aynı olan kelimelerdir.
Örnek: Ne mümkün zulm ile bî-dâd ile imhâ-yı hürriyyet
Özgürlük, Allah'ın insana verdiği en güzel nimetlerdendir.

Karşıt Anlamlı Kelimeler: Zıt anlamlı kelimelerdir.
Örnek: Tün kün keçip irtelür (Geceler ve gündüzler geçlikçe aranıyor.)
Örnek: Çok ağlattın güldür beni

Somut Anlamlı Kelimeler: Beş duyu organından herhangi biriyle algılanabilen kelimelerdir.
Örnek: İnceciktir belin, hilâldir kaşın,

Soyut Anlamlı Kelimeler: Beş duyu organından hiçbiriyle algılanamayan kelimelerdir.
Örnek: Uyanıp melûl olurum/Gel gör beni aşk n'eyledi

Birleşik Kelimelerin Yazımı

- Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: alıbeni, ateşkes, çekyat, kapkaç, örtbas, seçal, tutkal, veryansın, yapboz vb.
- *-anı/-ın, -ı/-arı/-erı/-ırı/-ır, -mazı/-mez* ve *-mışı/-miş* sıfat-fiil ekleriyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: cankurtaran, gökdelen, akıntoplar, barışsever, etyemez, kuşkonmaz, külyutmaz, çokbilmiş, güngörmüş vb.
- İkinci kelimesi *-dı (-dii/-dıı/-dü, -tı/-tii/-tıı/-tü)* kalıplaşmış belirli geçmiş zaman ekleriyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: albastı, ciğerdeldi, çıtkırıldım, gecekondu, imambayıldı, mirasyedi, serdengeçti vb.
- Somut olarak yer bildirmeyen alt, üst ve üzeri sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: ayakaltı, bilinçaltı, ayaküstü, gerçeküstü, olağanüstü, yüzüstü, akşamüzeri vb.
- İki veya daha çok kelimenin birleşmesinden oluşmuş kişi adları, soyadları ve lakaplar bitişik yazılır.
  Örnek: Alper, Şenol, Atatürk, Gökalp, Yirmisekiz Çelebi Mehmet vb.
- İki veya daha çok kelimeden oluşmuş il, ilçe, semt vb. yer adları bitişik yazılır.
  Örnek: Çanakkale, Pınarbaşı, Beşiktaş, Kabataş vb.
- Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı vb.

Kısa Çizginin (-) Kullanıldığı Yerler

- Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur, kelimeye bitişik yazılır.
  Örnek: Saçaklarda kuşlar -hazindir bu pek-

63

Ünitede yapılacak etkinliği gösterir.

Metnin yazarının/şairinin biyografisini gösterir.

Ünitede kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik çalışmaları gösterir.

Yazma çalışmalarına dair tanıtıcı bilgileri ve uygulama faaliyetlerini gösterir.

Sözlü iletişim çalışmalarına dair tanıtıcı bilgileri ve uygulama faaliyetlerini gösterir.

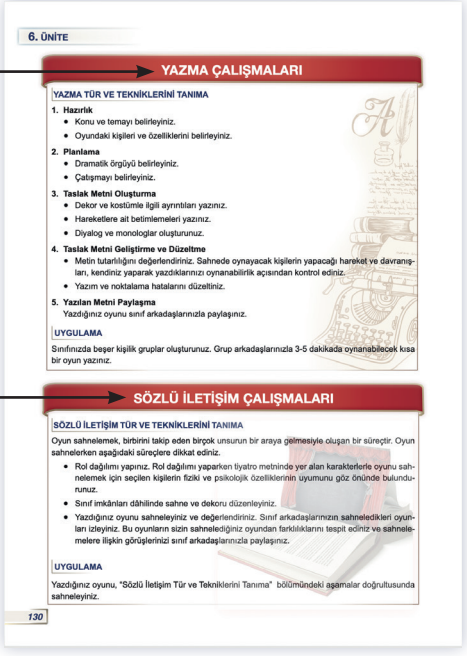
6. ÜNİTE

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

1. **Hazırlık**
   - Konu ve temayı belirleyiniz.
   - Oyundaki kişileri ve özelliklerini belirleyiniz.
2. **Planlama**
   - Dramatik örgüyü belirleyiniz.
   - Çatışmayı belirleyiniz.
3. **Taslak Metni Oluşturma**
   - Dekor ve kostümle ilgili ayrıntıları yazınız.
   - Hareketlere ait betimlemeleri yazınız.
   - Diyalog ve monologlar oluşturunuz.
4. **Taslak Metni Geliştirme ve Düzeltme**
   - Metin tutarlılığını değerlendiriniz. Sahnede oynayacak kişilerin yapacağı hareket ve davranışları, kendiniz yaparak yazdıklarınızı oynanabilirlik açısından kontrol ediniz.
   - Yazım ve noktalama hatalarını düzeltiniz.
5. **Yazılan Metni Paylaşma**
   Yazdığınız oyunu sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

UYGULAMA

Sınıfınızda beşer kişilik gruplar oluşturunuz. Grup arkadaşlarınızla 3-5 dakikada oynanabilecek kısa bir oyun yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Oyun sahnelemek, birbirini takip eden birçok unsurun bir araya gelmesiyle oluşan bir süreçtir. Oyun sahnelerken aşağıdaki süreçlere dikkat ediniz.

- Rol dağılımı yapınız. Rol dağılımı yaparken tiyatro metninde yer alan karakterlerle oyunu sahnelemek için seçilen kişilerin fizikî ve psikolojik özelliklerinin uyumunu göz önünde bulundurunuz.
- Sınıf imkânları dâhilinde sahne ve dekoru düzenleyiniz.
- Yazdığınız oyunu sahneleyiniz ve değerlendiriniz. Sınıf arkadaşlarınızın sahnelediklerini oyunları izleyiniz. Bu oyunların sizin sahnelediğiniz oyundan farklılıklarını tespit ediniz ve sahnelemelere ilişkin görüşlerinizi sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

UYGULAMA

Yazdığınız oyunu, "Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma" bölümündeki aşamalar doğrultusunda sahneleyiniz.

130

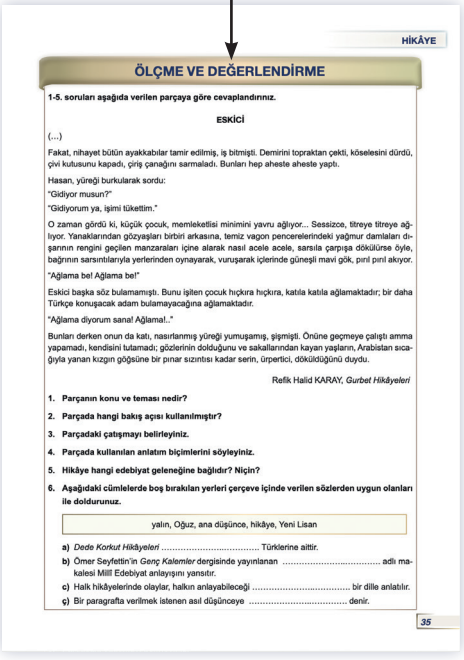
HİKÂYE

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-5. soruları aşağıda verilen parçaya göre cevaplandırınız.

ESKİCİ

(...)

Fakat, nihayet bütün ayakkabılar tamir edilmiş, iş bitmişti. Demirini topraktan çekti, köselesini dürdü, çivi kutusunu kapadı, çiriş çanağını sarmaladı. Bunları hep aheste aheste yaptı.

Hasan, yüreği burkularak sordu:

"Gidiyor musun?"

"Gidiyorum ya, işimi tükettim."

O zaman gördü ki, küçük çocuk, memleketlisi minimini yavru ağlıyor... Sessizce, titreye titreye ağlıyor. Yanaklarından gözyaşları birbiri arkasına, temiz vagon pencerelerindeki yağmur damları dişarının rengini geçilen manzaraları içine alarak nasıl acele acele, sarsıla çarpışa dökülürse öyle, bağrının sarsıntılarıyla yerlerinden oynayarak, vuruşarak içlerinde güneşli mavi gök, pırıl pırıl akıyor.

"Ağlama be! Ağlama be!"

Eskici başka söz bulamamıştı. Bunu işiten çocuk hıçkıra hıçkıra, katıla katıla ağlamaktadır; bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır.

"Ağlama diyorum sana! Ağlama!.."

Bunları derken onun da katı, nasırlanmış yüreği yumuşamış, şişmişti. Önüne geçmeye çalıştı amma yapamadı, kendisini tutamadı; gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların, Arabistan sıcağıyla yanan kızgın göğsüne bir pınar sızıntısı kadar serin, ürpertici, döküldüğünü duydu.

Refik Halid KARAY, *Gurbet Hikâyeleri*

1. **Parçanın konu ve teması nedir?**
2. **Parçada hangi bakış açısı kullanılmıştır?**
3. **Parçadaki çatışmayı belirleyiniz.**
4. **Parçada kullanılan anlatım biçimlerini söyleyiniz.**
5. **Hikâye hangi edebiyat geleneğine bağlıdır? Niçin?**
6. **Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri çerçeve içinde verilen sözlerden uygun olanları ile doldurunuz.**

yalın, Oğuz, ana düşünce, hikâye, Yeni Lisan

a) *Dede Korkut Hikâyeleri* ..... Türklerine aittir.
b) Ömer Seyfettin'in *Genç Kalemler* dergisinde yayınlanan ..... adlı makalesi Millî Edebiyat anlayışını yansıtır.
c) Halk hikâyelerinde olaylar, halkın anlayabileceği ..... bir dille anlatılır.
ç) Bir paragrafta verilmek istenen asıl düşünceye ..... denir.

35

***NOT**: Kitaptaki alıntı metinler, orijinal kaynağından alındığı için metinlerdeki günümüz yazım ve noktalama kurallarına uymayan kullanımlar düzeltilmemiştir.*

1. ÜNİTE

HİKÂYE

1. DUHA KOCA OĞLU DELİ DUMRUL
2. KEREM İLE ASLI
3. KAŞAĞI

OKUMA ÇALIŞMALARI

METNE HAZIRLIK

1. Kendini dinletebilen kişilerin özellikleri ile ilgili düşüncelerinizi söyleyiniz.
2. "İnsan, erdemleri ve zayıflıklarıyla bir bütündür." fikrini örnekler vererek açıklayınız.

1. Metin

DUHA KOCA OĞLU DELİ DUMRUL

Meğer hanım, Oğuz'da Duha Koca oğlu Deli Dumrul derlerdi bir er var idi. Bir kuru çayın üzerine bir köprü yaptırmıştı. Geçeninden otuz üç akçe alırdı, geçmeyeninden döve döve kırk akçe alırdı. Bunu niçin böyle ederdi? Onun için ki: "Benden deli, benden güçlü er var mıdır ki çıksın benimle savaşsın, benim erliğim, bahadırlığım, kahramanlığım, yiğitliğim Rum'a, Şam'a gitsin, ün salsın" der idi.

Meğer bir gün köprüsünün yanında bir bölük oba konmuştu. O obada bir iyi güzel yiğit hasta düşmüştü. Allah'ın emriyle o yiğit öldü. Kimi oğul diye, kimi kardeş diye ağladı. O yiğit üzerine dehşetli kara feryat koptu.

Ansızın Deli Dumrul dört nala yetişti. Der: (…) Ne ağlıyorsunuz, benim köprümün yanında bu gürültü nedir, niye feryat ediyorsunuz?" dedi.

Dediler:

"Hanım, bir güzel yiğidimiz öldü, ona ağlıyoruz." Deli Dumrul der:

"Bre yiğidinizi kim öldürdü?" Dediler:

"Vallah bey yiğit, Allah Teâla'dan buyruk oldu, al kanatlı Azrail o yiğidin canını aldı." Deli Dumrul:

"Bre Azrail dediğiniz ne kişidir ki adamın canını alıyor, yâ kadir Allah, birliğin varlığın hakkı için Azrail'i benîm gözüme göster, savaşayım, çekişeyim, mücadele edeyim, güzel yiğidin canını kurtarayım, bir daha güzel yiğidin canını almasın" dedi. Çekildi döndü Deli Dumrul evine geldi.

Hak Teâla'ya Dumrul'un sözü hoş gelmedi: "Bak bak, (…) benim birliğimi tanımıyor, birliğime şükür kılmıyor, benim ulu dergâhımda gezsin, benlik eylesin" dedi. Azrail'e buyruk eyledi kim: "Yâ Azrail, var (…) gözüne görün, benzini sarart, canını hırıldat al" dedi.

Deli Dumrul kırk yiğit ile yiyip içip otururken ansızın Azrail çıkageldi. Azrail'i ne çavuş gördü, ne kapıcı. Deli Dumrul'un görür gözü görmez oldu, tutar elleri tutmaz oldu. Dünya âlem Deli Dumrul'un gözüne karanlık oldu. Çağırıp Deli Dumrul söyler, görelim hanım ne söyler…

Der:

"Bre ne heybetli ihtiyarsın
Kapıcılar seni görmedi
Çavuşlar seni duymadı
Benim görür gözlerim görmez oldu
Tutar benim ellerim tutmaz oldu

Titredi benim canım cûşa geldi
Altın kadehim elimden yere düştü
Ağzımın içi buz gibi
Kemiklerim tuz gibi oldu
Bre sakalcığı akça ihtiyar
Gözceğizi fersiz ihtiyar
Bre ne heybetli ihtiyarsın söyle bana
Kazam belâm dokunur bugün sana" dedi.

Böyle diyince Azrail'in hiddeti tuttu, der:

(…)
"Gözümün fersiz olduğunu ne beğenmiyorsun.
Gözü güzel kızların gelinlerin canını çok almışım.
Sakalımın ağardığını ne beğenmiyorsun.
Ak sakallı kara sakallı yiğitlerin canını çok almışım.
Sakalımın ağarmasının mânası budur" dedi.

"Bre (…) övünüyordun: Al kanatlı Azrail benim elime geçse, öldüreydim, güzel yiğidin canını onun elinden kurtaraydım diyordun... Şimdi bre deli, geldim ki senin canını alayım, verir misin yoksa benimle cenk eder misin?" dedi. Deli Dumrul:

"Bre al kanatlı Azrail sen misin?" dedi.

"Evet benim" dedi.

"Bu güzel yiğitlerin canını sen mi alıyorsun" dedi.

"Evet ben alıyorum" dedi.

"Bre Azrail ben seni geniş yerde istiyordum, dar yerde iyi elime girdin değil mi?" dedi.

"Ben seni öldüreyim, güzel yiğidin canını kurtarayım" dedi.

Kara kılıcını sıyırdı eline aldı, Azrail'e çalmağa hamle kıldı. Azrail bir güvercin oldu, pencereden uçtu gitti. İnsanoğlunun ejderhası Deli Dumrul elini eline çaldı, kah kah güldü.

Der:

"Yiğitlerim, Azrail'in gözünü öyle korkuttum ki geniş kapıyı bıraktı, dar bacadan kaçtı, madem ki benim elimden güvercin gibi kuş oldu uçtu, ben onu bırakır mıyım doğana aldırmayınca" dedi.

Kalktı atına bindi, doğanını eline aldı, ardına düştü. Bir iki güvercin öldürdü. Döndü, evine gelirken, Azrail, atının gözüne göründü. At ürktü, Deli Dumrul'u kaldırdı yere vurdu. Kara başı bunaldı, darda kaldı. Ak göğsünün üzerine Azrail basıp kondu. Demin mırıldanıyordu, şimdi hırıldanmağa başladı.

Der:

"Bre Azrâil aman
Tanrının birliğine yoktur güman
Ben seni böyle bilmezdim
Hırsız gibi can aldığını duymazdım
(...)
Ne söyledim bilmedim
Beylikten usanmadım yiğitliğe doymadım
Canımı alma Azrâil medet" dedi.

Azrail:

"(...) Bana ne yalvarıyorsun, Allah Teâla'ya yalvar, benim de elimde ne var, ben de bir emir kuluyum" dedi.

Deli Dumrul der:

"Peki ya can veren, can alan Allah Teâla mıdır?"

"Evet odur" dedi.

Döndü Azrail'e:

"Peki ya sen ne eylemekli belâsın, sen aradan çık, ben Allah Teâla ile haberleşeyim" dedi.

Deli Dumrul burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

"Yücelerden yücesin
Kimse bilmez nicesin
Güzel Tanrı
Nice cahiller seni gökte arar, yerde ister
Sen bizzat mü'minlerin gönlündesin

Dâim duran cebbar Tanrı
Baki kalan settar Tanrı
Benim canımı alacaksan, sen al
Azrâil'e almağa bırakma" dedi.

Azrail, Allah'ın emrini Deli Dumrul'a iletir. Allah, Deli Dumrul'dan kendi canı yerine başka bir can bulmasını ister. Deli Dumrul'un aklına hemen anne ve babası gelir. Deli Dumrul, yaşlı anne ve babasına gidip anne babasından kendi canlarını canı yerine vermelerini ister. Onlar, "Dünya tatlı, can aziz" diyerek canlarını vermezler. Azrail, Deli Dumrul'un canını almaya gelir. Deli Dumrul, Azrail'den karısıyla helalleştikten sonra canını almasını ister. Karısına durumu anlatır ve ondan helallik ister. Karısı da onsuz bu hayatın hiçbir önemi olmadığını söyler ve kendi canını vermeye razı olur.

Azrail hatunun canını almaya geldi, insanoğlunun ejderhası eşine kıyamadı. Deli Dumrul, Allah Teâla'ya burada yalvarmış, görelim nasıl yalvarmış...

Der:

"Yücelerden yücesin
Kimse bilmez nicesin
Güzel Tanrı
Çok cahiller seni gökte arar yerde ister
Sen bizzat müminlerin gönlündesin
Dâim duran cebbar Tanrı
Ulu yollar üzerine
İmaretler yapayım senin için
Aç görsem donatayım senin için
Alırsan ikimizin canını beraber al
Bırakırsan ikimizin canını beraber bırak
Keremi çok kadir Tanrı" dedi.

Hak Teâla'ya Deli Dumrul'un sözü hoş geldi. Azrail'e emreyledi: "Deli Dumrul'un babasının anasının canını al, o iki helâlliye yüz kırk yıl ömür verdim" dedi. Azrail de babasının anasının derhal canını aldı. Deli Dumrul yüz kırk yıl daha eşi ile ömür sürdü.

Dedem Korkut gelip destan söyledi, deyiş dedi:

"Bu destan Deli Dumrul'un olsun, benden sonra alp ozanlar söylesin, alnı açık cömert erenler dinlesin" dedi.

Dua edeyim hanım:

Yerli kara dağların yıkılmasın.
Gölgeli koca ağacın kesilmesin.
Taşkın akan güzel suyun kurumasın.
Kadir Tanrı seni nâmerde muhtaç etmesin.
Ak alnında beş kelime dua kıldık, olsun kabul.
Derlesin toplasın
Günahımızı adı güzel Muhammed'e bağışlasın hanım hey!...

Anonim

haz. Muharrem ERGİN, *Dede Korkut Kitabı*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

bahadır : Savaşlarda gücü ve yılmazlığıyla yiğitlik gösteren kimse.
baki : Sürekli.
cebbar : Kuvvet ve kudret sahibi.
cûş : Coşma, kaynama.
eylemek: Etmek, yapmak.
güman : Şüphe.
imaret : Hayır kurumu, fakirlere yemek verilen yer.
kadir : Değer, kıymet, itibar.
mü'min : İnanan, inançlı, imanlı.
nâmert : Korkak, alçak, mert olmayan.
settar : Örten.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

"Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" adlı hikâyede, Deli Dumrul'un ölen bir yiğidin canını kurtarmak için Azrail'le çekişmesi ve bunun sonucunda da Allah tarafından ölüm cezasına çarptırılmasıyla yaşadığı pişmanlık anlatılmaktadır. Nazım ve nesir karışık olarak anlatılan hikâye, Dede Korkut Hikâyeleri'nden alınmıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri

Dede Korkut Hikâyeleri; XII ve XIV. yüzyıllar arasında Kuzeydoğu Anadolu, Azerbaycan ve Kafkasya bölgelerinde söylenmiş sözlü halk hikâyeleridir. Hikâyelerin XV. yüzyılda halk ağzından derlenerek yazıya geçirildiği tahmin edilmektedir. Bir ön söz ve on iki hikâyeden oluşur. Destan geleneğinden halk hikâyeciliğine geçişin ilk örneği kabul edilir. Anlatım, nazım ve nesir karışıktır. Olaylar ve betimlemeler nesirle, duyguların ifade edildiği diyaloglar ise nazımla dile getirilmiştir. Hikâyelerde açık ve yalın bir dil kullanılmıştır.

Kitaba adını veren Dede Korkut, hikâyelerin ortak kahramanıdır. Halkın türlü sıkıntılarını çözen, çocuklara ad koyan, kopuzuyla hikâyeler anlatıp hikmetli sözler söyleyen, her hikâyenin sonunda dua eden bilge bir ozandır. Ulu bir Türk atasıdır.

Hikâyelerde İslamiyet'i yeni kabul etmiş Oğuz Türklerinin Hristiyan komşularıyla yaptıkları savaşlar, kendi iç çekişmeleri ve doğaüstü varlıklarla mücadeleleri anlatılmaktadır. Olaylar anlatılırken gelenek ve görenekler, göçebe yaşamın ayrıntıları, töre, yiğitlik, alp geleneği, kadın-erkek ilişkileri, aile yapısı, devlet yönetimi, kutlamalar, İslamiyet'in inanç değerlerine sıklıkla değinilir. Hikâyeler, eski Türk kültürü açısından eşsiz bir kaynaktır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanı" **adlı metni esas alarak yapınız.**

1. Hikâyenin tema ve konusu nedir?
2. Hikâyedeki temel çatışma nedir? Bu çatışma neyden kaynaklanmaktadır?
3. Hikâyede gerilimin ve merak duygusunun en çok arttığı yer neresidir?
4. Metindeki olayları, gerçekleşme sırasına göre söyleyiniz.
5. Deli Dumrul'un fiziksel, psikolojik ve ahlâki özellikleri ile toplumsal statüsünü belirleyiniz.
6. Metinden alınan aşağıdaki parçada hangi bakış açısı kullanılmıştır?
7. Azrail, atının gözüne göründü. At ürktü, Deli Dumrul'u kaldırdı yere vurdu. Kara başı bunaldı, darda kaldı. Ak göğsünün üzerine Azrail basıp kondu. Demin mırıldanıyordu, şimdi hırıldanmağa başladı.
8. Metinden alınan aşağıdaki parçada kullanılan anlatım biçimini belirleyiniz.
9. Hak Teâla'ya Deli Dumrul'un sözü hoş geldi. Azrail'e emreyledi: "Deli Dumrul'un babasının anasının canını al, o iki helâlliye yüz kırk yıl ömür verdim" dedi. Azrail de babasının anasının derhal canını aldı. Deli Dumrul yüz kırk yıl daha eşi ile ömür sürdü.
10. Metinde "görelim nasıl yalvarmış", "Yücelerden yücesin", "Bre al kanatlı Azrail sen misin?" gibi ifadeler metnin akıcılığını nasıl etkilemiştir?
11. Dede Korkut Hikâyeleri'nin günümüze ulaşmasında sözlü kültürün katkısını değerlendiriniz.
12. Hikâyede nazım ve nesrin birlikte kullanılması hikâyenin dil ve anlatımını nasıl etkilemiştir?
13. Metinden hareketle dönemin töre, yaşayış ve gelenekleriyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?
14. Metinde Allah ve Tanrı kelimelerinin birlikte kullanılması hangi nedenlere bağlanabilir?
15. Fuat Köprülü'nün "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar." sözüyle anlatılmak istenen nedir?

METNE HAZIRLIK

1. “Eski aşklar kalmadı.” sözündeki eski aşklar ifadesinden ne anlıyorsunuz?
2. Verilen sözde durmak neden önemlidir?

2. Metin

KEREM İLE ASLI

Isfahan Şahı ile hazinedar olan Ermeni Keşiş’in yıllar sonra birer çocukları olur. Şahın oğluna Ahmet Mirza, Keşiş’in kızına Kara Sultan adı verilir. İki aile, Ahmet Mirza ile Kara Sultan’ı büyüyünce evlendirmek üzere sözleşir. Keşiş; verdiği sözden bir süre sonra vazgeçer, ailesiyle birlikte Isfahan’dan ayrılır, yakınlardaki bir köye yerleşir. Yıllar sonra Ahmet Mirza büyümüş, delikanlı olmuştur. Yakın arkadaşı Sofu ile avdan dönerken Kara Sultan’ı görür ve ona âşık olur. Kendisini Kerem diye tanıtan Ahmet Mirza, Kara Sultan’a da Aslı adını verir. Isfahan’a döndükten sonra babasını göndererek Aslı’yı istetir. Keşiş, farklı dinlerden olmaları nedeniyle bu evliliğin olamayacağını söyler. Keşiş, şahın isteğini açıkça reddedemediği için Aslı ve karısını da yanına alarak gizlice kaçar.

Aşağıda Keşiş’in kızı Aslı ve karısı ile birlikte kaçması ile Kerem’in Aslı’yı araması anlatılmaktadır.

Babası: “Oğlum ben seni keşişin kızıyla nişanladım. Benden bir süre için mühlet alıp gitti. Tamam vadesi geldi” deyip başladı düğün tedarikini görmeye.

Keşiş dahi mühlet alıp evine geldikte karısına: “Ben sana evden giderken demedim mi, bu kız büyürse bizim başımıza çok işler getirir. İşte Şah onu benden oğluna istiyor. Geçende Ahmet Mirza Bey buraya geldiği zaman bahçede kızı görmüş, babasına söylemiş. Şimdi Şah benden kızı istedi. Ben de beş ay mühlet aldım. Kızı nişanladım geldim. Şimdi çare nedir?” dedi. Karısı: “Sen elem çekme, ben onu alır kaçarım” dedi. Kavlü karar eylediler. Günlerden bir gün yükte hafif parada ağır ne varsa alıp atlara binip çekip gittiler. Derken sabah oldu. Zengi’nin halkı kalkıp gördüler ki gece keşiş kaçmış. Bunlar birbirlerine haber verdiler ki: Be canım! Bu keşiş Zengi’nin içinde aranan, sevilen bir adamdı. Her şeyi bilirdi. Elbette kaçtığının bir sebebi vardır. Allah bilir, amma bu memleket yere mi geçecek, yoksa ateşe mi yanacak? Elbette bir hikmeti vardır deyip bunlar da keşişin arkasından sürü sürü Zengi’den ayrılmağa başladılar.

Biz gelelim Şah'a. Bunlar Isfahan'da düğün tedarikini tekmil edip Isfahan halkı gelin almaya Zengi'ye gittiler. Kerem bunlara: "Ben önden gideyim, sizler yavaş yavaş gelin" deyip atını sürdü. Bir de giderken yolda baktı ki birkaç ihtiyar acele giderler. Kerem bunları görüp yanlarına geldi. Sual eyledi ki ne tarafa giderseniz? Bunlar: "Efendim! Bizim bir keşiş vardı. Her şeyi bilir idi. Bu gece kızını ve karısını alıp kaçmış. Biz de dedik ki: Bu köy yere mi geçecek, ateşe mi yanacak, bir sebebi olmalı. Bu keşiş bizi bırakıp gitmezdi. Şimdi biz de onun arkasından gideriz ki bize de bari bir ziyan olmasın" dediler. Kerem bu haberi işitip başladı ağlamaya: "Eyvah! Sevdiğimi elimden uçurdum. Keşişin gözü çıksın" deyip aldı sazı eline, bakalım orada ihtiyarlara ne dedi?

Aldı Kerem:

Han Aslım Zengi'den firar eylemiş,
Yol vermeyin başı dumanlı dağlar.
Bile gitmiş atasıyla anası,
Yol vermeyin başı dumanlı dağlar.

Isfahan beyleri kalktılar toya,
Zengi'nin halkı da dayandı Hoy'a,
Has gümüşten olsa bir akça maya
Yol vermeyin başı dumanlı dağlar,

Uzak gitmiş atlarının eşkini,
Sona kalmış ihtiyarı düşkünü,
Ne kaçarsın hey Tanrı'nın şaşkını,
Yol vermeyin başı dumanlı dağlar.

Dertli Kerem bu aşk ile pişmiştir,
Sevda için öz başından geçmiştir,
Aslı, Keşiş Hoy üstüne gitmiştir,
Yol vermeyin başı dumanlı dağlar.

(…)

Kerem etti: "Buradan bir keşiş geçti mi?" Onlar da: "Beli geçti, amma bugün seksen gün oldu, Van'a gitti," dediler. Kerem dahi oradan yola revan olup giderken önüne kırk harami çıkıp yolunu kesti. Kerem aldı sazı eline bakalım ne dedi?

Aldı Kerem:

Gece gündüz için için ağlarım,
Beni vatanıma gönder yarabbi,
Bu dünyaya geldim gitmek isterim,
Buradan kulunu kurtar yarabbi.

Yarabbi sen sakla gönlümü gamden,
Yitirdim aklımı can çıkmaz tenden,
Öldürürler beni yar gider elden,
Benim halim sana malûm yarabbi.

Kırk harami çıktı benim önüme,
Kıymaktır muradı benim özüme,
Kerem edip bakın benim yüzüme
Bir canım var sana kurban yarabbi.

Bu Keremi aşk oduna yandırman,
Sevdiği goncayı birden soldurman,
Hey ağalar illeri de güldürmen,
Kalbine merhamet düşür yarabbi.

deyip kesti.

Kerem türküsünü bitirince: "Ağalar ben ne söyledim anladınız mı?" diye sordu. Onlar da: "Hayır yoldaşım anlamadık" dediler. Kerem: "Ağalar ben bir zamandır Acem Şahı'nın oğlu idim, sizin gibi baba yiğitler kapımda çok idi. Ve çoğunu çırak ettim. Şimdi gurbete düştüm. Ben sizden şimdi aman diliyorum, eğer hak taalâ kısmet eder sılaya gidersem o zaman da sizi çırak ederim" dedi. Haramiler birbirine bakıp: "Galiba bu hak âşığıdır, buna dokunmak lâyık değildir" deyip, Kerem'e: "Âşık! Mevlam selamet versin, biz sana lâtife ettik; bizim meramımız bir türkü söyletmek idi" dediler. Keremgil oradan yola revan olup bir gün Van'a vasıl oldular; atlarını bir hana bağlayıp bir kahveye gittiler, akşam olunca bunların yanına biraz ahbap gelip hoş beşten sonra: "Haydi aşık bize bir türkü söyle" dediler. Kerem dahi aldı sazı eline bakalım ne dedi?

Aldı Kerem:

Hey ağalar hangi derde yanayım,
Yitirdim Aslı'mı gören olmadı.
Pervaneler gibi yandım tutuştum,
Yandım küllerimi deren olmadı.

Akkavak kızı Yörük beyinin dengi,
Şah İsmail'in yari Arap Üzengi,
Leylâ da bir zaman Mecnun'un dengi
Onlara da imdat eden olmadı.

Kim görmüştür Ferhat ile Şirin'i,
Onlara da imdat eden olmadı.
Attı külüngünü, verdi serini,
Böyle yar yoluna ölen olmadı.

Hurşit, Mah Mihri'nin dizine yattı,
Kamber de Arzu'nun derdine battı,
Dünyada Şahsenem murada yetti,
Âşık Garip gibi gülen olmadı.

Kerem eder dağ başında oturdum,
Derdim elli iken yüze yetirdim,
Lokman Hekim gibi cerrah getirdim,
Şu benim derdimden bilen olmadı.

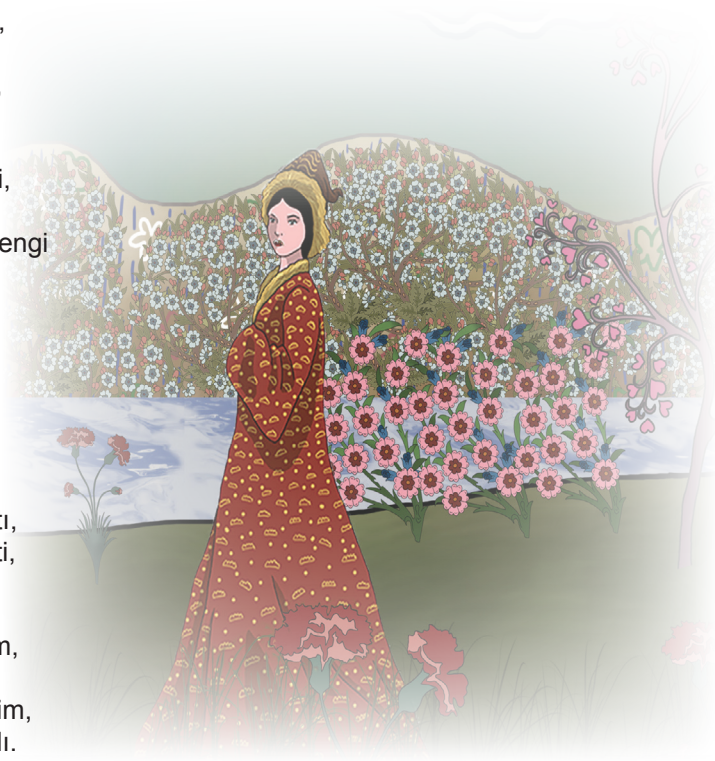

deyip kesti.

Aferin dediler. Kerem: "Bu taraftan bir keşiş geçti mi?" dedi. Onlar da: "Beli geçti, ama onlar Tiflis'e gitti" dediler. Keremgil ertesi gün yola revan olup bir gün Tiflis'e vasıl oldular. Atlarını bir hana bağlayıp bir kahveye geldiler. Akşam oldu, bunların yanına biraz ahbap gelip hoş beşten sonra: "Haydi âşık bize bir türkü söyle" dediler. Kerem aldı sazı eline bakalım ahbaplara ne dedi?

Aldı Kerem:

Yine mi kışladı dağların başı,
Acep bir tanemin göz yaşımola,
Ela gözlerini sevdiğim dilber,
O da benim gibi göz yaşlımola.

Kelp rakip elinden halim müşküldür,
Aşkın dalgaları boydan aşkındır,
Eşinden ayrılan böyle şaşkındır,
Yar ile sürdüğüm demler düşmola.

Rakipler elinden âşıklar bezer,
Kadir Mevlam ona eylemiş nazar,
Sürünün önünde salınıp gezer,
Benim yarim cümlesine başmola.

Kerem eder yar ahdinde durursa,
Yüreğimde yağ kalmayıp erirse,
Kadir Mevlam nasibimi verirse,
Erde, geçte Aslı'm bana eşmola.

deyip kesti.

Kerem; Kuzeybatı İran'ın, Kafkasya'nın, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun birçok şehir, dağ ve yaylasını Aslı'yı bulmak için sadık arkadaşı Sofu ile birlikte dolaşır. Yıllarca süren bu gurbet ateşinde pişe pişe olgunlaşır, keramet sahibi bir "Hak âşığı" olur. Halep'te Aslı'ya yetişir. Halep Paşası'na kendini sevdirir. Paşa, Keşiş'i zorlayarak Aslı'yı, Kerem'e vermeye razı eder. İki sevgilinin nikâhları kıyılır. Kızını Kerem'e yâr etmemeye ahdetmiş olan Keşiş; Aslı'ya son düğmesine kadar çözüldükten sonra yeniden kendiliğinden iliklenen sihirli bir gömlek giydirir. Kerem, Aslı'nın düğmelerini bir türlü çözemez, ateşli bir ah çeker ve yanıp kül olur. Aslı, dağılan külleri saçıyla toplarken bir kıvılcım da onu tutuşturur. Böylece iki sevgilinin ancak külleri birbirine kavuşur.

Anonim
haz. İsa ÖZTÜRK, *Kerem ile Aslı*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

acep : Acaba.
beli : Evet.
dahi : Da, de.
dem : Zaman, çağ.
dermek : Toplamak, tanzim etmek.
eşkin : Atın bir çeşit yürüyüşü.
kavlü karar : Söz, sözleşme.
kelp : Köpek.
keşiş : Rahip.
külünk (g) : Taşları, kayaları parçalamakta kullanılan sivri kazma.
murad : Amaç, erek, gaye.
revan olmak: Yürümek, gitmek.
tekmil : Tamamlama, bitirme.
toy : Şenlik, şölen, ziyafet.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

"Kerem ile Aslı" hikâyesinde, Isfahan Şahı'nın oğlu Ahmet Mirza (Kerem) ile Hazinedar olan Ermeni Keşiş'in kızı Kara Sultan'ın (Aslı) aşkı anlatılmaktadır. Kerem, Aslı'yı bulmak için elinde sazıyla şiirler söyleyerek diyar diyar dolaşır. Hikâye, Anadolu'da yüzyıllarca sözlü gelenekte yaşamış ve sonradan yazıya geçirilerek günümüze kadar ulaşmış bir halk hikâyesidir.

Halk Hikâyesi

Halk edebiyatı ürünü olan halk hikâyelerinin temaları, çoğunlukla aşk ve kahramanlıktır. Nazım ve nesir karışık olarak anlatılan hikâyelerde halkın ortak duygu, düşünce, edebî zevk ve anlayışı vardır. Hikâyelerin dili; halkın konuşma diline yakın, açık ve durudur. Hikâyeler doğduğu ve anlatıldığı coğrafyaların kültürlerinden izler taşır. Yüzyıllar boyu âşıklar tarafından söylenerek yaşatılmıştır.

Halk hikâyelerinin oluşumunda destanlar önemli rol oynamıştır. Destanlar, yerini zamanla halk hikâyelerine bırakmıştır. Hikâyeler, içinde olağanüstü özellikler barındırsa da destanlara göre gerçeğe daha yakındır.

Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, Âşık Garip, Hz. Ali Cenkleri, Hayber Kalesi halk hikâyelerinden bazılarıdır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Kerem ile Aslı" **adlı metni esas alarak yapınız.**

1. Kerem ile Aslı hikâyesinin ortaya çıkmasında farklı inançların bir arada yaşanmasının etkisini açıklayınız.
2. Hikâyenin konu ve teması nedir?
3. Hikâyedeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafındaki diğer çatışmaları belirleyiniz.
4. Hikâyedeki şahıs kadrosunu, konuşmalardan yararlanarak tanıtınız.
5. Hikâyede anlatılanlar nerelerde geçmektedir?
6. Metinden alınan aşağıdaki parçada kullanılan bakış açısını belirleyiniz.

   Biz gelelim Şah'a. Bunlar Isfahan'da düğün tedarikini tekmil edip Isfahan halkı gelin almaya Zengi'ye gittiler. Kerem bunlara: "Ben önden gideyim, sizler yavaş yavaş gelin" deyip atını sürdü. Bir de giderken yolda baktı ki birkaç ihtiyar acele giderler.
7. Metinden alınan aşağıdaki parçada hangi anlatım biçimi kullanılmıştır?

   Kerem: "Bu taraftan bir keşiş geçti mi?" dedi. Onlar da: "Beli geçti, ama onlar Tiflis'e gitti" dediler. Keremgil ertesi gün yola revan olup bir gün Tiflis'e vasıl oldular. Atlarını bir hana bağlayıp bir kahveye geldiler.
8. Hikâyede dönemin dinî ve sosyal hayatıyla ilgili hangi unsurlara yer verilmiştir?
9. Hikâyenin sonunda Aslı'nın giydiği büyülü elbise yüzünden Kerem "ah" çekerek alev almış, Aslı da Kerem'in küllerini saçlarıyla toplamak isterken yanmıştır. Hikâyenin mutlu sonla bitmemesi, hikâyeyi dinleyenleri nasıl etkilemektedir?

METNE HAZIRLIK

1. “Özü sözü bir olmak” ifadesini açıklayınız.
2. Başınızdan geçen hangi olayı hikâyeleştirmek istersiniz? Niçin?

3. Metin

KAŞAĞI

Ahırın avlusunda oynarken aşağıda, gümüş söğütler altında görünmeyen derenin hazin şırıltısını işitirdik. Evimiz iç çitin büyük kestane ağaçları arkasında kaybolmuş gibiydi. Annem İstanbul’a gittiği için benden bir yaş küçük olan kardeşim Hasan’la artık Dadaruh’un yanından hiç ayrılmıyorduk. Bu babamın seyisi, ihtiyar bir adamdı. Sabahleyin erkenden ahıra koşuyorduk. En sevdiğimiz şey atlardı. Dadaruh’la beraber onları suya götürmek, çıplak sırtlarına binmek, ne doyulmaz bir zevkti. Hasan korkar, yalnız binemezdi. Dadaruh, onu kendi önüne alırdı. Torbalara arpa koymak, yemliklere ot doldurmak, ahırı süpürmek, gübreleri kaldırmak en eğlenceli bir oyundan ziyade, bizim hoşumuza gidiyordu. Hele tımar… Bu, en zevkli şeydi. Dadaruh, eline kaşağıyı alıp işe başladı mı, tıkı tık… tıkı tık… tıpkı bir saat gibi…. yerimde duramaz,

“Ben de yapacağım!” diye tuttururdum.

O vakit Dadaruh beni Tosun’un sırtına kor, elime kaşağıyı verir,

“Hadi yap!” derdi.

Bu demir aleti hayvanın üstüne sürter, fakat o ahenkli tıkırtıyı çıkaramazdım.

“Kuyruğunu sallıyor mu?”

“Sallıyor.”

“Hani bakayım?..”

Eğilirdim, uzanırdım. Lakin atın sağrısından kuyruğu görünmezdi. Her sabah ahıra gelir gelmez,

“Dadaruh, tımarı ben yapacağım” derdim.

“Yapamazsın.”

“Niçin?”

“Daha küçüksün de ondan…”

“Yapacağım.”

“Büyü de öyle.”

“Ne vakit?”

“Boyun at kadar olduğu vakit.”

…

At, ahır işlerinde yalnız tımarı beceremiyordum. Boynum karnına bile varmıyordu. Halbuki en keyifli, en eğlenceli şey buydu. Sanki kaşağının muntazam tıkırtısı Tosun'un hoşuna gidiyor, kulaklarını kısıyor, kuyruğunu kocaman bir püskül gibi sallıyordu. Tam tımar biteceğine yakın huysuzlanır, o zaman Dadaruh, "Höyt…" diye sağrısına bir tokat indirir, sonra öteki atları tımara başlardı. Ben de bir gün yalnız başıma kaldım. Hasan'la Dadaruh dere kenarına inmişlerdi. İçimde bir tımar etmek hırsı uyandı. Kaşağıyı aradım, bulamadım. Ahırın köşesinde Dadaruh'un penceresiz küçük bir odası vardı. Buraya girdim. Rafları aradım. Eyerlerin arasına falan baktım. Yok, yok! Yatağın altında, yeşil tahtadan bir sandık duruyordu. Onu açtım. Azıcık daha sevincimden haykıracaktım. Annemin bir hafta evvel İstanbul'dan gönderdiği hediyeler içinde çıkan fakfon kaşağı pırıl pırıl parlıyordu. Hemen kaptım, Tosun'un yanına koştum. Karnına sürtmek istedim. Rahat durmuyordu.

"Galiba acıtıyor?" dedim.

Gümüş gibi parlayan bu güzel kaşağının dişlerine baktım. Çok keskin, çok sivri idi. Biraz körletmek için duvarın taşlarına sürtmeye başladım. Dişleri bozulunca tekrar tecrübe ettim. Gene atların hiçbiri durmuyordu. Kızdım. Öfkemi sanki kaşağıdan çıkarmak istedim. On adım ilerideki çeşmeye koştum. Kaşağıyı yalağın taşına koydum. Yerden kaldırabileceğim en ağır bir taş bularak üstüne hızlı hızlı indirmeye başladım. İstanbul'dan gelen, ihtimal, Dadaruh'un kullanmaya kıyamadığı bu güzel kaşağıyı ezdim, parçaladım. Sonra yalağın içine attım.

Babam, her sabah dışarıya giderken bir kere ahıra uğrar, öteye beriye bakardı. Ben o gün gene ahırda yalnızdım. Hasan, evde hizmetçimiz Pervin'le kalmıştı. Babam, çeşmeye bakarken, yalağın içinde kırılmış kaşağıyı gördü; Dadaruh'a haykırdı:

"Gel buraya!"

…

Nefesim kesilecekti; bilmem neden, çok korkmuştum. Dadaruh şaşırdı, kırılmış kaşağı meydana çıkınca, babam, bunu kimin yaptığını sordu. Dadaruh,

"Bilmiyorum" dedi.

Babamın gözleri bana döndü, daha bir şey sormadan,

"Hasan" dedim.

"Hasan mı?"

"Evet, dün Dadaruh uyurken odaya girdi. Sandıktan aldı. Sonra yalağın taşında ezdi."

"Niye Dadaruh'a haber vermedin?"

"Uyuyordu."

"Çağır şunu bakayım."

…

Çitin kapısından geçtim. Gölgeli yoldan eve doğru koştum. Hasan'ı çağırdım. Zavallının bir şeyden haberi yoktu. Koşarak arkamdan geldi. Babam pek sertti. Bir bakışından ödümüz kopardı. Hasan'a dedi ki:

“Eğer yalan söylersen seni döverim!..”

“Söylemem.”

“Pekâlâ, bu kaşağıyı niye kırdın?”

Hasan, Dadaruh’un elinde duran alete şaşkın şaşkın baktı. Sonra sarı saçlı başını sarsarak,

“Ben kırmadım” dedi.

“Yalan söyleme, diyorum.”

“Ben kırmadım.”

Babam tekrar,

“Doğru söyle, darılmayacağım. Yalan çok fenadır” dedi.

Hasan, inkârında inat etti. Babam hiddetlendi. Üzerine yürüdü, “Utanmaz yalancı” diye yüzüne bir tokat indirdi.

“Götür bunu eve; sakın bunu bir daha buraya sokma. Hep Pervin’le otursun!” diye haykırdı.

Dadaruh, ağlayan kardeşimi kucağına aldı. Çitin kapısına doğru yürüdü. Artık ahırda hep yalnız oynuyordum. Hasan evde mahpustu. Annem geldikten sonra da affetmedi. Fırsat düştükçe, “O, yalancı” derdi. Hasan, yediği tokat aklına geldikçe ağlamaya başlar, güç susardı. Zavallı anneciğim benim iftira atabileceğime hiç ihtimal vermiyordu. “Aptal Dadaruh atlara ezdirmiş olmasın?” derdi.

Ertesi sene annem, yazın gene İstanbul’a gitti. Biz yalnız kaldık. Hasan’a ahır hâlâ yasaktı. Geceleri yatakta atların ne yaptıklarını, tayların büyüyüp büyümediğini bana sorardı. Bir gün birdenbire hastalandı. Kasabaya at gönderildi. Doktor geldi. “Kuşpalazı” dedi. Çiftlikteki köylü kadınlar eve üşüştüler. Birtakım tekir kuşlar getiriyorlar, kesip kardeşimin boynuna sarıyorlardı. Babam, yatağının dibinden hiç ayrılmıyordu.

Dadaruh çok durgundu. Pervin, hüngür hüngür ağlıyordu.

“Niçin ağlıyorsun?” diye sordum.

“Kardeşin hasta.”

“İyi olacak.”

“İyi olmayacak.”

“Ya ne olacak?”

“Kardeşin ölecek” dedi

“Ölecek mi?”

...

Ben de ağlamaya başladım. O hastalandığından beri Pervin’in yanında yatıyordum. O gece hiç uyuyamadım. Dalar dalmaz, Hasan’ın hayali gözümün önüne geliyor, “İftiracı! İftiracı!” diye karşımda ağlıyordu.

Pervin’i uyandırdım.

“Ben Hasan’ın yanına gideceğim” dedim.

“Niçin?”

“Babama bir şey söyleyeceğim.”

“Ne söyleyeceksin?”

“Kaşağıyı ben kırmıştım, onu söyleyeceğim.”

"Hangi kaşağıyı?"

"Geçen seneki. Hani babamın Hasan'a darıldığı…"

Lafımı tamamlayamadım. Derin hıçkırıklar içinde boğuluyordum. Ağlaya ağlaya Pervin'e anlattım. Şimdi babama söylersem, Hasan da duyacak, belki beni affedecekti.

"Yarın söylersin" dedi.

"Hayır, şimdi gideceğim."

"Şimdi baban uyuyor, yarın sabah söylersin; Hasan da uyuyor. Onu öpersin; ağlarsın; seni affeder."

"Pekâlâ!"

"Haydi şimdi uyu!"

…Sabaha kadar gene gözlerimi kapayamadım. Hava henüz ağarırken Pervin'i uyandırdım. Kalktık. Ben içimdeki zehirden azabı boşaltmak için acele ediyordum. Yazık ki, zavallı masum kardeşim o gece ölmüştü. Sofada çiftlik imamıyla Dadaruh'u ağlarken gördük. Babamın dışarıya çıkmasını bekliyorlardı.

Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri 8 (Falaka-Kaşağı-And-Boş İnançlar)*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

fakfon: Bakır, nikel ve çinkodan oluşan gümüş görünümünde bir alaşım.
sağrı : Memeli hayvanlarda bel ile kuyruk arasındaki dolgun ve yuvarlakça bölüm.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Yazar, "Kaşağı" adlı hikâyede kendi hatasını kardeşine yükleyen ve kardeşinin hastalanması üzerine vicdan azabı çeken bir çocuğun dramını anlatmaktadır. Yazarın sıcak ve samimi üslubu hikâyenin çarpıcılığını artırmakta ve hikâye, verdiği mesajla eğitici bir nitelik kazanmaktadır.

Millî Edebiyat Dönemi'nde Hikâye

Batı kaynaklı edebî türlerin ilk örnekleri Tanzimat edebiyatı ile verilmeye başlanır. Bu türlerden biri de hikâyedir. Hikâyeler, geleneksel halk hikâyeciliğinin dışında ve farklı bir anlayışla kaleme alınır. Türk edebiyatında ilk hikâye örneği Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı *Letaif-i Rivayat* adlı eserdir. Samipaşazade Sezai'nin *Küçük Şeyler* adlı eseri ise Batılı teknikle yazılmış ilk hikâye kabul edilir.

Hikâye türü Servetifünun edebiyatıyla (Edebiyatı Cedide) hızlı bir gelişme göstermiş, Tanzimat edebiyatındaki teknik kusurlar giderilmiştir. Bu dönem hikâyelerinde bireysel konular işlenmiştir. Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf gibi sanatçılar dönemin önde gelen hikâye yazarlarındandır.

Türkçülük anlayışını benimseyen Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem'in öncülüğünde başlatılan Millî Edebiyat; 1911 yılında *Genç Kalemler* dergisinin yayımlanmasıyla Türk edebiyatındaki yerini almıştır.

Ömer Seyfettin

Ziya GÖKALP

Ali Canip YÖNTEM

Genç Kalemler dergisi

Ömer Seyfettin'in yazdığı "Yeni Lisan" adlı makale Millî Edebiyat anlayışının esaslarını oluşturur. Makalede yazı dili ile konuşma dili arasındaki farkın ortadan kaldırılması savunulmuş, İstanbul ağzının esas alınması gerektiği belirtilmiştir. Arapça ve Farsça tamlama ve dil bilgisi kuralları yerine Türkçe kuralların kullanılması istenmiştir.

Millî Edebiyat Dönemi'ndeki hikâyelerde; Türkçülük, Anadolu, halkın sosyal ve siyasi hayatı, tarihî olaylar, batıl inançlar gibi konular sade bir dille işlenmiştir. Hikâyelerde realizm akımından etkilenilmiş, olay hikâyesi tekniği kullanılmıştır. Ömer Seyfettin, dönemin en önemli hikâyecisi olarak birçok sanatçıyı da etkilemiştir. Refik Halit Karay, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ahmet Hikmet Müftüoğlu dönemin önde gelen hikâyecileridir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Kaşağı" **adlı metni esas alarak yapınız.**

1. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili kelimelerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin ediniz. Tahmininizi TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

   At, ahır işlerinde yalnız tımarı beceremiyordum.

   Kaşağıyı ben kırmıştım, onu söyleyeceğim.
2. Hikâyenin konu ve teması nedir?
3. Hikâyedeki şahıs kadrosunu, konuşmalardan yararlanarak tanıtınız.
4. Hikâyede kullanılan bakış açısını yazarın olaylara olan uzaklığı, konumu, hâkimiyetine göre belirleyerek bunun anlatıma katkısını değerlendiriniz.
5. Yazar, hikâyesini hangi anlatım biçimlerine başvurarak anlatıyor? Hikâyede kullanılan anlatım biçimlerine hikâyeden örnekler bulunuz.
6. "Dürüst olduğun için kaybedebilirsin ama yalan söyleyip utanmaktan iyidir." sözünü hikâye kahramanının davranışını dikkate alarak açıklayınız.
7. Hikâyeyi, Millî Edebiyat Dönemi hikâyeciliğinin özellikleri bakımından değerlendiriniz.
8. Hikâyeyi konu ve teması itibarıyla gerçekçi bulup bulmadığınızı tartışınız.
9. Ömer Seyfettin'in biyografisinden de yararlanarak yazarın üslup özelliklerini belirleyiniz.

ETKİNLİK

Kerem ile Aslı adlı halk hikâyesi ile *Kaşağı* adlı hikâyeyi tabloda yer alan özellikler açısından karşılaştırarak tabloyu uygun şekilde doldurunuz.

Özellikler	*Kerem ile Aslı*	*Kaşağı*
Konu		
Tema		
Dil ve Anlatım		

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

ÖMER SEYFETTİN (1884-1920)

Balıkesir'in Gönen ilçesinde doğdu. İstanbul Harp Okulunu bitirdikten sonra bir süre subaylık yaptı. Ordudan ayrılıp Selanik'e geldi. *Genç Kalemler* dergisinde makale ve hikâyeler yazdı. Balkan Savaşı'nda tekrar subay oldu. Sırp ve Yunan cephelerinde düşmana karşı savaştı. Savaş bittikten sonra Kabataş Lisesinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Subaylıktan ayrılarak kendini tamamen hikâyeciliğe adadı. Olay hikâyeciliğinin Türk edebiyatındaki en önemli temsilcilerinden biri olan yazar; hikâyelerinde daha çok Türk tarihi, kahramanlık, çocukluk hatıraları, batıl inançlar ve toplum yaşamı üzerinde durdu. Eserlerin halkın konuştuğu dille yazılması fikrini savundu. Arapça ve Farsça kelimelerin yerine Türkçe karşılıklarını kullandı. Millî Edebiyat'ın kurucuları arasındadır. *Efruz Bey*, *Bomba*, *Kaşağı*, *Harem, Beyaz Lâle, Yalnız Efe, Falaka, Perili Köşk* (hikâye) eserlerinden bazılarıdır.

DİL BİLGİSİ ÇALIŞMALARI

Paragrafın Ana Düşüncesi

Paragrafta okuyucuya verilmek istenen temel düşünceye **ana düşünce** denir. Paragrafın temel yapısını ana düşünce cümlesi oluşturur. Öteki cümleler, bu ana düşünceyi tamamlayıcı ve açıklayıcı bir işlev üstlenir. Ana düşünce, konunun açıklanmasıyla oluşan kesin bir yargıdır. "Bu paragrafta asıl anlatılmak istenen nedir?", "Bu paragrafta vurgulanmak istenen nedir?", "Bu paragraftan çıkarılabilecek en kapsamlı yargı hangisidir?" gibi soruların cevabı ana düşüncenin belirlenmesini sağlar.

Birleşik Kelimelerin Yazımı

Belirtisiz isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, birleşik fiiller, ikilemeler, kısaltma grupları ve kalıplaşmış çekimli fiillerden oluşan ifadeler yeni bir kavramı karşıladığında birleşik kelime olur. Birleşik kelimeler belirli kurallar çerçevesinde bitişik yazılır. Birleşik kelimeler aşağıdaki durumlarda bitişik yazılır:

- Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: birbiri (biri biri), kaynana (kayın ana), pazartesi (pazar ertesi) vb.
- Özgün biçimleri tek heceli bazı Arapça kökenli kelimeler etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak yardımcı filleriyle birleşirken ses düşmesine, ses değişmesine veya ses türemesine uğradıklarında bitişik yazılır.
  Örnek: darbetmek, emretmek, menolunmak, kaybolmak vb.
- Birleşme sırasında kelimelerden her ikisi veya ikincisi anlam değişmesine uğradığında bitişik yazılır.
  Örnek: aslanağzı, akbaş, itdirseği, balıksırtı, dokuztaş, balköpüğü, eloğlu vb.
- -a, -e, -ı, -i, -u, -ü zarf-fil ekleriyle bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek ve yazmak filleriyle yapılan tasvirî filler bitişik yazılır.
  Örnek: alıvermek, çöpçatan, düşünebilmek, sevebilmek vb.

Ünlem İşareti (!)

- Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur.
  Örnek: Hava ne kadar da sıcak! Aşk olsun! Vah vah!
- Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur.
  Örnek: Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!
- Seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konulabileceği gibi cümlenin sonuna da konabilir.
  Örnek: Eyvah, yemek yandı!
- Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde kullanılır.
  Örnek: Adam, akıllı (!) olduğunu söylüyor.

NOT: *Yazım kuralları ve noktalama işaretleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na başvurunuz.*

Alıştırma

1. Aşağıdaki paragrafın ana düşüncesini belirleyiniz.

Güzel, ustaca yazı yazmak herkesten beklenemez. Ama doğru ve iyi yazmak, belli bir eğitim görmüş herkesten beklenir. Kimi kişiler ve bilim adamları, yazar veya sanatçı olmadıkları için kendilerinden doğru ve iyi yazı beklenemeyeceğini ileri sürerler. Bu, kabul edilecek bir mazeret değildir. Herkes ana dilini iyi bilmeli, doğru kullanmalıdır.

2. Verilen parçada birleşik kelimelerin yazımıyla ilgili yanlışları bulup yuvarlak içine alınız.

Bugün çok çalışmıştı. Müşteriler bir biri ardınca dükkâna gelip gitmişlerdi. Usanmadan onları memnun etmek için elinden geleni yapmıştı. Şimdi kanepeden kalkacak gücü bulamıyordu. Ama her şeye rağmen hayatını sevebilmeyi öğrenmişti. Belki de iyi insanlarla karşılaşmış olmasındandı hep. Onlardan çok şey öğrenmişti. Bunlardan biri de ustasıydı. Bir gün bile emir etmemişti ona mesela. Şefkatli bir baba gibi davranmış, mesleği öğretmek için hoşgörülü davranmıştı.Hatta dükkânın başköşesinde duran aslan ağzı çiçeğini devirmişti de yine de kızmamıştı.

3. Aşağıdaki parçada yay ayraç içindeki yerlere uygun noktalama işaretlerini yazınız.

Dalar dalmaz ( ) Hasan( )ın hayali gözümün önüne geliyor ( ) ( ) İftiracı ( ) İftiracı ( ) ( ) diye karşımda ağlıyordu ( )

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

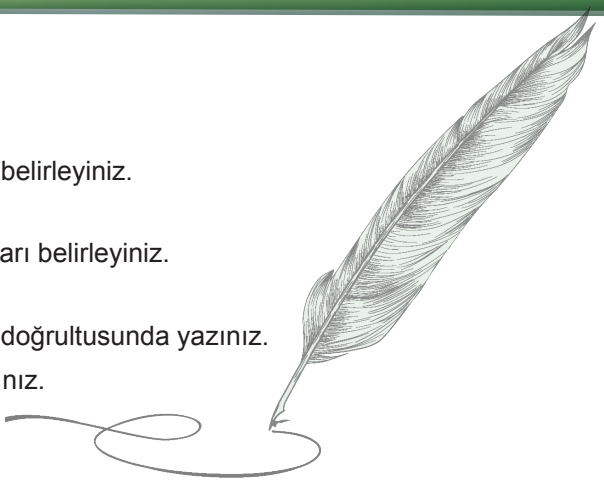

1. **Hazırlık**
   - Konu, tema, karekterler ve bakış açısını belirleyiniz.
2. **Planlama**
   - Olay örgüsü, mekân, zaman ve çatışmaları belirleyiniz.
3. **Taslak Metni Oluşturma**
   - Hikâyeyi hazırlık ve planlama aşamaları doğrultusunda yazınız.
   - Anlatım biçim ve tekniklerinden yararlanınız.
   - Dil bilgisi kurallarına uyunuz.
4. **Taslak Metni Geliştirme ve Düzeltme**
   - Metnin tutarlılığını değerlendirerek yazım ve noktalama hatalarını düzeltiniz.
5. **Yazılan Metni Paylaşma**
   - Yazdığınız hikâyeyi sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

UYGULAMA

Yukarıdaki "Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma" bölümündeki bilgileri ve "Okuma Çalışmaları"nda işlenen hikâyeleri dikkate alarak konu ve temasını kendinizin belirlediği bir hikâye yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

UYGULAMA

a) Yazdığınız hikâyeyi sınıfta okuyunuz.

b) Dinlediğiniz hikâyeler ile ilgili aşağıda verilen çalışmaları yapınız.
- Hikâyenin konu, tema, ileti ile olay akışındaki ayrıntılarını belirleyiniz.
- Hikâyeyi özetleyiniz.
- Hikâyeyi; anlatılan olay, durum, kişi, mekân, zaman, çatışma vb. arasındaki tutarlılık açısından değerlendiriniz.
- Hikâyeyi çeşitli açılardan yorumlayınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-5. soruları aşağıda verilen parçaya göre cevaplandırınız.

ESKİCİ

(…)

Fakat, nihayet bütün ayakkabılar tamir edilmiş, iş bitmişti. Demirini topraktan çekti, köselesini dürdü, çivi kutusunu kapadı, çiriş çanağını sarmaladı. Bunları hep aheste aheste yaptı.

Hasan, yüreği burkularak sordu:

"Gidiyor musun?"

"Gidiyorum ya, işimi tükettim."

O zaman gördü ki, küçük çocuk, memleketlisi minimini yavru ağlıyor... Sessizce, titreye titreye ağlıyor. Yanaklarından gözyaşları birbiri arkasına, temiz vagon pencerelerindeki yağmur damlaları dışarının rengini geçilen manzaraları içine alarak nasıl acele acele, sarsıla çarpışa dökülürse öyle, bağrının sarsıntılarıyla yerlerinden oynayarak, vuruşarak içlerinde güneşli mavi gök, pırıl pırıl akıyor.

"Ağlama be! Ağlama be!"

Eskici başka söz bulamamıştı. Bunu işiten çocuk hıçkıra hıçkıra, katıla katıla ağlamaktadır; bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır.

"Ağlama diyorum sana! Ağlama!.."

Bunları derken onun da katı, nasırlanmış yüreği yumuşamış, şişmişti. Önüne geçmeye çalıştı amma yapamadı, kendisini tutamadı; gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların, Arabistan sıcağıyla yanan kızgın göğsüne bir pınar sızıntısı kadar serin, ürpertici, döküldüğünü duydu.

Refik Halid KARAY, *Gurbet Hikâyeleri*

1. **Parçanın konu ve teması nedir?**
2. **Parçada hangi bakış açısı kullanılmıştır?**
3. **Parçadaki çatışmayı belirleyiniz.**
4. **Parçada kullanılan anlatım biçimlerini söyleyiniz.**
5. **Hikâye hangi edebiyat geleneğine bağlıdır? Niçin?**
6. **Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri çerçeve içinde verilen sözlerden uygun olanları ile doldurunuz.**

yalın, Oğuz, ana düşünce, hikâye, Yeni Lisan

a) *Dede Korkut Hikâyeleri* ……..…… Türklerine aittir.

b) Ömer Seyfettin'in *Genç Kalemler* dergisinde yayınlanan ……..…… adlı makalesi Millî Edebiyat anlayışını yansıtır.

c) Halk hikâyelerinde olaylar, halkın anlayabileceği ……..…… bir dille anlatılır.

ç) Bir paragrafta verilmek istenen asıl düşünceye ……..…… denir.

7. Aşağıda verilen hikâyeler ve yazarlarını uygun olan harfleri hikâyelerin başındaki boşluğa yazarak eşleştiriniz.

Hikâyeler	Yazarlar
( ) **I.** *Küçük Şeyler*	**a)** Samipaşazade Sezai
( ) **II.** *Efruz Bey*	**b)** Ahmet Mithat Efendi
( ) **III.** *Letaif-i Rivayat*	**c)** Mehmet Rauf
	ç) Ömer Seyfettin

8. Koskocaman adamdı. Çocukluğunda hayalini kurduğu mavi bisiklete ancak şimdi sahip olabilmişti. Gözleri daldı. Bir süre çocukluğunu düşündü ve hüzünlendi.

Bu parçada,

I. kişi
II. zaman
III. olay örgüsü
IV. mekân

ögelerinden hangilerine yer verilmiştir?

A) I ve III B) I, II ve III C) II ve III D) II, III ve IV E) III ve IV

9. Duvar kıyılarına birer kırık eşya alçak gönüllülüğüyle sinen hastalar ıslanıyorlardı. Islandıkça büzülüyorlardı. Uzaktan benizlerinin uçukluğu, kuvvetsizlikleri tamamıyla seziliyor, bıkkınlıkları, ümitsizlikleri anlaşılıyordu.

Yukarıdaki parçada hangi anlatım biçimi ve bakış açısı kullanılmıştır?

A) Öyküleyici - Gözlemci
B) Betimleyici - Gözlemci
C) Betimleyici - Kahraman
D) Öyküleyici - Kahraman
E) Betimleyici - Hâkim

10. Aşağıdakilerden hangisi Dede Korkut Hikâyeleri'nin özelliklerinden değildir?

A) XV. yüzyılda derlenerek yazıya geçirilmiştir.
B) Batı Anadolu'da geçen olayları konu alır.
C) Destandan halk hikâyesine geçiş ürünüdür.
D) Oğuz boylarının yaşayışına ait bilgiler barındırır.
E) On iki hikâye ve bir ön sözden oluşur.

11. Halk hikâyeleriyle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Aşk, kahramanlık, sevgi gibi konular işlenir.
B) Anlatımda sade ve anlaşılır bir dil kullanılır.
C) Dönemin sosyal ve siyasi özelliklerini yansıtır.
D) Milletlerin var olma mücadeleleri anlatılır.
E) Anlatımda nazım ve nesir bir arada kullanılır.

12. (I) İlk hikâyelerini, Servetifünun yazarlarının benimsedikleri ilkeler doğrultusunda yazdı. (II) Sonra Millî Edebiyat akımını benimsedi. (III) Yazılarını *Türk Derneği* ve *Türk Yurdu* dergilerinde yayımladı. (IV) Ulusal ve yerli konularda yazdığı hikâyeleri tanınmasını sağladı. (V) Genellikle sade dile, bazen de süslü anlatıma yer verdi.

Yukarıdaki cümlelerin hangisinde sözü edilen yazarın üslup özelliği belirtilmektedir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

13. Aşağıdakilerin hangisi Millî Edebiyat sanatçılarının özelliklerinden değildir?

A) Hikâyelerde olay hikâyesi tekniğini kullanmışlardır.

B) Türkçülük ve milliyetçilik akımından etkilenmişlerdir.

C) Toplum için sanat anlayışını benimsemişlerdir.

D) Aruz ölçüsü yerine hece ölçüsünü savunmuşlardır.

E) Eserlerinde ağır ve süslü bir dil kullanmışlardır.

14. Bakırcılık, kalaycılık, nalbantlık, çömlekçilik, hallaçlık, keçecilik gibi nice meslek yok oldu gitti dostlarım. Çarşı ve pazarlarda ne bakırcının çekicinin sesi ne hallacın tokmağının gümbürtüsü kaldı. Bu meslekler ve bunların ürünleri bir bir hayat sahnesinden çekildi. Elde kalan ürünlerse müzelere sığındı. Ama üzülmeyin; çeliğe su veren, taşı yontan, ağacı törpüleyen eller gün gelir başka mesleklerde çiçek açar. Ustalık var oldukça yapılacak iş bitmez. Bir nalı işleyen eller, gün gelir bir robota şekil verir. Ustalar; müzelere sığmaz dostlarım, hayata kendi rengini katmaya devam eder.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ustalara her zaman ihtiyaç vardır.

B) Meslekler günden güne ortadan kalkar.

C) Günümüzün ihtiyaçları değişmiştir.

D) Meslekler ölür, ustalar ölmez.

E) Ustalar yeni işlere çabuk adapte olur.

15. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik kelimelerin yazımıyla ilgili yazım yanlışı yapılmıştır?

A) Herhangi bir konuşma yapmadan gidiverdi.

B) Sözleşmedeki bazı maddeleri reddetti.

C) Komutan, askerlere eğitim yapmasını emir etti.

D) Bu tür güzel yemekleri ben de yapabilirim.

E) Taşınma sırasında eşyalarının bazıları kayboldu.

16. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlem işareti (!) yanlış kullanılmıştır?

A) Ne kadar zeki (!) biri olduğunu herkes bilir.

B) Eyvah! Yine okula geç kalacağım galiba.

C) Arkadaşım gevezelik etme, çık dışarı!

D) Hah, şimdi istediğim gibi bir iş oldu!

E) Benim söylediklerimi niçin dinlemiyorsun!

SERBEST OKUMA PARÇASI

KABAK ÇEKİRDEKÇİ

Fazlı Paşa yokuşunda akşam olurdu. Tatlı bir meyil ile denize uzanan kırmızı damların üzeri kararır, koyulaşan denizin ta kenarındaki küçük minare gölgeler içinde garip bir tarzda uzanır, uzak görünen ufukların rengîn bulutları siyah siyah gölgeleriyle şehrin üzerine doğru dağılarak gelirdi.

Fazlı Paşa akşamla siner, çekilirken garip, ince bir ses hâkim bir hüzün perdesiyle bu sükûneti yırtar gibi çınlatırdı:

— Kabak çekirdeği taze taze yenir...

Karanlık, sessiz evlerden çocuklar evvelâ sönük, sonra telâşlı, birbiri arkasından haykırırlardı;

— Kabak çekirdekçi, Kabak çekirdekçi!

(…)

Bu ses bu sessiz sokakta her zaman bir hayat uyandırırdı. Seslenen, gülüşen çocuklarla aralık kapılardan lâkırdıya karışan kadınlar işitirdim, bilirdim ki Fazlı Paşa yokuşunda kadınlar ve çocuklar hep bu sesin arkasından koşuyorlar, belki eğleniyorlardı. Belki merhametsiz oluyorlar, fakat bir hâlde bu ses sahibini seviyorlar. Kimdir? Tecessüsüm uzun müddet beni yerimden kaldırmayacak kadar tembel kaldı.

Günler belki aylar geçti. İçimdeki akşam manzaraları ve hayatına bu ses de bir parça ilâve etti. Bir gün aynı yokuşta yaşayan küçük yeğenim bana dedi ki:

— Eski gazeteleri bana verir misiniz, teyze? Yeğenimi acîp bir tecessüsle süzdüm. Kitaplarıyla pek dost olmayan bu vahşî ruhlu küçük kızın eski gazete merakı bana bir muamma gibi göründü.

— Ne yapacaksın kızım?

Karşıda uzun minderde o da akşam gölgelerinin içinde bir kedi gibi toplanmış oturuyordu. Simsiyah gözlerinin ateşinden sualimden hoşlanmadığını anladım.

— İsmail Hakkı Beye vereceğim.

Kendisi için bir şey ister görünmekten ürken kibirli, müstakil bir ruhu vardı. Ve onun için hemen cevap vermişti.

— İsmail Hakkı Bey kim?

— Kabak çekirdekçi!

(…) Demek o sesin bir vücudu vardı ve küçük yeğenimin hayatında mühim bir rolü olan bir insandı.

— O senin ahbabın mı?

Başını gururla salladı. Anladım ki bu bir şahsiyet, küçük yeğenimin ruhuna ahbaplığı gurur veren bir sima. Fazlı Paşa yokuşu çocuklar dünyasındaki meşâhirden biri. Onu, ürkütmeden karanlıkta tatlı tatlı konuşmak zeminini hazırlıyordum.

— Gazeteleri ne yapacak? Kabak çekirdeği mi saracak?

Yanaklarından alev çıkarak başladı. Siyah gözleri eğlenip eğlenmediğimi anlamak için yüzüme batıp çıkıyordu. Ben tabiî bir tebessüm gölgesi bile bulundurmayacak kadar ciddî olmuştum.

— Gazeteleri okumak için ister. O vaktiyle kâtipmiş, kadro harici olmuş, burada evi varmış, satmış, Karagümrük'e taşınmış. Kimseden bir şey istemez, ama gazeteye dayanamıyor. Hele mektebe giden küçük bir kızı var, o olmasa kendi gazetesini de alır. Bu kadar uzaklara da kabak çekirdeği satmağa gelmez. Hep sıkıntıyı onu mektebe göndermek için çekiyor.

Boğazında bir yumru ile durdu.

— Bir gün ona vermek için gündeliklerimden biriktirdim, sakladım.

— Aldı mı?

— Yüzüme bir tuhaf baktı. Galiba gözlerinde yaş vardı. “Kızım bu parayı niçin veriyorsun, kabak çekirdeği parasını verdin.” dedi. Sonra parayı avucuma tekrar koydu. “Sakın bir daha bir şey almadan kimseye para verme, vermek de almak da çok ayıptır.” dedi.

Yeğenim çok müteessirdi.

— Darıldı diye o kadar korktum ki... Ama ertesi akşam yine bizim kapının önünde durdu, benimle konuştu. Eski gazeteler varsa okuyacağını söyledi. Kapının önünde gazın altında gazeteyi okuyup gidiyor. Şimdi beni çok seviyor ve her akşam kızını anlatıyor. Bu sene mektepte nakış...

Artık yeğenimi dinlemiyordum, içimde garip bir didiklenme olmuştu. O garip sesin sahibini görmek istiyordum.

Soğuk bir sonbahar ve sonraları boralı bir kış başladı. Akşamları gölgeler, karanlıklar, denizin uğultusu, Fazlı Paşa yokuşundan boğuk bir çığlık ile geçen büyük rüzgârlar saltanatı başlamıştı. Karanlık çökünce heyecanla kabak çekirdekçiyi bekliyordum. Onun hayatını o kadar biliyordum ki gündelik adamlar arasında cesaret ve uluviyyetin bir kahramanı olan bu basit insanın yüzünü görmek bana mutlak lâzımdı. Fakat bir gün, iki gün, hatta haftalar geçiyor, kabak çekirdekçi geçmiyordu. Küçük yeğenim de pek meraklı idi. İkimizin müşterek bir heyecan ve alâkamız vardı. Akşam Fazlı Paşa yokuşunun üzerinden geçerken mektep dönüşü bazen gelir, yine gölgeler içinde küçük bir kedi gibi bozulur, kabak çekirdekçiyi beklerdi. ‘

Bir akşam kesici, dondurucu bir kara yel fırtınası arasında zavallı bir sivrisinek inceliğiyle kabak çekirdekçisinin sesini duydum. Onu Müsteşar Beyin evinin önündeki parlak ziyada bir an görebildim.

Evvelâ belki altı olmayan kocaman düğmesiz iki potin içinde yürümeğe çabalayan değnek gibi iki çıplak ayak göründü; sonra etrafında parça parça pantolonu sarkmış iki bacak hareket etti. Çöp gibi boynunun içinde kaybolduğu eski geniş bir redingot bakiyyesi elektrik içinde belirdi, rüzgârla dağılan uzun vahşi bir kır sakal ortasında zavallı, ince, mavi, hasta bir sima rengini kaybetmiş bozulmuş bir fes alında öne doğru eğilerek arkasında götürdüğü ağzı bağlı kabak çekirdeği çuvalını çekmeğe çalıştı.

Sesini ve kendini sürükledi geçti. Bu projektör içinde bir insan görmüş gibiydim. Dimağımda iki acı uç battı kaldı. Hayatının sefaletini görmemek için önüne bakan gözlerin kapaklarındaki acılık ve mes’ut efendileri hatırlatan karikatür hayali şeklindeki redingot. Saat sekizdi ve kıştı. Kabak çekirdeği satarak Fazlı Paşa’dan Karagümrük’e gidecekti.

Ertesi gün kar başladı. O günlerde bir akşam yeğenim soğuktan kızarmış gözleri ve burnuyla geldi. Ürkmesin diye lâmbayı yakmadım.

— İsmail Hakkı Bey geldi.

Uzun bir sükût sonra yine;

— Dün akşam bizim kapının önünde gazın altında oturdu, kendi kendine uzun uzun sayıkladı.

— Ne dedi? dedim.

— Bir liram olsa. Kabak çekirdeği alsam, üç yüz kuruş kazanır mıyım? diyordu. Galiba hasta, tuhaf tuhaf konuşuyor. Karların üstüne çökü çöküveriyor.

— Acaba üç yüz kuruşu ne yapacak?

— Kızını mektep takunya ile almıyormuş. Hoca “ayakkabı almazsan gelme” demiş.

— Ya!

— Bir de şimdi yavaşacık kulağımıza kabak çekirdeğine para yerine ekmek vermemizi istiyor.

Yüzümü yeğenimden saklamak ihtiyacında idim. Yüzümü cama yapıştırdım. Müşteşar Beyin burada titreyen parlak elektriğine baktım. Belki yeğenim de yüzüne bakmadığıma minnettardı.

Halide Edip ADIVAR

haz. İsmail PARLATIR ve vd., *Güzel Yazılar Hikâyeler 1*

2. ÜNİTE

ŞİİR

1. SAGU
2. GAZEL
3. MÂNİ ÖRNEKLERİ
4. KOŞMA
5. İLAHİ
6. HÜRRİYET KASİDESİ
7. YAĞMUR
8. BIRAK BENİ HAYKIRAYIM

OKUMA ÇALIŞMALARI

METNE HAZIRLIK

1. Toplumda iz bırakmış kişilerin adı sizce neden yaşatılmalıdır?
2. Gittiğiniz bir cenaze töreninde veya taziye evinde insanların, üzüntülerini nasıl yaşadıklarını veya nasıl ifade ettiklerini anlatınız.

1. Metin

SAGU	*Günümüz Türkçesiyle*
Alp Er Tonga öldi-mü?	*Alp Er Tunga öldü mü?*
İsiz ajun kaldı-mu?	*Kötü dünya kaldı mı?*
Ödlek öçin aldı-mu?	*Felek öcünü aldı mı?*
Emdi yürek yırtılur.	*Şimdi yürekler yırtılır.*
Ödlek küni tavratur	*Feleğin günleri çabuk geçer.*
Yalnguk küçin kevretür	*O insanın gücünü gittikçe zayışatır.*
Erdin ajun sevritür	*Dünyadaki insan sayısını azaltır.*
Kaçsa takı ertilür	*Onlar kaçsa da felek onlara erişir.*
Ögreyüki mundag ok	*Feleğin adaleti böyledir.*
Munda adın tıldag ok	*Bundan başkası bahanedir.*
Atsa ajun ugrap ok	*Felek bir kez niyet edip ok atsa*
Taglar başı kertilür	*Dağların başı bile kertilir.*
Begler atın argurup	*Beyler atlarını yordular.*
Kadgu anı torgurup	*Kaygı ve keder onları zayışattı.*
Mengzi yüzi sargarıp	*Bet ve benizleri öyle sarardı ki*
Kürküm angar türtülür	*Yüzlerine safran sürülmüş sanırsınız.*
Ulşıp eren börleyü	*Erkekler kurt gibi uluyorlar.*
Yırtıp yaka orlayu	*Yaka yırtıp çığlık atıyorlar.*
Sıkrıp üni yurlayu	*Islık çalar gibi sesler çıkarıyorlar.*
Sıgtap közi örtülür	*Ağlamaktan gözleri (yaşlarla) örtülüyor.*
Könglüm için örtedi	*Gönlüm (acıdan) için için yandı.*
Bütmiş başıg kartadı	*Kapanmış yarayı (yeniden) deşti.*
Keçmiş ödüg irtedi	*Geçmiş zamanları aradım.*
Tün kün keçip irtelür	*Geceler ve gündüzler geçtikçe aranıyor.*
(…)	

Anonim

haz. Talat TEKİN, *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz "Sagu" İslamiyet öncesi Türk edebiyatına aittir. Alper Tunga'nın ölümü üzerine onun ardından duyulan üzüntü ve acıyı dile getirmek için söylenmiştir. Alper Tunga bilgili, erdemli, cesur ve ünlü bir Türk hükümdarıdır. İran şairi Firdevsî'nin *Şehname* adlı eserinde geçen Efrasiyap'ın, Alper Tunga olduğu bilinmektedir.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

İslamiyet öncesi Türk edebiyatı, milattan önceki dönemlerden başlayarak İslamiyet'in kabul edilmesine kadar süren dönemi kapsar. Sözlü ve yazılı edebiyat olarak ikiye ayrılır.

Sözlü Edebiyat

Bilinmeyen zamanlarda başlayıp ilk yazılı metinlerin (*Köktürk Yazıtları*) ortaya çıkmasıyla son bulmuştur. Bu dönemde şiirler, ozanlar tarafından **kopuz** adı verilen müzik aletiyle söylenmiştir. Kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan bu şiirler, yabancı etkilerden uzak olan dönemin kültürünü yansıtmaktadır. Türklerin yaşantısı, dünya görüşü, duygu ve düşünceleri doğal, coşkulu bir dille anlatılmıştır. Doğa, sevgi, yiğitlik, kahramanlık, cesaret, at, ayrılık, eğlence, din, acı ve hüzün şiirlerin başlıca temalarıdır. Şiirlerde ölçü olarak hece, nazım birimi olarak da dörtlük kullanılmıştır. Şiirlerin dili sade ve yalındır. Sözlü edebiyat ürünleri dört çeşittir:

Sagu: Ölen bir kimsenin ardından **yuğ** adı verilen cenaze törenlerinde onun yiğitliğini, cesaretini, erdemini anlatan şiirlerdir. Sagularda acı ve keder coşkulu bir üslupla işlenir. Sagunun halk edebiyatındaki karşılığı "ağıt", divan edebiyatındaki karşılığı ise "mersiye"dir.

Koşuk: Sevgi, doğa, av, eğlence gibi konuların işlendiği şiirlerdir. "Sığır, şölen ve toy" denilen ziyafet, kutlama veya şenliklerde söylenir. Hece ölçüsü ve dörtlük kullanılır. Koşuğun halk edebiyatındaki karşılığı "koşma"dır.

Sav: Türklerin hayattan edindikleri tecrübeleri, dersleri anlatan kısa ve özlü sözlerdir. Savların bugünkü karşılığı "atasözü"dür.

Destan: Bir milletin hayatını derinden etkileyen savaş, göç, yıkım, kıtlık, doğal afet ve yaradılışla ilgili konuları ele alan uzun şiirlerdir.

Yazılı Edebiyat

VIII. yüzyılda yazılan *Köktürk Yazıtları* ile başlayıp İslamiyet'in kabulüne kadar süren dönemdir.

Köktürk Yazıtları, Türkçenin ilk yazılı metinleridir. Köktürk hükümdarı Bilge Kağan (735) ile Kül Tigin (732) ve Tonyukuk (720-725) adına dikilmiştir. Türk adının ilk defa kullanıldığı bu metinler, Türk tarihi açısından büyük öneme sahiptir. Türklerin millet olma bilincini, devlet anlayışını, Türk töresini, Türk medeniyetini etkili bir dille anlatmaktadır. Köktürk alfabesinin kullanıldığı yazıtlarda edebî değeri yüksek, gelişmiş bir dil vardır.

Yazılı edebiyatın diğer ürünleri ise Uygurlara aittir. Uygur alfabesinin kullanıldığı Uygur metinleri, Buda ve Mani dinlerinin etkisiyle daha çok dinsel bir nitelik taşır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları “Sagu” **adlı şiiri esas alarak yapınız.**

1. Aşağıda verilen kelimelerin şiirdeki karşılıklarını bularak noktalı yerlere yazınız. Kelimelerdeki ses değişimlerini inceleyiniz.

bey : ..... şimdi: ..... göz : .....

kaygı: ..... gün : ..... geçmiş: .....

2. Şiirin teması nedir?

3. Şiirin şekil ve ahengiyle ilgili istenilen bilgileri noktalı yerlere yazınız.

Nazım birimi : .....

Ölçü ve durak: .....

Kafiye düzeni : .....

4. Aşağıdaki parçanın kafiye ve redifini bulunuz.

Alp Er Tunga öldi mü?
Issız ajun kaldı mu?
Ödlek öçin aldı mu?
Emdi yürek yırtılur.

5. Şiirde, yas tutan insanlar duygularını nasıl ifade etmektedirler?

6. “Taglar başı kertilür” ve “Ulaşıp eren börleyü” dizelerindeki edebî sanatları bularak bunların şiirin anlamına katkısını değerlendiriniz.

METNE HAZIRLIK

1. Türkçe karşılığı varken yabancı kelimeler kullanmak, dilimizi nasıl etkiler? Tartışınız.
2. Çevrenizde kendinize örnek aldığınız insanların beğendiğiniz özellikleri nelerdir?

2. Metin

GAZEL	*Günümüz Türkçesiyle*
Açıl bâğun gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler Salın serv ü sanavber şîve-i reftârı görsünler	*Sevgili! Yüzünü aç da bahçenin gülü ve nesrini o yanağı görsünler. Salınarak bir yürü de servi ve çam ağaçları o edalı yürüyüş biçimini görsünler.*
Kapunda hâsıl etdi bu devâsız derdi hep gönlüm Ne derde mübtelâ oldı dil-i bîmârı görsünler	*Bu devasız derdi gönlüm hep senin kapında kazandı. Yaralı gönlümü görsünler de nasıl onulmaz bir derde tutulduğunu anlasınlar.*
Açıldı dağlar sînemde çâk etdüm girîbânum Muhabbet gülşeninde açılan gülnârı görsünler	*Göğsünde yaralar açıldı. Sevgi gül bahçesinde açılan narçiçeğini görsünler diye yakamı parçalayıp açtım.*
Ten-i zârumda pehlum üstühânı sayılur bir bir Beni seyr etmeyen ahbâb mûsîkârı görsünler	*Zayıf, dermansız vücudumda böğrümün kemikleri bir bir sayılır. Beni bu hâlimle görmeyen dostlarım mûsîkâra baksınlar, beni görmüş gibi olurlar.*
Güzeller mihribân olmaz demek yanlışdır ey Bâkî Olur vallâhî billâhî hemân yalvârı görsünler	*Ey Bâki! Güzeller sevgi, merhamet göstermezler demek yanlıştır. Âşıklar biraz yalvarıversinler vallahi de billahi de sevgi de merhamet de gösterirler.*

Mefâîlün / mefâîlün / mefâîlün / mefâîlün

Bâki

haz. Halûk İPEKTEN, *Bâki Hayatı Sanatı Eserleri*

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Şair; "Gazel" şiirinde, sevdiğine duyduğu büyük aşktan dolayı çektiği acılardan, dertlerden ve bu dert ve acıların kendini ne hâllere düşürdüğünden bahsetmektedir. Sevdiğinin güzelliğini överken edebî sanatlardan yararlanmaktadır. Ağır, süslü bir dil kullanmıştır. Şiirin ölçüsü aruzdur.

DİVAN EDEBİYATI

XIII. yüzyılda Hoca Dehhani ile başlayıp XIX. yüzyılın sonlarına kadar varlığını sürdüren divan edebiyatı; "klasik Türk edebiyatı, yüksek zümre edebiyatı" gibi değişik adlarla anılmıştır. Şairlerin, şiirlerini **divan** adı verilen kitaplarda toplamalarından dolayı bu adı alan divan edebiyatı, Arap ve Fars edebiyatlarının etkisiyle şekillenmiştir. Divan edebiyatı, nazım (şiir) ve nesir (düzyazı) olmak üzere iki koldan gelişse de nazım her zaman ön planda olmuştur. Divan şiirinin başlıca özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Arapça ve Farsçadan alınan kelime ve tamlamalar sıkça kullanıldığı ve şairler süslü ve sanatlı söyleyişlere yöneldiği için dil ağırlaşmıştır.
- Ele alınan konu, tema, olay, durum ve kişiler daha çok soyut olarak işlenmiş olup gerçeklerden uzak hayal, imge ve imajlarla anlatılmıştır.
- Aruz ölçüsü kullanılmıştır.
- Nazım birimi olarak genellikle beyit tercih edilmiştir.
- Bütün güzelliğine değil anlamın bir birimde başlayıp aynı birimde bitmesi anlamına gelen parça güzelliğine önem verilmiştir.
- Ahenge önem verildiği için aliterasyon, asonans, ses tekrarı, iç kafiye vb. sıklıkla yapılırken dize sonlarında da tam ve zengin kafiyeye yer verilmiştir.
- Mazmun adı verilen kalıplaşmış ifadeler kullanılmıştır. Örneğin gül, sevgiliyi veya sevgilinin yanağını; bülbül, âşığı; yay, kaşı; kirpik, oku; inci, dişi; servi, boyu vb. ifade etmektedir.
- Son birimde **mahlas** (takma isim) kullanılmıştır.
- Şairler; medrese eğitimi görmüş, saray çevresinde yetişen kültürlü insanlardır.
- "Sanat sanat içindir." görüşü benimsenmiştir.
- Toplumsal sorunlara fazla yer verilmemiştir.
- Şiirler; aşk, sevgi, sevgilinin güzelliği, şarap, eğlence, övgü, yergi, ölüm, ilahi aşk, din, tarih, mitoloji vb. konu ve temalarda yazılmıştır.
- Bâki, Fuzûlî, Nedim, Nefî, Şeyh Galip, Şeyhî, Nâbî, Süleyman Çelebi, Ahmedî, Ali Şir Nevâî ünlü şairlerden bazılarıdır.
- Gazel, kaside, mesnevi, rubai, tuyuğ, şarkı, murabba, terkibibent kullanılan nazım biçimlerinden (nazım şekli) bazılarıdır. Gazel, en çok kullanılan nazım biçimidir.

Gazel: Aşk, kadın, şarap, sevgilinin güzelliği, ayrılık, aşkın ızdırabı, bahar sevinci gibi lirik konular işlenir. En az 5, en çok 15 beyitten oluşur. Kafiye düzeni aa/ba/ca/da/ea/… şeklindedir. İlk beytine **matla**, son beytine **makta** denir. En güzel beytine **beytü'l-gazel,** bütün beyitleri aynı güzellikte olan gazellere ise **yek-avaz** denir. Bütün beyitleri aynı konu etrafında yazılmışsa **yek-ahenk** adını alır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Gazel" **adlı şiiri esas alarak yapınız.**

1. Şiirin teması nedir?
2. Şiirin şekil ve ahengiyle ilgili istenilen bilgileri noktalı yerlere yazınız.

   Nazım birimi : .....

   Kafiye düzeni: .....
3. Aşağıdaki birimlerin kafiye ve rediflerini bulunuz.

   Açıl bâğun gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler
   Salın serv ü sanavber şîve-i reftârı görsünler

   Kapunda hâsıl etdi bu devâsız derdi hep gönlüm
   Ne derde mübtelâ oldı dil-i bîmârı görsünler

   Açıldı dağlar sînemde çâk etdüm girîbânum
   Muhabbet gülşeninde açılan gülnârı görsünler
4. "Olur vallâhî billâhî hemân yalvârı görsünler" dizesinde kullanılan aliterasyon ve asonansları belirleyiniz.
5. Şiirin en çok beğendiğiniz beytini nedeniyle birlikte söyleyiniz.
6. Tabloda verilen dizelerdeki edebî sanatları bularak şiirin anlamına katkısını değerlendiriniz.

Dizeler	Edebî Sanat
Açıl bâğun gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler	
Ten-i zârumda pehlum üstühânı sayılur bir bir	
Muhabbet gülşeninde açılan gülnârı görsünler	

7. Şiirde kullanılan mazmunlara örnekler bularak bunların hangi anlamda kullanıldığını belirtiniz?
8. Şiirden divan şiir geleneğine ait özelliklere örnekler bulunuz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

BÂKİ (1526-1600)

Divan edebiyatının en ünlü şairlerindendir. Asıl adı Mahmud Abdulbaki'dir. İstanbul'da doğdu. Fatih Camii müezzinlerinden Mehmed Efendi'nin oğludur. Medrese eğitimi aldıktan sonra önce müderrislik sonra da kadılık görevlerinde bulundu. Anadolu ve Rumeli kazaskeri olmayı başarsa da çok istemesine rağmen şeyhülislam olamadı. Nüktedan, hoşsohbet ve neşeli bir şairdir. Din dışı konularda yazdığı gazel ve kasideleriyle ünlüdür. Şiirlerinde güçlü bir ahenk vardır. Edebiyattaki başarısından dolayı "Sultan-üş-şuara" (Şairler Sultanı) olarak anılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine yazdığı *Kanuni Mersiyesi* en ünlü eserlerindendir. Şiirlerini topladığı *Divan*'ı vardır.

METNE HAZIRLIK

1. Bildiğiniz bir mâniyi söyleyiniz.
2. Duygularınızı şiirle anlatma ihtiyacı hisseder misiniz? Niçin?

3. Metin

MÂNİ ÖRNEKLERİ

Düz Mâni

Su gelir deste gider
Ayrılır dosta gider
Gurbet yansın yıkılsın
Sağ gelen hasta gider

*

Bir mendil işle yolla
Ucun gümüşle yolla
İçine beş elma koy
Birini dişle yolla

Cinaslı Mâni

Hak muvaffak etmesin
Dünyâda asılsızı
Asılsızlar getirir
Gönüle asıl sızı

*

Bunca aşk u sevdâyı
Çekerim senin için
Ben çekerken sevdânı
El sarsın seni niçin

Kesik Mâni

Sürüne
Madem çoban değilsin
Ardındaki sürü ne
Ben bir körpe kuzuyum
Al kat beni sürüne
Beni böyle yandıran
Sürüm sürüm sürüne

Anonim

haz. Cem DİLÇİN, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

el : Yabancı.
muvaffak: Başarılı.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz "Mâni Örnekleri"; anonim halk edebiyatına ait, yazarı belli olmayan edebî ürünlerdir. Halkın duygularını en yalın ve sade bir dille anlatan mâniler, halkın ortak malıdır. Söylenmesi ve akılda kalıcılığı kolay olması için ahenkle söylenmiş, kısa şiirlerdir.

HALK EDEBİYATI

Başlangıcı İslamiyet öncesi Türk edebiyatına dayanan halk edebiyatı, varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Halkın içinden çıkan âşıkların, ozanların, saz şairlerinin meydana getirdiği bir edebiyattır. Şiirler genellikle saz eşliğinde sözlü olarak üretilen ve aktarılan ürünlerdir. Halk şiirinin başlıca özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Şiirler halkın diliyle yazıldığı için açık, yalın ve durudur.
- Ele alınan konu, tema, olay, durum ve kişiler daha çok somut olarak işlenmiştir.
- Hece ölçüsü kullanılmıştır.
- Nazım birimi olarak genellikle dörtlük tercih edilmiştir.
- Şiirler doğaçlama söylendiği için dize sonlarında genellikle yarım ve tam kafiyeye yer verilmiştir.
- Şairler, son dörtlükte adlarını veya takma adlarını söylemişlerdir. Buna **tapşırma** denmiştir.
- Şiirler; aşk, sevgi, ayrılık, ölüm, doğa, gurbet, kahramanlık vb. konu ve temalarda söylenmiştir.
- Şiirler, halkın zevk ve estetik anlayışına göre şekillenmiştir.
- Halk edebiyatı; anonim halk edebiyatı, âşık edebiyatı ve dinî-tasavvufi halk edebiyatı olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Anonim Halk Edebiyatı

Anonim ürünlerin oluşturduğu edebiyattır. Anonim ürünler, halkın ortak duygu ve düşüncelerini yansıtır. Ürünlerde açık ve yalın bir dil kullanılır. Yazarı belli olmayan bu ürünlerin bir kısmı nazım (mâni, türkü, ninni ve ağıt), bir kısmı nesir (masal ve efsane), bir kısmı da nazım-nesir (halk hikâyesi) karışık olarak ortaya çıkmaktadır. Anonim ürünlerde en çok kullanılan nazım biçimlerinden biri de mânidir.

Mâni: Halk arasında en çok yaygınlaşmış halk edebiyatına ait en kısa şiirlerdir. Genellikle tek dörtlükten oluşur. En çok 7'li hece kalıbıyla söylenir. Düz, cinaslı, kesik, yedekli, karşılıklı mani vb. çeşitleri vardır. Aşk, ayrılık, gurbet, ölüm, öğüt gibi konu ve temalarda söylenir. Bazı mânilerin ilk iki dizesi konuyla ilgisi olmayan doldurma dizelerdir. Bu tür mânilerde asıl söylenmek istenen son iki dizede söylenir.

***NOT:** Âşık edebiyatı ve dinî-tasavvuŞ halk edebiyatı ile ilgili bilgiler dördüncü ve beşinci metinlerden sonra ilgili yerlerde verilecektir.*

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Mâni Örnekleri"**ni esas alarak yapınız.**

1. "Ben bir körpe kuzuyum" dizesindeki altı çizili kelimenin anlamını bağlamdan hareketle tahmin edininiz.Tahmininizi TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.
2. Düz mânilerin temalarını belirleyiniz.
3. Cinaslı mânilerin ölçü, redif ve kafiyesini bulunuz.
4. Kesik mânideki kelime ve ses tekrarlarını bularak bunların şiire katkısını değerlendiriniz.
5. Mânilerde geçen doldurma dizeleri bulunuz.
6. "Asılsızlar getirir" dizesindeki altı çizili kelimenin sizde çağrıştırdığı anlamları söyleyiniz.

METNE HAZIRLIK

1. İzlediğiniz aşk temalı bir filmden bahsediniz.
2. Sevdiğiniz bir kişiyi nelere benzeterek anlatırsınız? Örnekler veriniz.

4. Metin

KOŞMA

Ala gözlerini sevdiğim dilber,
Kokuya benzettim güller içinde.
İnceciktir belin, hilâldir kaşın,
Selviye benzettim dallar içinde.

Benim dostum gelişinden bellidir,
Ak elleri deste deste güllüdür.
Güzel seven yiğitler de bellidir;
Melil, mahzun gezer iller içinde.

Karşımızdan geçen aceb yâr m'ola?
Benim gibi yaralanmış zâr m'ola?
Benim sevdiceğim güzel var m'ola?
Hakk'ın yarattığı kullar içinde?

Karac'oğlan söyler: Biz de varalım.
Kelbler rakîb olmuş, biz de görelim.
Halın, hatırını onun soralım
Götürüp giderler sallar içinde.

Karacaoğlan
haz. Müjgân CUMBUR, *Karacaoğlan Şiirler*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

kelb: Köpek. **melil:** Üzgün.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Şair; "Koşma"da, sevdiğinin güzelliğini ve ona olan aşkını, özlemini dile getirmiştir. Koşma, âşık edebiyatına ait bir nazım biçimidir.

ÂŞIK EDEBİYATI

Âşık edebiyatı, halk edebiyatının bir koludur. Şairlerine **âşık** denir. Âşıklar, şiirlerini saz eşliğinde doğaçlama olarak söylerler. XVI. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan âşıklar; köyleri, kasabaları ve şehirleri dolaşarak halkın şiir ve müzik ihtiyacını karşılamışlardır. Halkın duygu ve düşüncelerini, geleneğini, kültürünü şiirlere başarılı bir şekilde yansıtmışlardır. Açık ve yalın bir Türkçeyle söyledikleri şiirlerinde ölçü olarak heceyi, nazım birimi olarak da dörtlüğü kullanmışlardır. Karacaoğlan, Köroğlu, Dadaloğlu, Âşık Ömer, Gevheri, Dertli, Kayıkçı Kul Mustafa, Erzurumlu Emrah, Âşık Veysel, Şeref Taşlıova âşık edebiyatının tanınmış şairlerinden bazılarıdır.

Nazım Biçimleri

a) **Koşma:** Âşık edebiyatının en yaygın kullanılan nazım biçimidir. Aşk, ayrılık, gurbet, özlem, doğa, hüzün, kahramanlık, ölüm, yergi vb. konu ve temalarda söylenir. 11'li hece ölçüsü (6+5 veya 4+4+3 duraklı) kullanılır. Genellikle 3-5 dörtlük arasında değişir. Şairler son dörtlükte adlarını söylerler.

b) **Semai:** Birçok yönden koşmaya benzer. Özel bir ezgiyle söylenmesi ve 8'li hece ölçüsü kullanılması yönüyle koşmadan ayrılır.

c) **Varsağı:** Toroslarda yaşayan Varsak boyunun özel bir ezgiyle söylediği şiirlerdir. Şiirlerde sık sık "hey, bre, bre hey, behey, hey gidi" gibi ünlemlere rastlanır. 8'li hece ölçüsü kullanılır.

ç) **Destan:** Halk edebiyatının en uzun şiirleridir. Genellikle 11'li hece kalıbı kullanılır. Savaş, deprem, yangın, salgın hastalık, eşkıya ve ünlü kişilerin serüvenleri, mizah, atasözü vb. konu ve temalarda söylenir.

Nazım Türleri

a) **Güzelleme:** Aşk, sevgi, kadın, at, doğa güzelliği gibi konu ve temalarda söylenen lirik şiirlerdir.

b) **Koçaklama:** Savaş, dövüş ve kahramanlık konularını coşkulu bir üslupla işleyen şiirlerdir.

c) **Taşlama:** Bir kimseyi ya da toplumun aksayan yönlerini eleştiren şiirlerdir.

ç) **Ağıt:** Bir kimsenin ölümünden duyulan acıları anlatan şiirlerdir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Koşma" **adlı şiiri esas alarak yapınız.**

1. Şiirin biçim ve ahengiyle ilgili istenilen bilgileri noktalı yerlere yazınız.

   Nazım birimi : .....

   Ölçü ve durak: .....

   Kafiye düzeni : .....

2. Şiirin kafiye ve rediflerini bulunuz.
3. Şiirde sevgilinin güzelliği, nelere benzetilerek anlatılmıştır?
4. "Karşımızdan geçen aceb yâr m'ola?" dizesindeki altı çizili yerde bir hecenin düşürülerek okunmasının sebebi nedir?
5. Şiirin dil ve anlatım özellikleriyle ilgili neler söylenebilir?

ETKİNLİK

"Koşma" ve "Gazel" adlı şiirleri tabloda yer alan özellikler açısından karşılaştırarak tabloyu uygun şekilde doldurunuz.

Özellikler	Koşma	Gazel
Biçim		
Ölçü		
İçerik (tema-konu)		
Dil ve anlatım		
Edebî gelenek		

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

KARACAOĞLAN

Doğum ve ölüm tarihleri kesin olmasa da onun XVII. yüzyıl âşıklarından biri olduğu bilinmektedir. Toroslar yöresindeki Türkmenler arasında yetişmiştir. Şiirlerinden Anadolu'nun birçok ilini ve Osmanlı coğrafyasındaki bazı memleketleri gezdiği anlaşılmaktadır. Karacaoğlan; divan ve tekke şiirinden etkilenmemiştir. Şiirlerinde din dışı konuları işlemiştir. Aşk, sevgiliye özlem, gurbet, tabiat güzellikleri temalarını işlemiş; kır, köy hayatı içerisinde sevinç ve üzüntülerini dile getiren bir aşk ve tabiat şairi olmayı bilmiştir. Bilinen beş yüzden fazla şiirinin hepsinde hece ölçüsünü kullanmıştır.

METNE HAZIRLIK

"İlahi aşk" kavramı sizde neler çağrıştırmaktadır?

5. Metin

İLAHİ

Ben yürürüm yana yana
Aşk boyadı beni kana
Ne âkılem ne dîvâne
Gel gör beni aşk n'eyledi

Gâh eserim yeller gibi
Gâh tozarım yollar gibi
Gâh akarım seller gibi
Gel gör beni aşk n'eyledi

Akar sulayın çağlarım
Dertli ciğerim dağlarım
Şeyhim anuban ağlarım
Gel gör beni aşk n'eyledi

Ya elim al kaldır beni
Ya vaslına erdir beni
Çok ağlattın güldür beni
Gel gör beni aşk n'eyledi
(…)
Mecnûn oluban yürürüm
Ol yârı düşte görürüm
Uyanıp melûl olurum
Gel gör beni aşk n'eyledi

Miskin Yûnus bîçâreyim
Baştan ayağa yâreyim
Dost ilinden âvâreyim
Gel gör beni aşk n'eyledi

Yunus Emre

haz. Sevgi GÖKDEMİR-Ayvaz GÖKDEMİR, *Yunus Emre Güldeste*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

anuban: Anarak.
bîçâre : Çaresiz.
âvâre : Başıboş.
miskin : Âciz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Şair; "İlahi" şiirinde, Allah'a duymuş olduğu aşkın kendini ne hâllere düşürdüğünden bahsetmektedir. İlahiler, dinî-tasavvufi halk edebiyatında en çok kullanılan nazım türlerinden biridir.

DİNÎ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI

Halk edebiyatının bir kolu olan dinî-tasavvufi halk edebiyatı, din ve tasavvuf konularını işleyen şiirlerin meydana getirdiği bir edebiyattır. Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akıma **tasavvuf** denir. Mevlevilik ve Bektaşilik Anadolu'da kurulup gelişen iki büyük tarikattır.

Tasavvuf, varlık birliği anlamına gelen **vahdetivücut** anlayışına dayanır. Tasavvufta esas olan ilahi aşk, yani Allah'a duyulan aşktır. Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adamış kimselere **mutasavvıf** veya **sufi** denir. Dinî-tasavvufi halk edebiyatı, Ahmet Yesevi ile başlamıştır. Daha sonra gelen bazı şairler bu geleneği devam ettirmişlerdir. Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Eşrefoğlu Rumi, Kaygusuz Abdal, Hacı Bayram Veli, Pir Sultan Abdal bunlardan bazılarıdır. İlahi, nefes, nutuk, devriye, şathiye yaygın olarak kullanılan nazım türleridir.

İlahi: Allah'ı övmek, ona yalvarmak için yazılan şiirlerdir. Özel bir ezgiyle okunur. İlahiler tarikatlara göre değişik adlar alır. Mevleviler ilahiye **ayin**, Bektaşiler **nefes**, Gülşeniler **tapuğ**, Halvetiler **durak** demişlerdir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "İlahi" adlı şiiri esas alarak yapınız.

1. "Ya vaslına erdir beni" dizesindeki altı çizili kelimenin anlamını bağlamdan hareketle tahmin ediniz. Tahmininizi TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.
2. Şiirin temasını belirleyiniz.
3. Şiirin biçim ve ahengiyle ilgili istenilen bilgileri noktalı yerlere yazınız.

   Nazım birimi : .....

   Ölçü ve durak: .....

   Kafiye düzeni : .....
4. Şiirin kafiye ve rediflerini bulunuz.
5. "Akar sulayın çağlarım" ve "Mecnûn oluban yürürüm" dizelerindeki edebî sanatları bularak bunların şiirin anlamına katkısını değerlendiriniz.
6. Şairin biyografisinden yararlanarak şairin edebî kişiliğinin şiirdeki yansımalarına örnekler bulunuz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

YUNUS EMRE (1240?-1320)

Eskişehir Sarıköy'de doğmuştur. Hayatı hakkında menkıbelerin anlatıldığı Yunus Emre, Anadolu insanı tarafından sevilmiş ve sahiplenilmiştir. Bu nedenle Anadolu'nun değişik yerlerinde çokça mezarı vardır. Yunus Emre medrese eğitimi almıştır. Din ve tasavvuf konularında ileri düzeyde bilgi sahibidir. Aruz ölçüsünü kullansa da daha çok heceyi tercih etti. Tasavvuf düşüncesini, yüksek bir duygusallık ve coşkuyla dile getirdi. Şiirlerini inanarak ve yaşayarak yüksek bir sezgi gücüyle yazdı. Şiirlerinde halkın kolaylıkla anlayabileceği açık ve yalın bir dil kullandı. Bütün bunlar, geniş coğrafyalarda tanınmasını ve ününün her yere yayılmasını sağladı. *Divan*, *Risâletü'n Nushiyye* (şiir) adlı eserleri vardır.

METNE HAZIRLIK

1. Hangi durumlarda kendinizi daha özgür hissedersiniz?
2. Hayata bakışınızı değiştiren fikirlere örnekler veriniz?

6. Metin

HÜRRİYET KASİDESİ	*Günümüz Türkçesiyle*
Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmatten Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten	*Çağın değer yargılarını doğruluktan ve samimiyetten sapmış görerek kendi arzumuz ve saygınlığımız ile devlet kapısından çekildik.*
Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten Mürüvvet-mend olan mazlûma el çekmez i'ânetten	*Kendini insan bilenler halka hizmet etmekten usanmaz, mürüvvet sahibi olanlar zavallılara yardım etmekten kaçınmaz.*
Hakîr olduysa millet şânına noksan gelir sanma Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr ü kıymetten	*Eğer millet, hor görülmüşse onun şanına bir eksiklik geleceğini sanma; yere düşmekle cevher, değerinden ve özünden bir şey kaybetmez.*
Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandadır Ne gam râh-ı vatanda hâk olursa cevr ü mihnetten	*Vücudun mayası, vatan toprağıdır; bu vücut acı ve sıkıntı içinde, vatan yolunda toprak olursa en küçük bir üzüntü duyulmaz.*
Muîni zâlimin dünyada erbâb-ı denâettir Köpektir zevk alan sayyâd-ı bî-insâfa hizmetten	*Dünyada zalimin yardımcısı, aşağılık kimselerdir; insafsız avcıya hizmetten zevk alan ancak köpektir.*
Hemen bir feyz-i bâkî terk eder bir zevk-i fâniye Hayâtın kadrini âlî bilenler hüsn-i şöhretten (…)	*Hayatın değerini, iyi şöhretten üstün tutanlar; geçici zevkleri ebedî feyze tercih ederler.*
Biz ol âlî-himem erbâb-ı cidd ü içtihâdız kim Cihângirâne bir devlet çıkardık bir aşiretten	*Biz o yüce hamiyetli, çalışkan ve güçlü kişileriz ki bir küçük aşiretten dünyaya hükmeden bir devlet yarattık.*
Biz ol ulvî-nihâdânız ki meydân-ı hamiyyette Bize hâk-i mezâr ehven gelir hâk-i mezelletten	*Biz o yüce yaradılışlı milletiz ki hamiyet meydanında ayaklar altında toprak olmaktan bize ölüm daha iyi gelir.*
Ne gam pür-âteşi-hevl olsa da gavgâ-yı hürriyyet Kaçar mı merd olan bir cân için meydân-ı gayretten	*Hürriyet mücadelesi korkulu ateş olsa da ne dert, yiğit olan bir insan can derdine düşüp gayret meydanından kaçar mı?*
Kemend-i can-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın Müreccahtır yine bin kerre zencîr-i esâretten	*Celladın can yakan kemendi acımasız bir ejder bile olsa yine bin defa esaret zincirinden daha iyidir.*
Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplasın gelsin Dönersem kahbeyim millet yolunda bir azîmetten	*Felek her türlü eziyet yollarını toplasın gelsin, millet yolunda hizmetten dönersem kahpeyim.*

Anılsın mesleğimde çektiğim cevr ü meşakkatler Ki ednâ zevki â'lâdır vezâretten sadâretten (…)	*Bu yolda çektiğim acılar, sıkıntılar anılsın; bunun en basit zevki bile vezirlikten, sadrazamlıktan daha iyidir, yücedir.*
Ne mümkün zulm ile bî-dâd ile imhâ-yı hürriyyet Çalış idrâki kaldır muktedirsen âdemiyetten	*Zulüm ile işkence ile hürriyeti ortadan kaldırmak ne mümkün, eğer kendinde bir güç görüyorsan insanoğlundan idraki kaldırmaya çalış.*
Gönülde cevher-i elmâsa benzer cevher-i gayret Ezilmez şiddet-i tazyîkten te'sîr-i sıkletten	*Gönülde çalışma cevheri, elmas cevherine benzer; ağırlığın tesirinden, baskının şiddetinden ezilmez.*
Ne efsûnkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyyet Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten (…)	*Ey hürriyetin güzel yüzü, sen büyüleyici imişsin. Esaretten kurtulduk derken senin aşkının esiri olduk.*

Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün

Namık Kemal

haz. İsmail PARLATIR vd., *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı IV, Çağdaş Türk Şiiri*

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Şair, "Hürriyet Kasidesi" adlı şiirinde hürriyet fikrini övmektedir. İnandığı değerler uğruna fedakârlıktan kaçınmayacağını vurgulamaktadır. Divan edebiyatında din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan **kaside** nazım biçimini kullanmıştır. Bu bakımdan şiirin biçim özellikleri eski olsa da içeriği yenidir.

TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATI

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile Osmanlı fikir ve edebiyat hayatına Batı'dan birçok yeni fikir ve anlayış girmiştir. Bu dönem, Türk edebiyatının Batı edebiyatı etkisine girdiği bir dönemdir. Şinasi'nin çıkardığı ilk özel gazete olan *Tercüman-ı Ahval*'in 1860 yılında çıkmasıyla başlamıştır. Bu dönemde birçok yenilik yaşanmıştır. İlk özel gazetenin çıkması, ilk roman ve makalenin yazılması, Batılı anlamda tiyatroların sahnelenmesi ve noktalama işaretlerinin ilk kez kullanılması bu dönemde olmuştur. Bu değişimden dönemin şiiri de etkilenmiştir.

Tanzimat Dönemi Şiiri

Bu dönem şiirinin başlıca özellikleri şunlardır:

- Vatan, millet, adalet, hak, hukuk, özgürlük, bilim vb. konu ve temalar ilk kez ele alınmıştır.
- 1876'ya kadar süren Tanzimat Dönemi edebiyatının I. Dönem'inde "Sanat toplum içindir." görüşü hâkimken II. Dönem'inde daha çok, "Sanat sanat içindir." görüşüne bağlı olarak bireysel konular işlenmiştir.
- Divan edebiyatı nazım biçimleri kullanılmaya devam edilmiştir.
- Ölçü olarak aruz, nazım birimi olarak beyit daha çok tercih edilmiştir.
- Konu bütünlüğüne önem verilmiş ve kafiye, kulak için yapılmıştır.

- Divan edebiyatındaki soyut ve kalıplaşmış anlatımlar terk edilerek somutluk ve gerçeklik benimsenmiştir.
- Şiirlerde ilk kez başlık kullanılmıştır.
- II. Dönem'de şiirin şekil özellikleri de değiştirilmeye çalışılmıştır.
- Şairler, dilde sadeleşmeyi savunmuşlarsa da uygulamada başarılı olamamışlardır.
- Namık Kemal, Şinasi, Ziya Paşa, Abdülhak Hamit Tarhan dönemin önemli şairlerindendir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Hürriyet Kasidesi" **adlı şiiri esas alarak yapınız.**

1. Şiirin temasını belirleyerek bu temanın evrensel olup olmadığını değerlendiriniz.
2. "Ne efsûnkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyyet/Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten" beytindeki edebî sanatları bularak bunların şiirin anlamına katkısını değerlendiriniz.
3. "Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandadır" ve "Cihângirâne bir devlet çıkardık bir aşiretten" dizelerinde anlatılmak istenen nedir?
4. Şiirden Tanzimat Dönemi şiirinin özelliklerine örnekler bulunuz.
5. Şairin inandığı ve yücelttiği değerleri belirleyiniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

NAMIK KEMAL (1840-1880)

Tekirdağ'da doğan şair, dedesi Abdüllâtif Paşa'nın yanında iyi bir öğrenim gördü. Devletin çeşitli kademelerinde çalıştı. Devrin gazetelerinde görevler yaptı. Muhalif tavırlarından dolayı baskılara maruz kalınca Avrupa'ya gitmek zorunda kaldı. Yurda dönünce yazdığı *Vatan yahut Silistre* oyunu, halk arasında heyecan yarattı. Bunun üzerine Magosa'ya sürüldü. Edebiyatın birçok türünde geniş yankılar uyandıran eserler yazdı. Genel olarak şekil ve ifade bakımından eskiye bağlı kalsa da içerik bakımından yeni konular işledi. Vatan, millet, hürriyet ülküsünü aşılamaya çalıştı. Toplum için sanat anlayışına bağlı kaldı. *İntibah*, *Cezmi* (roman); *Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk* (tiyatro); *Tahrib-i Harâbât* (eleştiri) eserlerinden bazılarıdır.

Namık Kemal

METNE HAZIRLIK

1. Sanat, sanat için mi yapılmalıdır yoksa toplum için mi? Tartışınız.
2. Sizce resim ile şiir arasındaki benzerlikler nelerdir?

7. Metin

YAĞMUR

Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz;
Olur dem-be-dem nevha-ger, nağme-sâz
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz;
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler…

Sokaklarda seyl-âbeler ağlaşır,
Ufuk yaklaşır… yaklaşır… yaklaşır;

Bulutlar karardıkça zerrâta bir
Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir;

Bürür bir soğuk gölge etrâfı hep,
Nümâyân olur gündüzün nısf-ı şeb,

Söner şimdi, manzûr olurken demin
Heyûlâsı karşımda bir âlemin.

Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere;
Bakıldıkça vahşet çöker yerlere,

Geçer boş sokaktan, hayâlet gibi,
Şitâbân ü pûşîde-ser bir sabî.

O dem leyl-i yâdımda, solgun, tebâh,
Sürür bir kadın bir ridâ-yı siyah.

Saçaklarda kuşlar -hazîndir bu pek-!
Susarlar, uzaktan ulur bir köpek.

Öter gûş-i rûhumda boş bir enîn,
Boğuk bir tezâd-ı sükûn ü tanîn:

Küçük, pür-heves, gevherîn katreler
Sokaklarda, damlarda pür-ihtizâz;
Olur muttasıl nevha-ger, nağme-sâz;
Sokaklarda, damlarda pür-ihtizâz
Küçük, pür-heves, gevherîn katreler

Feûlün / Feûlün / Feûlün / Feûl

Tevfik Fikret

Günümüz Türkçesiyle

Kafeslerde, camlarda titreyiş dolu, küçük, çekingen vuruşlar, durmadan yaslı şarkılar söyler. Kafeslerde, camlarda titreyiş dolu, küçük, biteviye, çekingen darbeler…

Seller sokaklarda ağlaşır; ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır.

Bulutlar karardıkça en küçük varlıklara bile ağır, can çekişen bir dalgalanma gelir.

Bir soğuk gölge hep çevreyi bürür ve gündüz gece gibi görünür.

Demin karşımda âlemin korkunç bir hayali görünürken şimdi söner.

Ne bir yüz ne bir pencere açılır. Bakıldıkça yerlere vahşet çöker.

Başı örtülü bir çocuk, boş sokaktan bir hayalet gibi aceleyle geçer.

O zaman anılarımın gecesinde solgun, tükenmiş bir kadın, bir siyah örtü sürür.

Kuşlar saçaklarda susar -bu çok hazindir- uzaktan bir köpek ulur.

Ruhumun derinliğinde boş bir inleyiş öter. Boğuk bir sessizlik ve çınlama tezadı:

Küçük, heves dolu, inciden damlalar, sokaklarda, damlarda titreyerek durmadan yaslı şarkılar söyler. Sokaklarda, damlarda titreyiş dolu, küçük, arzulu, inciden damlalar…

haz. İsmail PARLATIR vd., *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı IV, Çağdaş Türk Şiiri*

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Şair, "Yağmur" şiirinde yağmurun yağışını betimlemekte ve yağmurun kendinde uyandırdığı duygu ve düşünceleri anlatmaktadır. Servetifünun edebiyatı geleneğine ait olan şiirde anlaşılması zor kelime ve tamlamalara yer verilmiştir.

SERVETİFÜNUN EDEBİYATI

Servet-i Fünun dergisi etrafında toplanan bir grup şair ve yazarın meydana getirdiği edebiyattır. Tevfik Fikret'in 1896 yılında derginin başına geçmesiyle başlayan edebî dönem, 1901 yılında Hüseyin Cahit Yalçın'ın Fransızcadan çevirdiği "Edebiyat ve Hukuk" adlı makalesinden dolayı kapatılmasıyla son bulmuştur. Tanzimat edebiyatıyla başlayan Batılılaşma anlayışı bu dönemde hız kazanmıştır.

Servetifünun Edebiyatı Şiiri

Fransız şiirinden etkilenen şairler, "Sanat sanat içindir." görüşüne bağlı kalmışlardır. Hem sanat anlayışı hem de siyasi baskılardan dolayı bireysel tema ve konuları (aşk, ayrılık, özlem, karamsarlık, doğa, umutsuzluk, gerçeklerden kaçış vb.) işlemişlerdir. Süslü ve ağır bir dil kullanmış, yeni, alışılmadık mecazlar ve imgeler yapmışlardır. Aruz ölçüsünü kullandıkları şiirlerinde içerik, ses ve şekil uyumunu gözetmişlerdir. Bir şiirde birden fazla aruz ölçüsü kullanılmıştır. Bir cümleyi dizenin ortasında başlatıp diğer dizenin ortasında bitirerek anlamın bir dizede tamamlanmaması tekniği olan anjanbuman kullanmışlardır. Böylece şiir, düzyazıya yaklaşmıştır. Parnasizm ve sembolizm etkisinde kalmış, resim sanatından etkilenmişlerdir. Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin dönemin en ünlü iki şairidir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Yağmur" **adlı şiiri esas alarak yapınız.**

1. Şiirin tema ve konusunun bireysel mi yoksa toplumsal mı olduğunu belirleyiniz.
2. Şiirde ahengin nasıl sağlandığını şiirden örnekler vererek açıklayınız.
3. Şiirin başında ve sonunda beş dizeden oluşan bentlerin, arada da beyitlerin kullanılması yağmurun yağışıyla nasıl ilişkilendirilebilir? Açıklayınız.
4. Şiirden anjanbuman tekniğine örnekler bularak bunun geleneksel Türk şiir anlayışında ne tür değişimler yarattığını belirtiniz.
5. Servetifünun şiirinin özelliklerinden hareketle şiirin dilini değerlendiriniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

TEVFİK FİKRET (1867-1915)

İstanbul'da doğan şair, bir süre memur olarak çalıştıktan sonra Galatasaray Lisesinde hem öğretmenlik hem de müdürlük yaptı. 1896'da *Servet-i Fünun* dergisinin başına geçti. Şiirlerinde biçim mükemmelliğine ve müzikaliteye önem verdi. Aynı zamanda resim sanatına ilgi duydu. Şiirlerinde parnasizmin de etkisiyle sıklıkla betimlemelere yer verdi. Çocuklar için hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerden oluşan *Şermin* adlı bir kitabı vardır. *Rübab-ı Şikeste* (şiir) en önemli eseridir.

METNE HAZIRLIK

1. Bir şair olsaydınız şiirlerinizde hangi konuları işlerdiniz?
2. Gördüğünüz bir haksızlık karşısında ne hisseder, ne düşünür ve ne yaparsınız?

8. Metin

BIRAK BENİ HAYKIRAYIM

Ben en hakir bir insanı kardeş duyan bir ruhum;
Bende esir yaratmayan bir Tanrı'ya iman var;
Paçavralar altındaki yoksul beni yaralar;

Mazlumların intikamı olmak için doğmuşum.
Volkan söner, lâkin benim alevlerim eksilmez;
Bora geçer, lâkin benim köpüklerim kesilmez.

Bırak beni haykırayım, susarsam sen matem et!
Unutma ki şairleri haykırmayan bir millet
Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir;

Zaman ona kan damlayan dişlerini gösterir.
Bu zavallı sürü için ne merhamet, ne hukuk;
Yalnız bir sert bakışlı göz, yalnız ağır bir yumruk!..

Mehmet Emin YURDAKUL, *Türk Sazı Yaralar ve Sargılar*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

hakîr : Aşağı görülen.

mazlûm: Zulüm görmüş.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Şair; "Bırak Beni Haykırayım" adlı şiirde, haksızlığa uğramış insanların ve yoksulların haklarını savunmak istediğini coşkulu bir üslupla dile getirmektedir. Millî Edebiyat anlayışına bağlı olarak açık ve yalın bir dil kullanan şair, aynı zamanda halka sert davranan devrin yönetimlerini de eleştirmektedir.

MİLLÎ EDEBİYAT

Tüm dünyada Fransız İhtilali'yle başlayan milliyetçilik fikri, çok geçmeden Osmanlı Devleti'nde de kendini göstermiştir. Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem tarafından başlatılan Millî Edebiyat, Ömer Seyfettin'in 1911 yılında *Genç Kalemler* dergisinde yazdığı "Yeni Lisan" makalesiyle başlamıştır. Ömer Seyfettin, yazdığı makalede dilde sadeleşmeyi ve Türkçeye yerleşmemiş Arapça, Farsça kelime ve tamlamaların atılması gerektiğini savunmuştur. Yazı diliyle konuşma dilinin farklılığının ortadan kaldırılmasını ve yazıda Türkçe dil bilgisi kurallarına uyulması gerektiğini söylemiştir. Millî Edebiyat, 1923'te Cumhuriyet'in ilanına kadar sürmüştür.

Millî Edebiyat Dönemi Şiiri

Türkçülük, vatan, yoksulluk, Anadolu, Türk tarihi, milliyetçilik vb. tema ve konular işlenmiştir. Hece ölçüsüyle yazılan şiirlerde didaktik özellikler ağır basar. Yalın ve sade bir dil kullanılmıştır. Toplum için sanat anlayışı hâkimdir. Mehmet Emin Yurdakul ve Ziya Gökalp dönemin tanınmış şairlerindendir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Bırak Beni Haykırayım" **adlı şiiri esas alarak yapınız.**

1. Şiirin ölçüsünü ve ilk biriminin kafiye ve rediflerini bulunuz.
2. Şiirdeki evrensel değerler ile siyasi, sosyal ve dinî ögeleri belirleyiniz.
3. Şiirden Millî Edebiyat şiir anlayışının özelliklerini gösteren örnekler bulunuz.
4. Şiirde şair-millet ilişkisi nasıl anlatılmıştır?
5. "Bende esir yaratmayan bir Tanrı'ya imân var;" dizesinde anlatılmak istenen nedir?
6. Şairin biyografisinden yararlanarak şairin edebî kişiliği ile şiir arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

MEHMET EMİN YURDAKUL (1869-1944)

İstanbul'da doğan şair, çeşitli zamanlarda valilik ve milletvekilliği yaptı. Milliyetçi ve halkçı olan şair, şiirlerinde sade bir dil ve hece ölçüsünü kullandı. Şiirlerinin konularını halkın dertlerinden ve sosyal hayat sahnelerinden aldı. Öğretici şiirler yazdı. *Türkçe Şiirler, Türk Sazı, Ey Türk Uyan, Ordunun Destanı* (şiir) eserlerinden bazılarıdır.

DİL BİLGİSİ ÇALIŞMALARI

Kelimede Anlam

Eş Sesli Kelimeler: Yazılışları aynı fakat anlamları farklı olan kelimelerdir.
Örnek: Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere;
Bu yaz kitabımın yüz sayfasını yazdım.

Eş Anlamlı Kelimeler: Yazılışları farklı fakat anlamları aynı olan kelimelerdir.
Örnek: Ne mümkün zulm ile bî-dâd ile imhâ-yı hürriyyet
Özgürlük, Allah'ın insana verdiği en güzel nimetlerdendir.

Karşıt Anlamlı Kelimeler: Zıt anlamlı kelimelerdir.
Örnek: Tün kün keçip irtelür (Geceler ve gündüzler geçtikçe aranıyor.)
Örnek: Çok ağlattın güldür beni

Somut Anlamlı Kelimeler: Beş duyu organından herhangi biriyle algılanabilen kelimelerdir.
Örnek: İnceciktir belin, hilâldir kaşın,

Soyut Anlamlı Kelimeler: Beş duyu organından hiçbiriyle algılanamayan kelimelerdir.
Örnek: Uyanıp melûl olurum/Gel gör beni aşk n'eyledi

Birleşik Kelimelerin Yazımı

- Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: albeni, ateşkes, çekyat, kapkaç, örtbas, seçal, tutkal, veryansın, yapboz vb.
- -an/-en, -r/-ar/-er/-ır/-ir, -maz/-mez ve -mış/-miş sıfat-fiil ekleriyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: cankurtaran, gökdelen, akımtoplar, barışsever, etyemez, kuşkonmaz, külyutmaz, çokbilmiş, güngörmüş vb.
- İkinci kelimesi -dı (-di/-du/-dü, -tı/-ti/-tu/-tü) kalıplaşmış belirli geçmiş zaman ekleriyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: albastı, ciğerdeldi, çıtkırıldım, gecekondu, imambayıldı, mirasyedi, serdengeçti vb.
- Somut olarak yer bildirmeyen alt, üst ve üzeri sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: ayakaltı, bilinçaltı, ayaküstü, gerçeküstü, olağanüstü, yüzüstü, akşamüzeri vb.
- İki veya daha çok kelimenin birleşmesinden oluşmuş kişi adları, soyadları ve lakaplar bitişik yazılır.
  Örnek: Alper, Şenol, Atatürk, Gökalp, Yirmisekiz Çelebi Mehmet vb.
- İki veya daha çok kelimeden oluşmuş il, ilçe, semt vb. yer adları bitişik yazılır.
  Örnek: Çanakkale, Pınarbaşı, Beşiktaş, Kabataş vb.
- Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı vb.

Kısa Çizginin (-) Kullanıldığı Yerler

- Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur, kelimeye bitişik yazılır.
  Örnek: Saçaklarda kuşlar -hazindir bu pek-

- Arasında, ve, ile, ila, …-den …-e anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır.
  Örnek: Aydın-İzmir yolu, Türk-Alman ilişkileri, 09.30-10.30, Beşiktaş-Fenerbahçe karşılaşması, Türkçe-Fransızca Sözlük vb.

Uzun Çizginin (—) Kullanıldığı Yerler

- Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır.
  Örnek:
  Konuşurken gözlerini kaçırıyordu:

  — Seni içimde taşırken nasıl unutabilirdim?

  — Buraya vicdanın mı getirdi seni yoksa sevgin mi?

  — Vicdanım dersem yine de beni dinleyecek misin?

NOT: *Yazım kuralları ve noktalama işaretleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na başvurunuz.*

Alıştırma

1. Tabloda verilen kelimelerin ilişkili olduğu anlam özelliğini bularak bu kelimelericümle içerisinde kullanınız.

Kelime	Anlam özelliği	Cümle
Düş (rüya)	Eş seslisi	*Çocuk, yolda koşarken düştü.*
Armağan	Eş anlamlısı	
Geniş	Karşıt anlamlısı	

2. Altı çizili kelimelerin anlam özelliğini (somut veya soyut) noktalı yerlere yazınız.

- Zaman ona kan damlayan dişlerini gösterir. *Soyut*
- Susarlar, uzaktan ulur bir köpek. ……...
- Gönülde cevher-i elmâsa benzer cevher-i gayret ……...
- Ak elleri deste deste güllüdür. ……...

3. Verilen parçada birleşik kelimelerin yazımıyla ilgili yanlışları bulup yuvarlak içine alınız.

Yakın zamana kadar şehrin kuş bakışı görüntüsü böyle değildi. Şimdi birçok yerde gök delenler yükseliyor. Olağan üstü bir şekilde büyüyen şehir, yakında tanınmaz hâle gelecek. Bu durum, şehrin kimliğini yok eden ruhsuzluktan başka bir şey değil. Bunu yapanlar miras yedi evlat gibi davranıyorlar. Bir şehri, başka ülkelerdeki şehirlere benzetmeye çalışmak ve bunu gelişmişlik olarak göstermek mimari geleneğimizi ve bizi biz yapan kültürümüzü yüz üstü bırakmaktır. İnsan sormadan edemiyor tabii. Toplumun bilinç altındaki hangi düşünce buna sebep oldu?

4. Verilen cümlelerde kısa çizgi (-) ve uzun çizginin (—) kullanım gerekçelerini noktalı yerlere yazınız.

- İki kişi -biri kadın biri erkek- uzaktan göründü. *Ara sözlerin başına ve sonuna konur.*
- Ankara-Bolu yolunda yer yer buzlanmalar var. ……...
- — Taşıma su ile değirmen dönmezmiş.
  — Haklısın, bize akarsu lazım. ……...

YAZMA ÇALIŞMALARI

UYGULAMA

"Okuma Çalışmaları"ndaki nazım biçimlerinden birine uygun şiir yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

UYGULAMA

a) Okuma çalışmalarında gördüğünüz edebiyat dönemlerinden herhangi birine ait bir şiir seçerek ezberleyiniz.

b) Ezberlediğiniz şiirlerden oluşan bir dinleti hazırlayarak dinletiyi sınıfta veya sahnede sununuz. Sunumu yaparken aşağıdakilere dikkat ediniz.

- Şiiri, anlamına uygun vurgu ve tonlamalar yaparak seslendiriniz.
- Seslendirme yaparken doğru yerlerde nefes alıp duraklamalar yapınız.
- Uygun fon müziği kullanınız.

NOT: *Dinletiyi hazırlarken EBA'daki içeriklerden yararlanabilirsiniz.*

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-5. soruları aşağıdaki şiire göre cevaplandırınız.

NEFES

Seyyah olup şu âlemi gezerim
Bir dost bulamadım gün akşam oldu
Kendi efkârımca okur yazarım
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Bozuk şu dünyanın temeli bozuk
Tükendi daneler kalmadı azık
Yazıktır şu geçen ömüre yazık
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

İki elim gitmez oldu yüzümden
Âh ettikçe yaşlar gelir gözümden
Kusurumu gördüm kendi özümden
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Kul Himmet üstâdım ummâna dalam
Gidenler gelmedi bir haber alam
Abdal oldum şal giyindim bir zaman
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Kul Himmet

haz. Nevzat GÜNDOĞAN ve Diğerleri,
Türk Dili Türk Şiiri Özel sayısı III. Halk Şiiri

1. "Kusurumu gördüm kendi özümden" **dizesinde şairin anlatmak istediği nedir?**
2. **Şiirin ölçüsünü bularak duraklarını belirleyiniz.**
3. **Şiirin kafiye düzenini, kafiye ve rediflerini bulunuz.**
4. **Şair, nelerden şikâyet etmektedir?**
5. "Bozuk şu dünyanın temeli bozuk" **dizesinden hareketle siz de çevrenizde gördüğünüz aksaklıklara, yanlışlıklara örnekler veriniz.**
6. **Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri çerçeve içinde verilen sözlerden uygun olanları ile doldurunuz.**

Tecüman-ı Ahval, anonim, Köktürk, ilahi aşk, klasik, âşık

a) VIII. yüzyılda yazılan Türkçenin ilk yazılı metinlerinde …….. alfabesi kullanılmıştır.

b) Divan edebiyatı, …….. Türk edebiyatı olarak da adlandırılmıştır.

c) Halkın ortak duygu ve düşüncelerini yansıtan …….. ürünlerin kökeni İslamiyet öncesi Türk edebiyatına dayanır.

ç) Elindeki sazıyla diyar diyar dolaşan …….. sadece şiir söylememiş, müzik de icra etmiştir.

d) Tanzimat edebiyatı, …….. gazetesinin çıkmasıyla başlamıştır.

7. Aşağıda verilen tanımlar ve şiir türlerini, uygun olan harfleri tanımların başındaki boşluğa yazarak eşleştiriniz.

Tanımlar	Şiir Türleri
( ) **I.** Din ve tasavvuf konularını işleyen şiirlerdir.	**a)** Koçaklama
( ) **II.** Bir kimseyi veya toplumu eleştiren şiirlerdir.	**b)** İlahi
( ) **III.** Savaş ve kahramanlık konulu şiirlerdir.	**c)** Güzelleme
( ) **IV.** Ölen bir kimsenin ardından söylenen yas şiirleridir.	**ç)** Sagu
	d) Taşlama

8. Verilen yazar ve şairlerin, hangi edebiyat dönemine ait olduklarını belirleyerek tabloyu uygun şekilde doldurunuz.

"Mehmet Emin Yurdakul, Fuzûlî, Şinasi, Ziya Gökalp, Cenap Şahabettin, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Pir Sultan Abdal, Nedim, Yunus Emre, Bâki"

Divan	Halk	Tanzimat	Servetifünun	Millî Edebiyat
Bâki				

9. Aşağıdakilerden hangisi divan edebiyatının özelliklerinden biri değildir?

A) Ölçü olarak aruz tercih edilmiştir.
B) Sade ve yalın bir dil kullanılmıştır.
C) Parça güzelliğine önem verilmiştir.
D) Nazım birimi genellikle beyittir.
E) Şiirlerde mahlas kullanılmıştır.

10. Tek yerde gökte ârif-ârâma bir yer olsun
Olmazsa efser-i zer tâc-ı kalender olsun
Nailî-i Kadim

Verilen beyitte hangi kafiye çeşidi kullanılmıştır?

A) Cinaslı B) Tam C) Tunç D) Yarım E) Zengin

11. Aşağıdakilerden hangisi Servetifünun şiirinin özelliklerinden değildir?

A) Sanat toplum içindir, görüşü hâkimdir.
B) Süslü ve ağır bir dil kullanılmıştır.
C) Fransız şiirinden etkilenilmiştir.
D) Bireysel tema ve konular işlenmiştir.
E) Şiirde müzikaliteye önem verilmiştir.

12. Damda otlar bitmez mi?
Süpürseler gitmez mi?
Gel gurbetten güzelim
Bu hasretlik yetmez mi?

Verilen dörtlükle ilgili aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) 7'li hece ölçüsü kullanılmıştır.

B) Özlem duygusu işlenmiştir.

C) Nazım biçimi mânidir.

D) Kafiye düzeni abab'dir.

E) Halk edebiyatı ürünüdür.

13. Silmedik bunca yetîmin gözünün yaşlarını
Taşa topraklara sürdük o güzel başlarını
Vatanın bağrına vurduk vatanın taşlarını
Vatanın bağrına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini
Namık Kemal

Verilen şiire hâkim olan duygu hangisidir?

A) Yalnızlık ve kaçış

B) Mutluluk ve neşe

C) Keder ve umutsuzluk

D) Özlem ve hayal

E) Hırs ve kararlılık

14. Başları ağarmış ihtiyar dağlar,
Anar eski günü: sel döker, çağlar,
Kırlangıç ah çeker, güvercin ağlar
Uzak bir ses sorar: Tûran nerede?
Gideyim arayım: soran nerede?
Ziya GÖKALP

Verilen şiirle ilgili aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) 11'li hece kalıbı kullanılmıştır.

B) Son iki dizedeki "nerede" kelimeleri redifitir.

C) Birinci dizede kişileştirme yapılmıştır.

D) Aşk teması işlenmiştir.

E) Millî Edebiyat geleneğine bağlıdır.

15. Aşağıdakilerin hangisinde birleşik kelimelerin yazımıyla ilgili yanlışlık yapılmıştır?

A) Kuzeybatıdan esen rüzgârlar serin havayı getirir.

B) Birçok gerçeği hep böyle örtbas etmişler.

C) Tavırlarında çokbilmiş bir eda vardı.

D) Yapbozun parçaları birleşmeye başladı.

E) Birtakım meseleleri ayak üstü çözmeye çalıştı.

SERBEST OKUMA PARÇASI

ŞARKI

Bir safâ bahş edelim gel şu dil-i nâ-şâda
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâda
İşte üç çifte kayık iskelede âmâde
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâda

Gülelim oynayalım kâm alalım dünyâdan
Mâ-yı tesnîm içelüm çeşme-i nev-peydâdan
Görelim âb-ı hayât akdığın ejderhâdan
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâda
(…)
Bir sen ü bir ben ü bir mutrıb-ı pâkîze-edâ
İznin olursa eger bir de Nedîm-i şeydâ
Gayrı yârânı bu günlük edip ey şûh fedâ
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâda

Nedîm

haz. Muhsin MACİT, *Nedîm Divanı*

Günümüz Türkçesiyle

Gel şu neşesiz gönle bir sefa bağışlayalım
Servi boylum yürü Sadâbâd'a gidelim.
İşte üç çifte kayık iskelede bekliyor.
Servi boylum, yürü, Sadâbâd'a gidelim.

Gülelim oynayalım dünyadan tat alalım.
Yeni yapılmış çeşmeden Cennet suyu içelim.
Ejderhanın ağzından abıhayat aktığını görelim.
Servi boylum yürü Sadâbâd'a gidelim.

Bir sen bir ben ve bir de güzel sesli çalgıcı,
İznin olursa eğer bir de çılgın Nedim,
Ey sevgili! Bugünlük diğer dostları bırakıp
Servi boylum, yürü, Sadâbâd'a gidelim.

TÜRKÜ

İki turnam gelmiş, yolda yorulmuş,
Şahin vurmuş, kanatları kırılmış,
O da benim gibi yârdan ayrılmış.

Turnalar turnalar, telli turnalar,
Benden yâre selam eylen turnalar.

Turnam nerden gelin arştan Maraş'tan,
Kanadın ıslanmış yağmurdan yaştan,
Turnam korkmaz mısın alıcı kuştan.

Turnalar turnalar, telli turnalar,
Benden yâre selam eylen turnalar.

Turnamın kanadı bir karış telden,
Çekerim ayrılık ne gelir elden,
Garip bülbül gibi ayrıldım gülden.

Turnalar turnalar, telli turnalar,
Benden yâre selam eylen turnalar.

Anonim

haz. Nevzat GÜNDOĞAN ve Diğerleri,

Türk Dili Türk Şiiri Özel sayısı III. Halk Şiiri

KOÇAKLAMA

Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eyler ırağı
Yüce dağlar aşan yollar bizimdir

Belimizde kılıcımız kirmani
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir

Dadaloğlu'm yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir

Dadaloğlu

haz. Nevzat GÜNDOĞAN ve Diğerleri

Türk Dili Türk Şiiri Özel sayısı III. Halk Şiiri

3. ÜNİTE

DESTAN

OĞUZ KAĞAN DESTANI

OKUMA ÇALIŞMALARI

METNE HAZIRLIK

1. Doğaüstü olaylar, edebî eserlerde niçin kullanılır? Tartışınız.
2. Bildiğiniz tarihî kahramanlara örnekler veriniz. Bu kahramanları başarılı kılan özellikleri nelerdir?
3. İnsanlar çocuklarına neden doğa ile ilgili isimler verir? Tartışınız.

Metin

OĞUZ KAĞAN DESTANI

Oğuz-Han'ın doğuşu:

(…)
Aydın oldu gözleri, renklendi, ışık doldu,
Ay Kağan'ın o gündü, bir erkek oğlu oldu.

Gömgök, gök mavisiydi, bu oğlanın yüz rengi,
Kıpkızıl ağıziyle, ateş gibiydi benzi.

Al al idi gözleri, saçları da kapkara!
Perilerden de güzel, kaşları var ne kara!

Geldi ana göğsüne, aldı emdi sütünü,
İstemedi bir daha, içmek kendi sütünü!

Pişmemiş etler ister, aş, yemek ister oldu!
Etraftan (…), eğlenmek ister oldu!

Ansızın dile geldi, söyler, konuşur oldu!
Kırk gün geçtikten sonra, yürür oynaşur oldu!

Öküz ayağı gibi, idi sanki ayağı!
Kurdun bileği gibi, idi sanki bileği!

Benzer idi omuzu, tıpkı samurunkine!
Göğsü de yakın idi, koca ayınınkine!
(…)
Güder at sürüleri, tutar atlara biner!
Daha bu yaşta iken, çıkar avlara gider!

Geceler günler geçti, nice seneler doldu!
Oğuz da büyüyerek, yahşi bir yiğit oldu!

Oğuz'un gençliği:

Bu çağda! Bu yerde!

Bir büyük orman vardı, Oğuz yurdundan içre.
Ne nehir, ne ırmaklar, akardı bu orman içre,

Ne çok av hayvanları, ormanda yaşar idi,
Ne çok av kuşları da, üstünde uçar idi!

Ormanda yaşar idi, çok büyük bir gergedan,
Yer idi yaşatmazdı, ne hayvan, ne de insan!

Basarak sürüleri, yer idi hep atları,
Zahmet verir insana, alırdı hayatları!

Vermedi hiç bir defa, insanoğluna aman,
Öyle bir canavar ki, işte böyle çok yaman!

Oğuz Kağan derlerdi, çok alp bir kişi vardı,
Avlarım gergedanı, diye o yere vardı.

Kargı, kılıç aldı, kalkan ile ok ile,
Dedi, gergedan artık, kendisini yok bile!
(…)
Gergedan geldiğinde, Oğuz'u görüp durdu,
Oğuz'un kalkanına, gerilip bir baş vurdu!

Kargıyla gergedanın, başına vurdu Oğuz!
Öldürüp gergedanı, kurtardı yurdu Oğuz!

Keserek kılıcıyla, hemen başını aldı,
Döndü gitti evine, iline haber saldı!
(…)

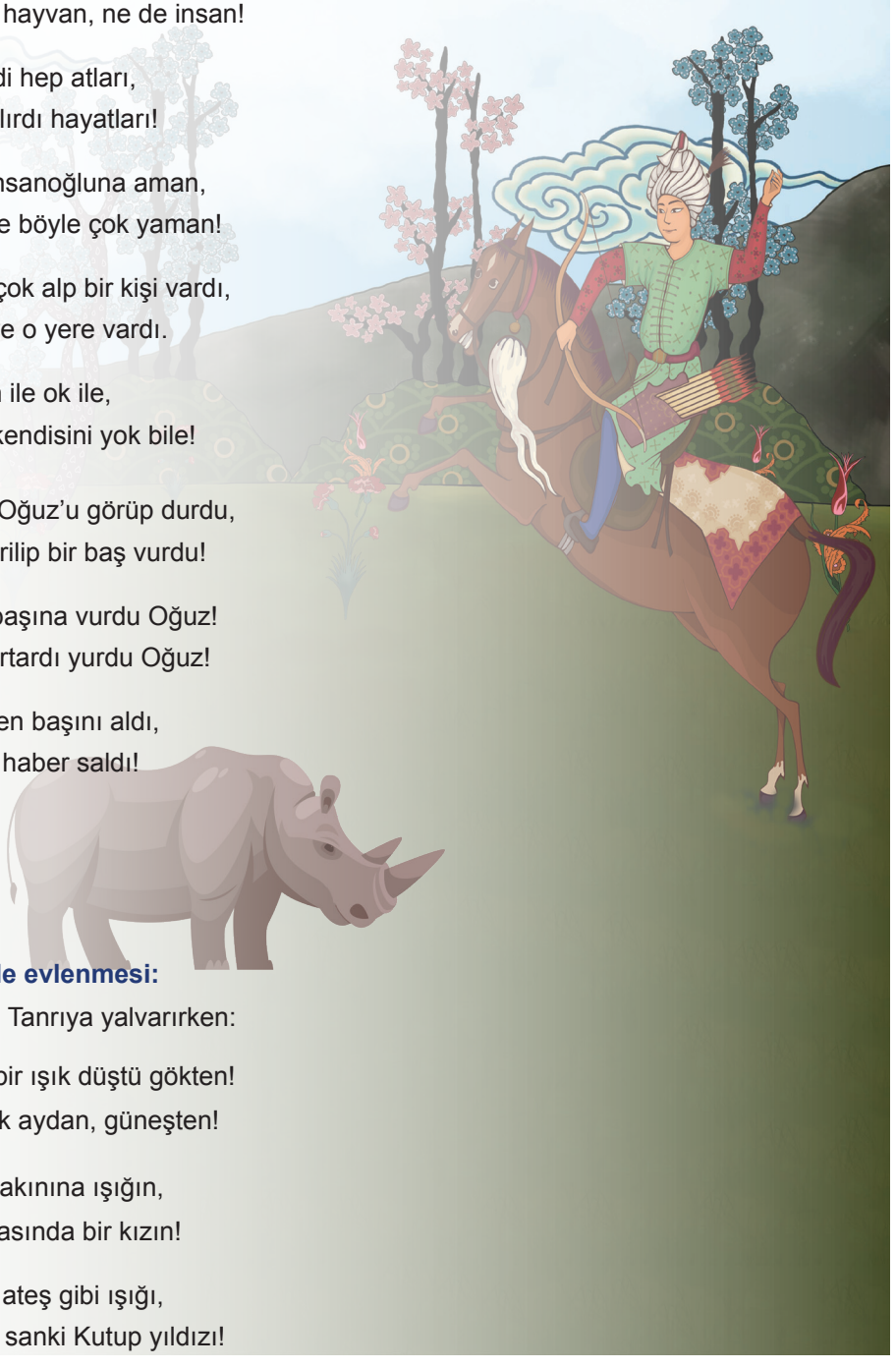

Oğuz'un göğün kızı ile evlenmesi:

Oğuz Kağan bir yerde, Tanrıya yalvarırken:

Karanlık bastı birden, bir ışık düştü gökten!
Öyle bir ışık indi, parlak aydan, güneşten!

Oğuz Kağan yürüdü, yakınına ışığın,
Oturduğunu gördü, ortasında bir kızın!

Bir ben vardı başında, ateş gibi ışığı,
Çok güzel bir kızdı bu, sanki Kutup yıldızı!

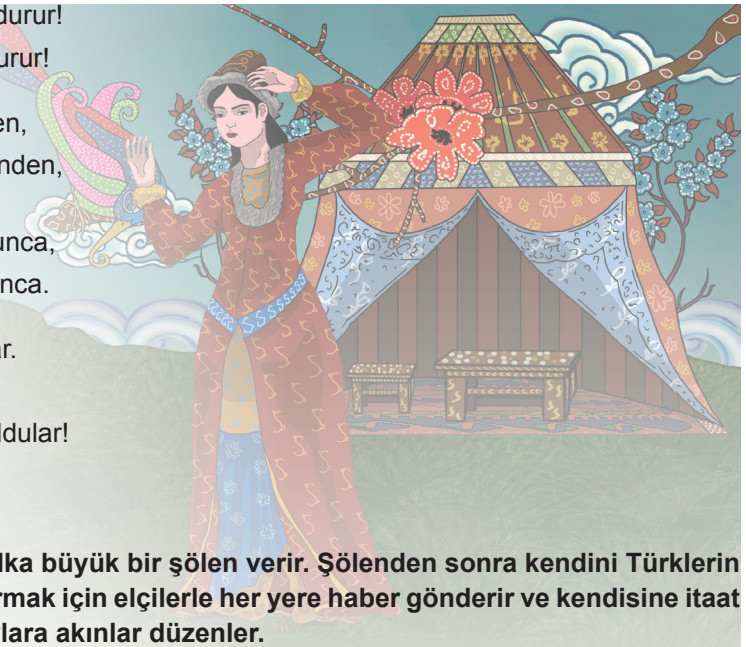

Öyle güzel bir kız ki, gülse gök güle durur!
Kız ağlamak istese, gök de ağlaya durur!

Oğuz kızı görünce, aklı gitti beyninden,
Kıza vuruldu birden, sevdi kızı gönlünden,
(…)
Gebe kalmış idi kız, gün geceler dolunca,
Gözleri aydın oldu, üç oğlancık doğunca.

Birinci oğlancuğa, Gün adını koydular.
İkinci oğlanaysa, Ay adını buldular,
Yıldız olsun üçüncü, diye memnun oldular!
(…)

Oğuz Kağan evlendikten sonra halka büyük bir şölen verir. Şölenden sonra kendini Türklerin kağanı ilan eder. Kağanlığını duyurmak için elçilerle her yere haber gönderir ve kendisine itaat edilmesini ister. İtaat etmeyen boylara akınlar düzenler.

Aşağıda Batı'da İdil boyuna yaptığı akın anlatılmaktadır.

Oğuz-Han'ın Batı'da İdil boyu akınları:

Urum Kağan derlerdi, ulu büyük bir Kağan,
Oğuz'un komşusuydu, sol yanında oturan.

Kentleri çok çok idi, sayısız orduları,
Dinlemezdi Oğuz'dan, giden buyrultuları.

Gitmez idi ardından, direnir durur idi,
"Sözünü tutmam!" Diye, söylenir durur idi.

Yarlık gönderdi Oğuz, yarlığın dinlemedi,
Oğuz başına koydu, yok edeyim ben dedi!

Oğuz yola çıkarak, bayraklarını açtı,
Muz-Dağ eteklerini, kırk günden sonra aştı.

Çadırları kurdurup, derin uykuya daldı.
Tan ağarıyordu ki, çadıra ışık daldı.

Bir erkek kurt göründü, ışıkta soluyarak!
Bir kurt ki gök yeleli! Bir kurt ki gömgök tüylü!
Bakıyordu Oğuz'a, ışıkta uluyarak!

Döndü bu kurt Oğuz'a, tıpkı bir insan gibi!
Ağzından sözler döktü, tıpkı bir lisân gibi!

Dedi: "Ey! Ey! Oğuz ey! Bilirim ne dilersin!
"Urum'un illerinde, savaş yapmak istersin!

“Ey Oğuz! Askerini, ben kendim güdeceğim!
“Ordunun en önünde, ben de yürüyeceğim!”

Toplattı çadırını, Oğuz duyunca bunu,
Ordusuna gidince, hayretle gördü şunu:

Bir büyük erkek bir kurt, askere öncü gibi!
Gök tüyü gök yelesi, yolveren izci gibi!

Yürür durur önlerden!
Nihayet durdu bir gün, neçe sonra günlerden,

Duruverdi Oğuz’un, ordusu da ardında,
Bir nehir vardı burda, İdil-Müren adında.

Savaş başladı birden, nehrin kıyılarında,
Ok ile, kargı ile, Kara-Dağ sırtlarında.

Askerler arasında, çok çok vuruşgu oldu,
Halkın gönlü bunaldı, kalplere kaygı doldu.

Bu vuruşma, döğüşme, öyle yaman oldu ki,
İdil-Müren’in suyu, kıpkızıl kanla doldu!

Oğuz Kağan başardı, Urum Kağan da kaçtı,
Kağanlığını aldı, halkı iline kattı.
(…)

Oğuz-Han’ın büyük bir şölen vermesi:

(…)
Sağ yanında Bozoklar, sol yanında da Üç-ok,
Oturup eğlendiler, kırk gün kırk geceden çok.

Yediler hem içtiler, erip muradlarına,
Oğuz böldü yurdunu, verdi evlatlarına.

Dedi: “Ey! Oğullarım!
Ne vuruşmalar gördüm! Ne çok sınırlar aştım!

Ben ne kargılar ile, ne okları fırlattım!
Ne çok atla yürüdüm! Ne düşmanlar ağlattım!

Nice dostlar güldürdüm!
Ben ödedim çok şükür!
Borcumu Gök Tanrıya!
Veriyorum artık ben, sizin olsun bu yurdum!”

Anonim

haz. Prof. Dr. Bahaeddin ÖGEL, *Türk Mitolojisi I*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

alp : Yiğit, kahraman.
beniz : Yüz.
gütmek : Hayvan veya hayvan sürüsünü önüne katıp otlatarak sürmek.
kargı : Silah olarak kullanılan, ucu sivri ve demirli uzun mızrak.
yarlık : Ferman.
vuruşgu : Düşmanla çarpışma.
otağ : Büyük ve süslü çadır, çerge.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

"Oğuz Kağan Destanı"nda, Oğuz Kağan'ın doğumu, gençliği, evlenmesi, savaşları, yaşlanması ve ülkesini oğullarına bırakmasına kadar geçen zamanda yaptığı kahramanlıklar anlatılmaktadır. Anlatımda ahenk unsurlarına yer verilmiş, benzetmelerden yararlanılmıştır.

DESTAN

Destanlar; bir ulusu derinden etkileyen savaş, göç, doğal afet gibi olayları, kahramanlıkları, içinde olağanüstülükler de barındırarak anlatan uzun şiirlerdir. Destanların ortaya çıkışı gerçek olaylara dayansa da anlatım zaman zaman gerçek dışılığa çıkar. Destanların başlıca özellikleri şunlardır:

- Ulusal özellik gösterir. Toplumun yaşadığı coğrafya, dinî inanış, gelenek, görenek, kahramanlık, devlet anlayışı gibi özellikler destanlarda görülebilir. Bu yönüyle her destan, ait olduğu millete özgüdür.
- Genellikle hâkim bakış açısıyla anlatılır.
- Kahramanlar genellikle olağanüstü özelliklere sahiptir.
- Zaman ve mekân belirsizdir.

Destanlar, doğal ve yapma destan olmak üzere ikiye ayrılır.

Doğal Destan

Yazılı edebiyatın olmadığı veya yaygınlaşmadığı dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bu hâliyle anonim olan destan, zamanla yazıya geçirilir.

Doğal destanlar üç aşamadan oluşur:

a) **Doğuş (Çekirdek):** Milletlerin hayatında derin iz bırakan tarihî, toplumsal ve doğal bir olayın yaşanmasıyla oluşan ilk aşamadır.

b) **Yayılma:** Doğuş dönemindeki olay ve kahramanlar, halk arasında sözlü gelenek vasıtasıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Bu süreç içinde değişerek ve toplumun anlayışından etkilenerek biçimlenir. Bu dönemde destan, gelişimini sürdürür ve olağanüstü özellikler kazanmaya başlar.

c) **Derleme:** Sözlü gelenekle aktarılan bu destanlar, şairler tarafından derlenir ve yazıya geçirilerek kitaplaşır. Böylece destanın oluşumu tamamlanmış olur.

İslamiyet Öncesi Türk Destanları	İslamiyet Sonrası Türk Destanları
Altay-Yakut Dönemi • *Yaratılış Destanı* **Saka Dönemi** • *Alp Er Tunga Destanı* • *Şu Destanı* **Hun Dönemi** • *Oğuz Kağan Destanı* • *Attilâ Destanı* **Köktürk Dönemi** • *Bozkurt Destanı* • *Ergenekon Destanı* **Uygur Dönemi** • *Türeyiş Destanı* • *Göç Destanı*	• *Satuk Buğra Han Destanı* • *Manas Destanı* • *Cengiz Han Destanı* • *Timur Destanı* • *Battal Gazi Destanı* • *Denişmend Gazi Destanı* • *Köroğlu Destanı*

Dünya Edebiyatındaki Bazı Doğal Destanlar	
İlyada ve Odysseia (İlyada ve Odiseiya):	Yunan
Nibelungen (Nibelungen):	Alman
Gılgamış:	Sümer
Şinto (Şinto):	Japon
Kalevala (Kalevala):	Fin
İgor (İgor):	Rus
Şehname:	İran
La Cid (La Si):	İspanyol
Beowulf (Beovolf):	İngiliz

Yapma Destan

Toplumu derinden etkileyen olayların bir şair tarafından doğal destan kuralları göz önünde bulundurularak şiirleştirilmesidir. Bu yönüyle yapma destanların şairi bellidir. Yapma destanlar genellikle yakın tarihi konu alır. Bu destanlarda olağanüstü olaylar sınırlıdır.

Türk Edebiyatında Yapma Destan Örnekleri		Dünya Edebiyatında Yapma Destan Örnekleri	
Üç Şehitler Destanı	: Fazıl Hüsnü Dağlarca	*Kurtarılmış Kudüs*	: Tasso (Dasso) (İtalya)
Atatürk Kurtuluş Savaşında	: Cahit Külebi	*Kaybolmuş Cennet*	: Milton (Mildın) (İngiltere)
Çanakkale Şehitlerine	: Mehmet Âkif Ersoy	*Çılgın Orlando* (Orilendo)	: Ariosto (Ariousto) (İtalya)
Kuvâyı Millîye Destanı	: Nâzım Hikmet Ran	*İlahi Komedya*	: Dante (Dante) (İtalya)
Sakarya Meydan Savaşı	: Ceyhun Atuf Kansu	*Henriade* (Oniyed)	: Voltaire (Volteğ) (Fransa)
Genç Osman Destanı	: Kayıkçı Kul Mustafa		

Türk Destanlarında Görülen Motifler

Doğal Türk destanlarının çoğunda ortak olan, simgeleşmiş ve bir anlam ifade eden motifler bulunur. Bu motifler türeyiş, güç, yurt sevgisi, erdemlilik, inanış gibi değerlerin simgesi olabilir. Bozkurt (kök böri), ışık, ağaç, demir, ok-yay, at, kırklar, rüya, mağara, ak sakallı ihtiyar Türk destanlarında sıklıkla geçen motiflerdir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Oğuz Kağan Destanı" **adlı metni esas alarak yapınız.**

1. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.
2. Aşağıdaki dörtlükten Türklerin gelenek ve inanışları hakkında çıkarımlarda bulununuz.

   Nice dostlar güldürdüm!
   Ben ödedim çok şükür!
   Borcumu Gök Tanrıya!
   Veriyorum artık ben, sizin olsun bu yurdum!

3. Metinde Türklere ait millî ve mitolojik ögeleri belirleyiniz.
4. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.
5. Metnin şekil ve üslup özelliklerinin, destanın anlatımına nasıl bir katkı sağladığını açıklayınız.
6. Metinden destan türünün özelliklerini gösteren örnekler bulunuz.
7. Metinde Oğuz Kağan'ın fiziksel özellikleri nasıl betimlenmiştir?
8. Gergedanın insanlara ve hayvanlara zarar vermesi karşısında Oğuz Kağan'ın "avlarım gergedanı" ve kendisine karşı çıkan Urum Kağan'a "yok edeyim" demesi onun hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır?
9. Metindeki çatışmaları belirleyiniz ve bu çatışmalara bağlı olarak dönemin sosyal ve siyasi yaşamı hakkında çıkarımlarda bulununuz.
10. Metinde geçen motifleri bulunuz ve bu motiflerin yüklendikleri anlamları belirleyiniz.
11. Metnin ortaya çıkmasında sözlü kültürün katkılarını açıklayınız.

ETKİNLİK

"Oğuz Kağan Destanı" metnini aşağıdaki "Köroğlu Destanı" metni ile tür, içerik (konu, tema), amaç, edebî gelenek, dil ve anlatım açısından karşılaştırınız. Metinlerin benzer ve farklı yönlerini belirleyiniz.

KÖROĞLU DESTANI

Köroğlu'nun babası, Bolu Beyi'nin seyisidir. Bir gün, o civara gelen sürü sahiplerinden, bey için seçtiği iyi atlar Sünbüllü Pınar ismindeki sudan geçemezler. Nihayet zayıf bir at alır, bu geçer.

Bey bu atı beğenmez, seyisine kızar (…) kör seyisi aldığı atın üstüne bindirip yollar.

Hakkın inayetiyle at onu doğru memleketine götürür. Memlekette Kör Yusuf'un on beş yaşlarında bir oğlu vardır. Bu çocuk babasının emri üzerine, bir iğne deliği kadar açık bırakılmayacak şekilde ahırı kapar, atı orada bir sene besler. Bu müddet sonunda bele kadar çamur olan avluda koşturur. Atın ayaklarına ceviz kadar çamur bulaşır. Bunun üzerine bir sene daha besler. Bu seferki koşuda at, ayaklarına hiç çamur bulaştırmaz. Bunun üzerine Köroğlu bu ata biner ve babasının intikamını almaya çıkar. Bolu Beyi'nin konağı karşısında, Çamlıbel'e çadır kurar. Geleni, geçeni rahat bırakmaz. (…)

Bir gün Köroğlu, Ayvaz'la Kenan'dan Bolu Beyi'nin bahçesinden tel çiçeği getirmelerini ister. Bunlar giderler, lakin üzerine gelen yirmi, otuz kişi tarafından esir edilip bağlanırlar. Köroğlu bir zaman bekler; gelmediklerini görünce merak eder, ağlar. Bir müddet sonra, yalnız Ayvaz çıkar gelir. Bolu Beyi, ancak Kır At verildiği takdirde çiçekle Kenan'ı göndereceğine söz vermiştir. Köroğlu razı olur.

Lakin Kır At, Bolu Beyi'nin ahırında kudurdukça kudurur. Köroğlu da onun hasretine dayanamaz. Nihayet seyis kıyafetine girip Sivas'tan geliyorum diye paşanın ahırına girmeye muvaffak olur. At, Köroğlu'nu görünce kuzu gibi olur. Bey şüphelenir, Köroğlu'na zincir vurdurur. (…) Nihayet Köroğlu, beyi kandırır; her tarafı kapalı olan avluda atı gezdirmeye müsaade alır. Avlunun bütün kapılarını sımsıkı kaparlar. Köroğlu'nun ayağını da üzengiye bağlarlar. O zaman Köroğlu, atın kulağına duvarı aşmasını söyler; atı dörtnala kaldırıp kuş gibi duvardan aşırır ve Çamlıbel'e döner.

Anonim

haz. Pertev Naili BORATAV, *Köroğlu Destanı*

DİL BİLGİSİ ÇALIŞMALARI

Kelimede Anlam

Genel ve Özel Anlamlı Kelimeler: Bir kelimenin, bir türün tümünü kapsayacak şekilde kullanılması genel; anlamca tek veya sınırlı sayıda varlığı karşılayacak şekilde kullanılması özel anlamdır.

Örnek: Şiir, duyguları en estetik şekilde ifade eden bir türdür. (Genel anlam)
Şiir, Namık Kemal'in hürriyete duyduğu özlemi çok güzel dile getiriyordu. (Özel anlam)

Kelimeler, aynı bağlam içinde anlam açısından genelden özele ve özelden genele sıralanabilir.
Örnek: Ülke-il-ilçe-mahalle-sokak (Genelden özele)
Lale-çiçek-bitki-canlı-varlık (Özelden genele)

Yakın Anlamlı Kelimeler: Anlam olarak birbirinin aynısı olmamakla birlikte benzer anlamları taşıyan kelimelerdir. Bu kelimeler, eş anlamlı kelimeler gibi birbirinin yerine kullanılamaz.
Örnek: Küsmek, darılmak, kırılmak, alınmak vb.

Birleşik Kelimelerin Yazımı

- Dilimizde her iki ögesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan kelimeler vardır:

a) Baş sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları bitişik yazılır.
Örnek: başkahraman, başkent, başkomutan, başöğretmen, başyazar vb.

b) "Ağa, baba, bey, efendi, hanım, nine" vb. sözlerle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.
Örnek: ağabey, beyefendi, hanımefendi, kadınnine vb.

c) "Biraz, birçok, birkaç, birkaçı, birtakım, herhangi, hiçbir" vb. belirsizlik sıfat ve zamirleri gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.

- "Ev" kelimesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: aşevi, gözlemevi, konukevi, orduevi, öğretmenevi, yayınevi vb.
- "Hane, name, zade" kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: çayhane, dershane, kahvehane, beyanname, siyasetname, amcazade vb.
- "-zede" ile oluşturulmuş birleşik kelimeler bitişik yazılır.
  Örnek: depremzede, afetzede, selzede, kazazede vb.
- Renk adlarıyla kurulan bitki, hayvan veya hastalık adları bitişik yazılır.
  Örnek: karadut, alabalık, bozayı, mavihastalık vb.

Tırnak İşaretinin (" ") Kullanıldığı Yerler

- Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır.
  Örnek: Atatürk: "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." demiştir.

UYARI: Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır.
Örnek: "İzmir üzerine dünyada bir şehir daha yoktur!" diyorlar.

- Özel olarak vurgulanmak istenen sözler tırnak içine alınır.
  Örnek: Yeni bir "barış taarruzu" başladı.
- Cümle içerisinde eserlerin ve yazıların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır.
  Örnek: Bütün öğrenciler "Kendi Gök Kubbemiz" adlı şiiri incelediler.

UYARI: Cümle içerisinde özel olarak belirtilmek istenen sözler, kitap ve dergi adları ve başlıklar tırnak içine alınmaksızın eğik yazıyla dizilerek de gösterilebilir.
Örnek: Orhan Veli'nin *İstanbul'u Dinliyorum* şiirini derste okudu.

UYARI: Tırnak içine alınan sözlerden sonra gelen ekleri ayırmak için kesme işareti kullanılmaz.
Örnek: Rıfat Ilgaz'ın "Hababam Sınıfı"nı bilir misiniz?

Tek Tırnak İşaretinin (') Kullanıldığı Yerler

- Tırnak içinde verilen cümlenin içinde yeniden tırnağa alınması gereken bir sözü, ibareyi belirlemek için kullanılır.
  Örnek: Edebiyat öğretmeni "Şiirler içinde 'Han Duvarları' gibisi var mı?" dedi ve Faruk Nafiz'in bu güzel şiirini okumaya başladı.

NOT: *Yazım kuralları ve noktalama işaretleri hakkında daha fazla bigi edinmek için Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na başvurunuz.*

Alıştırma

1. Aşağıda verilen cümlelerdeki altı çizili kelimelerin yerine yakın anlamlı kelimeler bularak cümle sonundaki noktalı yerlere yazınız.

- Karanlık bastı birden, bir ışık düştü gökten! *indi, geldi*
- Birinci oğlancuğa, Gün adını koydular. .....
- Muz-Dağ eteklerini, kırk günden sonra aştı. .....
- Dedi: "Ey! Ey! Oğuz ey! Bilirim ne dilersin! .....

2. İkişerli grup hâlinde verilen cümlelerdeki altı çizili kelimelerin anlam özelliğini (genel ve özel anlam) belirleyerek cümle sonundaki yerlere yazınız.

- Gergedan, iriliğine karşın hantal bir hayvan değildir. .....
  Ormanda yaşar idi, çok büyük bir gergedan. .....
- Bir nehir vardı burda, İdil-Müren adında. .....
  Nehir yatağına ev yapmak tehlikelidir. .....

3. Aşağıda verilen cümlelerde yazımı yanlış olan birleşik kelimeleri bulup yuvarlak içine alınız.

- Vermedi hiç bir defa, insan oğluna aman.
- Bugün, baş hekim hastaların birkaçına ilaç yazdı.
- Sualtında sel zedelerin eşyalarına ulaşıldı.

4. Aşağıdaki parçada yay ayraçla gösterilen yerlere uygun noktalama işaretlerini yazınız.

Falih Rıfkı Atay: ( ) Atatürk henüz ( ) Gazi Mustafa Kemal Paşa ( ) idi. Benden ona dair bir kitap için ön söz istemişlerdi. ( ) diyerek bir anısını anlatmaya başladı.

YAZMA ÇALIŞMALARI

UYGULAMA

Aşağıda verilenleri dikkate alarak "vatan sevgisi" **temalı kısa bir yapma destan yazınız.**

- Yazacağınız yapma destanda geçmişteki tarihî bir olayı (Kurtuluş Savaşı, 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü, İstanbul'un Fethi vb.) konu alabilirsiniz.
- Destanı; dörtlük, beyit veya serbest nazım kullanarak yazabilirsiniz.
- Kafiye, redif, ölçü, aliterasyon, asonans gibi ahenk unsurlarını kullanabilirsiniz.
- Benzetme, imge, mecaz gibi söz sanatlarından yararlanabilirsiniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

UYGULAMA

Daha önce dinlediğiniz veya okuduğunuz bir destan veya fıkrayı sınıfta anlatınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-3. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplandırınız.

MEHMETÇİK

Atıldı bir Mehmetçik, büyüyü bozdu,
Bir düşman süngüsüne, göğsünden.
Bu şehadetle kayalar yarıldı sanki,
Dipçik gürültüsünden.

Soruyordu herkes birbirine,
Parlayan şey bu mu?
Zafere eriyordu bileklerimizde,
Tarihin ilk dipçik hücumu.

Hayran oluyordu koca gökyüzü,
Göğüslerimizde büyüyen bahta.
28 Mart günü bir adsız tepede,
Çeliğe karşı tahta.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, *Bütün Şiirleri I*

1. **Şiirin temasını belirleyiniz.**
2. **Bu şiirin yapma destan olmasını sağlayan özellikler nelerdir? Açıklayınız.**
3. **"**Mehmetçik**" adlı şiiri içerdiği olağanüstülükler açısından doğal destanlarla karşılaştırınız.**
4. **Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri çerçeve içinde verilen sözlerden uygun olanları ile doldurunuz.**

Manas, derleme, *Şehname*, yapma destan, *Gılgamış*

a) Sözlü gelenekle kuşaktan kuşağa geçen doğal destanların şairler tarafından yazıya geçirilmesi aşamasına …….. denir.

b) Sümerlere ait …….. adlı destan, dünyanın ilk destanı olarak kabul edilir.

c) Yazarı belli olan ve genellikle tarihî olayları işleyen ……., destan türlerinden biridir.

ç) Kırgız Türklerine ait …….. Destanı aynı zamanda dünyanın en uzun destanı olma özelliği gösterir.

5. **Aşağıda verilen yapma destanlar ve şairlerini, uygun olan harfleri yapma destanların başındaki boşluğa yazarak eşleştiriniz.**

Yapma Destanlar	Şairler
( ) **I.** *İlahi Komedya*	**a)** Mehmet Âkif Ersoy
( ) **II.** *Çanakkale Şehitlerine*	**b)** Ceyhun Atuf Kansu
( ) **III.** *Çılgın Orlando*	**c)** Dante
( ) **IV.** *Kuvâyi Millîye Destanı*	**ç)** Nâzım Hikmet Ran
	d) Ariosto

6. Aşağıdakilerden hangisi Türk destanlarında görülen motiflerden değildir?

A) Ağaç B) Demir C) Işık D) Ok-yay E) Zeus

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kelime özel anlamıyla kullanılmıştır?

A) C vitamini eksikliğin varsa düzenli olarak meyve tüketmelisin.
B) Araba, lüks olmaktan çıkıp herkes için bir ihtiyaç hâline geldi.
C) Kış günleri eldiven giymek, üşümemizi az da olsa engeller.
D) Kitap, sadece okullarda okutulan bir materyal değildir.
E) Tiyatro için aldığım bilet kaybolunca oyuna gidemedim.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili söz diğerleriyle yakın anlamlı değildir?

A) Düğündeki misafirlerden biri, çok güzel bir oyun havası söyledi.
B) O uzun havanın hikâyesini köyün en yaşlı ozanı anlattı.
C) Neşet Ertaş, en güzel bozlaklarını gurbet ellerde okudu.
D) O gece Türk sanat müziğinin en hüzünlü parçalarını icra etmiştik.
E) Sanatçı, popüler parçalarını konserin sonuna doğru seslendirdi.

9. Aşağıdaki birleşik kelimelerden hangisi ayrı yazılması gerekirken bitişik yazılmıştır?

A) Bu konuyu konuşmak istemediğimi başhekime söyledim.
B) Gönüllü birçok asker orduevindeki törene ailesiyle katıldı.
C) Sıcak havalarda rahatlamak için madensuyu içerdik.
D) Tabelayı görmeyince yazıhaneyi bulmakta zorlandılar.
E) Olayların böyle gelişeceğini bize o beyefendi de söyledi.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?

A) Biraz daha salça ekleseydin bu yemek daha lezzetli olurdu.
B) Çok şaşırdık çünkü o, hiçbir şey söylemeden gülmeye başladı.
C) Buranın tarihini birçok insan, bu yaşlı bilgeden öğrenmiştir.
D) Kampta en büyük bir kaç eğlenceden biri de ateş yakmaktır.
E) Aradığın bu ayakkabıyı herhangi bir mağazada bulabilirsin.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tırnak işaretinin (“ ”) kullanım amacı diğerlerinden farklıdır?

A) “Gülümseme” her yüze yakışan bir kıyafettir ve onu herkes giymelidir.
B) Nabızade Nazım’ın “Karabibik” adlı eseri ilk köy romanı kabul edilir.
C) “Yaban” romanı, savunduğu tezle iki kesim arasındaki uçurumu anlatmıştır.
D) Gelecek hafta sergilenecek “Kuğu Gölü” balesi herkes tarafından bilinmektedir.
E) Tevfik Fikret, “Sis” şiirinde İstanbul’a karşı eleştirisini dile getirmiştir.

4. ÜNİTE

ANI

İZMİR KAPILARINDA MUSTAFA KEMAL

OKUMA ÇALIŞMALARI

METNE HAZIRLIK

1. André Gide'nin (Anve Jide) "Anı yazmak ölümün elinden bir şeyler kurtarmaktır." sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
2. Büyüklerinizden dinlediğiniz bir anıda sizi en çok ne etkiledi?
3. Tarihte yaşanmış hangi olaya tanıklık etmek ve o olayla ilgili bir anı sahibi olmak isterdiniz? Nedenini açıklayınız.

Metin

İZMİR KAPILARINDA MUSTAFA KEMAL

Ordunun İzmir'e girdiği haberini alınca, Yakup Kadri ile beraber bir İtalyan yolcu vapuruna atladık ve yola çıktık. Başkumandan Gazi ve Müşir Mustafa Kemal Paşa'yı görmeye gidiyorduk.

Limana girdiğimiz vakit, şehre çıkmak isteyen yolcuların kâğıtlarına bakmak üzere, birkaç subay vapura geldiler. Yakup'la beni hemen bıraktılar.

Rıhtım üstünde sırtlarını yapı duvarına dayayıp sefer yorgunluğunu gideren boz esvaplı askerlerden başka kimse yoktu. Doğru Kramer Palas Oteli'ne gittik. İki oda tuttuk ve eşyalarımızı bırakarak başkumandanlık karargâhını araştırmaya koyulduk.

Kordon üstünde bir evi salık verdiler, gittik. Alt katın açık penceresinden, masası başında oturan Mustafa Kemal'in keskin profilini görüyorduk. Bir İngiliz subayı karşısında ve ayakta idi.

Onunla konuşması bitince bizi hemen yanına çağırdı:

– İstanbul'da ne var, ne yok?" diye sordu. Yakup'un "İkdam"da, benim "Akşam"da yazdıklarımızı öteden beri takip ettiğini öğrenmiştik. Biz de onun yabancısı olmamakla beraber, heyecanımızı güç tutuyorduk.

İzmir kıyılarında Mustafa Kemal… Bu, rüya gibi bir şeydi. Yanık yüzlü, tığ gibi endamlı, ürkütücü ve engin bakışlı, acaba hangi masaldaki kahraman bize o sabah görünen Mustafa Kemal kadar güzel olmuştur.

Sonra bizi başka bir odada, büyükçe bir masanın başındaki Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa'ya gönderdi, "İstanbul'dan haber var," dedi. İsmet Paşa ile tanışıklığımız daha eski idi.

Bu korkunç yangının başladığı gündür. Eşyalarımızı almak için bile bir daha Kramer Palas'a dönemedik. Ateş büyüdükçe ve sardıkça rıhtım boyu halk kalabalığından kararmaya başladı. Mustafa Kemal'in bu evi bırakarak ya Karşıyaka yahut Göztepe taraflarına gitmesi lazımdı. Fakat yanına kim girse reddediyordu. Başyaver Salih bize:

– Misafirsiniz, belki sizi paylamaz, bir de siz teklif etseniz… demişti.

Doğrusu bu akıl verme vazifesini üstümüze almak istemedik.

Akşam saatleri geldi. Kordon arkası ateş, kordon boyu çığlık içindeydi. Kayıklarla limandaki yabancı zırhlılara koşuşan halkı, merdiven başlarındaki süngülü nöbetçiler geri kovuyorlardı. Mustafa Kemal ve arkadaşlarını bu sımsıkı, kaçak ve şüpheli insanlarla dolu kalabalığın içinden sıyırıp çıkarmak bir mesele idi.

Nihayet Mustafa Kemal karar verdi. Yol açmak için bir büyük kamyonla birkaç otomobili güçlükle kapı önüne yanaştırdılar. Mustafa Kemal İzmir'e girdiği için kendisine evini teklif eden Latife Hanım'ın Göztepe'deki köşküne gidecekti. Biz de Karşıyaka'da bir eve misafir olacaktık.

Mustafa Kemal, asker dolu kamyonun arkasında açık otomobilinde, bağrışan, haykırışan, ağlaşan halk arasından:

– İşte… İşte o… İşte Mustafa Kemal!.. seslerini duyarak geçti, gitti.
Bir hamle etseler, daracık Rıhtımboyu üstünde Mustafa Kemal'i nefessizlikten boğabileceklerini ürkerek düşünüyorduk. Bu dehşet hissi altındaki kalabalığın yılgınlığı nedir, onu hiçbir zaman İzmir'in o akşamında olduğu kadar anlamak fırsatını bulamadım.

Karargâhlar Bornova köyünde idi. Biz de bir İngiliz evine yerleşmiştik. Akşamları Mustafa Kemal beni ve Yakup'u alır, Göztepe'deki köşküne götürürdü. En bahtiyar saatlerimizi orada geçirdik. Osmanlıcada tahkiye denen bir söz vardır, bu iyi, tatlı ve sürükleyici anlatışta Mustafa Kemal'e yaklaşabilen belki hiç kimse görmedim. Konuştuğu gibi yazsaydı, büyük sanatkâr şöhreti de bırakacağına şüphe yoktu. Naima'nın bir inşa, bir tahkiye tarafı vardır. Mustafa Kemal'in yazısı bu inşaya, konuşması bu tahkiyeye benzerdi. Eşsiz bir hafızası vardı. Hikâyeleri, renkler ve nüanslarla canlanır, dururdu. Akşamları kumandan ceketini çıkarır, bildiğimiz kemerli beyaz Rus gömleğini giydiği olurdu. Bu gömlek yakışabilmek için, vücudu ve beli ne kadar ince olmalı idi.

O günler, Mustafa Kemal'in bir destan şairinin hayalinde tamamlanabilecek ne eksiği olduğunu düşünüyorum.
Geceleri "Sevmek mi, acımak mı?" diye bir bahis açar söyler, dinler, sorar, güler veya coşardı. Alayı kuvvetli, hicvi yıkıcı idi.

Gündüzleri en ciddi işleri, ayaküstü, şaka eder gibi bir yapışı vardı. Bunlardan biri İngiliz harp gemilerinin limandan çıkması için ordu kumandanına verdirdiği ültimatomdur. Latife Hanım'a Fransızcasını yazdırıp, dil meselesi üstünde konuştuğu vakit bir tercüme eğlencesi yaptığı zannedilebilirdi. Bazıları telaş etmişler:

– Buraya kadar her şey iyi gitti, şimdi İngiltere ile harbe tutuşacağız, aldıklarımızı da geri vereceğiz, demişlerdi.
Bizim bile, hele bir mütareke yapalım, İngiliz gemilerinin birkaç zaman daha İzmir limanında kalmasından ne çıkar, diyeceğimiz geldi. Fakat mühlet saati geldiğinde donanmanın ufuklara doğru kaybolduğunu gördük.

İstanbul'daki Fransız Generali Pelle'nin Göztepe köşkü merdivenlerini nasıl sararak çıktığını hatırlıyorum. Konuşmadan sonra Mustafa Kemal diyordu ki:

– Bana Boğazlar üstüne yürüyen kıtaları durdurmamı teklif etti. Ben de muzaffer orduları hiçbir yerde durdurmak mümkün olmadığını, hemen mütareke yapmaya karar vermelerini söyledim.
Bir müddet durdu, güldü:

– Muzaffer ordular… dedi, bunlar o kadar dağıldılar ki toplamaya kalkışsam kim bilir kaç hafta sürer!

Falih Rıfkı ATAY, *Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

bahtiyar: Mutlu.
inşa : Düzyazı.
nüans : İnce ayrım.
mühlet : Vade.
müşir : Mareşal.
mütareke : Ateşkes.
salık vermek : Tavsiye etmek.
tahkiye : Anlatış düzeni.
ültimatom : Uyulması gereken kuralları kesin bir dille anlatma.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

"İzmir Kapılarında Mustafa Kemal" adlı metin, Falih Rıfkı Atay'ın "Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri" adlı eserinden alınmıştır. İzmir'in kurtuluşuna tanıklık etmek için İstanbul'dan İzmir'e giden yazar, Atatürk'ün en yakınında yer alanlardan biri olarak tanık olduğu tarihsel olayları başarılı bir şekilde anlatmıştır.

ANI (HATIRA)

Bir kimsenin yaşadığı veya geçmişte tanık olduğu olay ve durumları konu edinen yazı türüne **anı** denir. Anının başlıca özellikleri şunlardır:

- Anılarda; akıcı, anlaşılır ve samimi bir dil kullanılır. İçtenlik ve doğallık vardır.
- Kahraman bakış açısıyla birlikte genellikle öyküleyici, betimleyici ve açıklayıcı anlatım kullanılır. Tür olarak öğretici metinler arasında yer alır.
- Yazarın kişisel duygu, düşünce ve yargılarını yansıttığı için öznel anlatımlardır.
- Yazar; anlattıklarını somutlaştırmak için varsa mektup, fotoğraf gibi belgelerden yararlanabilir ama anıda anlatılanlar kesin belge olarak kabul edilmez.
- Tarihsel ve önemli olayları anlatan anılar; gerçeğin öğrenilmesi, aydınlatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için önemlidir.
- Anı türü; roman ve hikâyelere kaynaklık etmiş, yazarlar kendi ve başkalarının anıları üzerinden olaylar kurgulamışlardır.

Türk Edebiyatında Anı

VIII. yüzyılda yazılan *Köktürk Yazıtları* sınırlı da olsa anı türünün özelliklerini yansıtmaktadır. XVI. yüzyılda Babür Şah'ın yazdığı *Babürnâme,* anı türünün Türk edebiyatındaki ilk eseridir. Vakayinameler, menakıpnameler, gazavatnameler de anı türünden izler taşımaktadır.

Bu tür, Tanzimat edebiyatında yaygınlık kazanmıştır. Namık Kemal'in *Magosa Hatıraları*, Ziya Paşa'nın *Defter-i A'mâl*'ı, Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu* dönemin önde gelen eserleridir. Halit Ziya Uşaklıgil'in *Kırk Yıl*, *Saray ve Ötesi*; Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Edebî Hatırlar*'ı Servetifünun Dönemi'nde yazılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde yazılan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Zoraki Diplomat*, *Anamın Kitabı*; Falih Rıfkı Atay'ın *Çankaya*, *Zeytin Dağı*; Halide Edip Adıvar'ın *Mor Salkımlı Ev*, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*; Yahya Kemal Beyatlı'nın *Siyasi ve Edebî Portreler*; Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Boğaziçi Yalıları*; Halit Fahri Ozansoy'un *Edebiyatçılar Geçiyor* anı türünün önde gelen eserleridir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "İzmir Kapılarında Mustafa Kemal" **adlı metni esas alarak yapınız.**

1. "Misafirsiniz, belki sizi paylamaz, bir de siz teklif etseniz…" cümlesindeki altı çizili kelimenin anlamını bağlamdan hareketle tahmin ediniz. Tahmininizi TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.
2. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
3. Metinde hangi anlatım biçimleri kullanılmıştır? Bu anlatım biçimlerinin metne katkısını açıklayınız.
4. "…acaba hangi masaldaki kahraman bize o sabah görünen Mustafa Kemal kadar güzel olmuştur." cümlesinde düşünceyi geliştirme yolarından hangisi kullanılmıştır? Metinde Mustafa Kemal'in fiziksel özellikleri nasıl betimlenmiştir?
5. Metinden "İzmir kıyılarında Mustafa Kemal… Bu, rüya gibi bir şeydi." sözlerindeki gibi yazarın üslubunu yansıtan cümleler bulunuz.
6. Metinde hangi tarihî olaya değinilmektedir ve bu olayın Türk milletinin bağımsızlığına katkısı nelerdir?
7. Metnin konusu ve türünü dikkate alarak metnin yazılış amacını belirleyiniz.
8. İngiliz harp gemilerinin limandan çıkması için ordu kumandanına ültimatom vermesinden yola çıkarak Mustafa Kemal'in kişilik özellikleri hakkında çıkarımlarda bulununuz.
9. Metinde anlatılan tarihsel bilgilere ve yazarın yorumlarına örnekler veriniz.
10. "Osmanlıcada tahkiye denen bir söz vardır, bu iyi, tatlı ve sürükleyici anlatışta Mustafa Kemal'e yaklaşabilen belki hiç kimse görmedim. Konuştuğu gibi yazsaydı, büyük sanatkâr şöhreti de bırakacağına şüphe yoktu." sözünden hareketle yazarın Mustafa Kemal'e bakış açısı nasıldır?
11. Falih Rıfkı Atay'ın biyografisinden yararlanarak yazar ve metin arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
12. Yazarın tarihsel bir olaya tanık olması sonucunda bu olayı yazıya dökmesindeki amacı ne olabilir?
13. Bu metindeki olay, başka bir yazı türü ile (hikâye, roman, masal, destan vb.) yazılabilir mi? Tartışınız.

ETKİNLİK

trtarsiv.com adresinde yer alan "İzmir'in Kurtuluş Günü" adlı belgeseli izleyiniz. Belgeseldeki olaylarla metinde anlatılanlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyiniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

FALİH RIFKI ATAY (1894-1971)

Darülfünun Edebiyat Fakültesini bitirdi. Yazarlığa *Tanin* gazetesinde başladı. Arkadaşlarıyla çıkardığı *Akşam* gazetesinde Millî Mücadele'yi destekledi. Birçok gazetede başyazarlık yaptı. Falih Rıfkı; fıkra, makale, anı, gezi ve sohbet türlerindeki özlü yazılarıyla tanındı. *Denizaşırı*, *Bizim Akdeniz*, *Tuna Kıyıları*, *Gezerek Gördüklerim* (gezi); *Zeytindağı*, *Atatürk'ün Bana Anlattıkları*, *Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri*, *Çankaya* (anı) eserlerinden bazılarıdır.

DİL BİLGİSİ ÇALIŞMALARI

Paragrafta Yardımcı Düşünce

Paragraftaki yardımcı düşünceler; ana düşünce çevresinde şekillenen, onu değişik yönlerden tamamlayan, açıklayan cümle ve ifadelerdir. Yardımcı düşünceler; ana düşüncenin sınırlarını çizer, anlaşılmasını sağlar. Ana düşünce bir tane olmasına karşın yardımcı düşünce birden fazla olabilir.

Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler

- Etmek, eylemek, olmak yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller; ilk kelimesinde herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır.
  Örnek: alt etmek, arz etmek, dans etmek, kabul eylemek, yardımcı olmak vb.
- Yer adlarında kullanılan batı, güneybatı, aşağı, orta, iç, yakın gibi kelimeler ayrı yazılır.
  Örnek: Batı Trakya, Güney Kutbu, Aşağı Ayrancı, Orta Asya, İç Anadolu, Uzak Doğu vb.
- Dış, iç, sıra sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.
  Örnek: çağ dışı, hafta içi, yurt içi, aklı sıra, yanı sıra vb.
- Alt, üst, ana, art, ön, yan, iç, dış sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.
  Örnek: alt yazı, ana dili, üst kat, ön söz, art niyet, iç tüzük, dış borç, yan etki vb.

Yay Ayraç [( )]

- Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır. Yay ayraç içinde bulunan ve yargı bildiren anlatımların sonuna uygun noktalama işareti konur.
  Örnek: Anadolu kentlerini, köylerini (Köy sözünü de çekinerek yazıyorum.) gezsek bile görmek için değil, kendimizi göstermek için geziyoruz.
- Özel veya cins isme ait ek, ayraçtan önce yazılır.
  Örnek: Yunus Emre'nin (1240?-1320) şiirlerini değerlendirdik.
- Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır.
  Örnek: İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakam'a yaklaşır.) Ne oluyor beyefendi?

Köşeli Ayraç ([ ])

- Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce köşeli ayraç kullanılır.
  Örnek: Halikarnas Balıkçısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)] en güzel eserlerini Bodrum'da yazmıştır.

Alıştırma

1. Aşağıda verilen parçanın yardımcı düşüncelerini bulunuz.

Okuma yazmayı bilmekle okuryazar olmak farklı şeylerdir. Okuma yazmayı bilebilirsiniz ama iyi bir okuryazar değilseniz ne kişisel ne de kültürel gelişiminize yön verebilir, zihinsel dünyanızı zenginleştirebilirsiniz. Bu, gösterişli diplomalarla olabilecek bir şey değildir. Önemli olan okumayı sevmek, yazmaya ilgi duymaktır. Bu dünyada sadece kendi dilinizde bile okunacak o kadar çok roman, hikâye, şiir, anı, makale vb. vardır ki yeter ki siz okumak isteyin. Kendinize bu türlerden bir dünya yaratın. Kelimelerle mutlu olmanın keyfini sürün.

2. Aşağıda verilen cümlelerdeki yazım yanlışlarını düzeltiniz.

- O gün olanlardan, bana da uzun uzun sözetmek istiyordu.
- Son yıllarda Ortadoğu ekonomik yönden de çok şeyler yaşadı.
- İnternette çevrimiçi olanlarla iletişim kurup onlardan bilgi aldık.

3. Aşağıdaki parçada yay ayraçlarla gösterilen yerlere uygun noktalama işaretlerini yazınız.

Peyami Safa ( ) Server Bedi ( ) 1899-1961 ( ) ( ) macera romanlarını özensiz yazsa da diğer romanlarında teknik ve anlatım açısından daha başarılıdır.

YAZMA ÇALIŞMALARI

UYGULAMA

Bir anınızı yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

UYGULAMA

Mesleğinizle ilgili bir anınızı anlatınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-3. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplandırınız.

HİKÂYE ARTIK BENİM OLUYOR

Haminne bir inmeyle yatağa düşmüştü. Tabii bu çok sene sonra; seksenine kadar hiç hasta döşeğinde görmediğim haminne bir gün odasına girdiğim zaman gözleriyle beni çağırdı çünkü dili söylemiyordu. Elini uzattı, başımı çekti, yanağımı öptü. (…)

Her şeye rağmen haminnenin de üzerimdeki tesiri büyükbaba kadar mühim olmuş, ikisinden de birçok şeyler tevarüs etmişimdir. Yazı yazmak tarafımın haminneden geldiğine hiç şüphe yoktur. Zamanının ve belki de tahsilinin derecesi, bir muharrir olmasına mâni olmuştur fakat en bahtiyar zamanı bir tarafa çekilip birtakım aşk hikâyeleri veya şiirler yazdığı saatlerdir. Garip olarak yazdıkları kendi mizacına çok zıttır. Bunun saiki belki kendisinin yabancı kaldığı bir âlem yaratmaktı. *Handan* çıktığı günlerde, bir akşam bana koltuğunun altında bir defterle geldi; hayli sıkılarak bir hikâye yazdığını söyledi, bunu bastırmanın mümkün olup olmayacağını sordu. Kitabı okudum. O kadar iptidai ve mübalağalı bir hassasiyetle doluydu ki hususi konuşmalarında orijinal, hatta zaman zaman mizaha kaçan haminnenin neden bu kadar kendinden başka şeyler yazdığına şaştım. Bastırmanın mümkün olmadığını söyleyince fena halde kırıldı:

“Neden basmayacaklarmış? Senin kitabın çok satılıyor, benim borçlarım, faizlerim yükseldi.”

“Benimki biraz başka.”

“Başka mı? Neresi başka? Hep aşk hikâyesi, benimkinde seninkinden daha çok aşk var. (…)”

Evet, haminne, *Handan* romanını herhangi bir münekkitten daha iyi anlamıştı. Başka başka cepheleri alınırsa birbirine benziyordu. Haminnenin ince ve zaaf edercesine varan hassasiyeti, insanları bazen günaha sevk eden maddi zaafları kabul etmiyordu. *Handan*’da ise ihtiras tarafının dozu kaçırılmıştı.

Halide Edip ADIVAR, *Mor Salkımlı Ev*

1. **Metnin konusu nedir?**
2. **Yazar, haminnenin yazdıklarını ne yönde eleştirmektedir?**
3. **Yazar ve haminnenin *Handan* romanına bakış açısı nasıldır?**
4. **Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri çerçeve içinde verilen sözlerden uygun olanları ile doldurunuz.**

öznel, *Defter-i A’mâl,* anı, *Edebiyatçılar Geçiyor, Köktürk Yazıtları*

a) Ziya Paşa’nın …… adlı eseri Tanzimat Dönemi’nin anı türünde yazılmış örneklerindendir.

b) VIII. yüzyılda yazılan …… yer yer anı türüne ait özellikler göstermektedir.

c) Anılar; yazarın kişisel duygu, düşünce ve yargılarını yansıttığı için …… anlatımlardır.

ç) Bir kişinin yaşadığı veya geçmişte tanıklık ettiği olay ve durumları konu edinen yazı türüne …… denir.

5. Aşağıda verilen eserler ve yazarlarını, uygun olan harfleri eserlerin başındaki boşluğa yazarak eşleştiriniz.

Eserler	Yazarlar
( ) **I.** *Mor Salkımlı Ev*	**a)** Halit Fahri Ozansoy
( ) **II.** *Siyasi ve Edebî Portreler*	**b)** Yahya Kemal Beyatlı
( ) **III.** *Çankaya*	**c)** Yakup Kadri Karaosmanoğlu
( ) **IV.** *Zoraki Diplomat*	**ç)** Halide Edip Adıvar
	d) Falih Rıfkı Atay

6. Aşağıdaki altı çizili kelimelerden hangisi ayrı yazılması gerekirken bitişik yazılmıştır?

A) Askerler sabah sporunu yapmak için binbaşıyı beklemeye başladı.

B) Tatlıya bolca ceviziçi ekleyince tatlının daha lezzetli olacağını söyledi.

C) Akşamüzeri güneybatı yönünden gelen bulutlar ovaya yağmur bıraktı.

D) Bu kitapların yayınevi ve yazarını kaynakçada göstermemiz gerekti.

E) Çalışanlar, öğle saatlerinde yemekhane önünde kuyruk oluşturdu.

7. Çıraklık; başlangıçtır, hevestir, acemiliktir. Bir şey bilmemektir ama öğrenmeye heves etmektir. Kalfalık oldum, demektir. Gidilecek yolun bittiğine inanmaktır ama yine de çalışmayı çok sevmektir. Geldiği yeri -çıraklığı- unutmaktır, geçmişe bakmamaktır. Ustalık olgunluktur. Gidilecek yolun daha çok olduğuna inanmaktır. Çıraklığına özlem duymaktır, kalfalığına kızmamaktır. Bedenen yorulsa da yaptığı işi bırakamamak, çalıştıkça mutlu olmaktır. İşi ezberden, çalışmayı gönülden yapmaktır.

Bu parçada çıraklık, kalfalık ve ustalık hakkında aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

A) Her üç aşamanın da farklı duyguları olduğuna

B) Çıraklıkta istekliliğin ve deneyimsizliğin olduğuna

C) Kalfalığın hatalı düşünceleri olabileceğine

D) Ustalığın geçmişini ve yaşadıklarını unutmadığına

E) Ustalıkta deneyimlerin başkalarına aktarıldığına

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yay ayraç ( ) diğerlerinden farklı bir görevde kullanılmıştır?

A) Uzun şiirlerinde teşhis (kişileştirme) sanatını bolca kullanıyordu.

B) Şinasi'nin eserlerinde (yapıtlarında) klasisizm akımının etkileri görülür.

C) Halk âşıkları yarım ve tam kafiyenin (uyağın) dışına pek çıkmamıştır.

D) Nabizâde Nâzım'ın romanları (*Karabibik, Zehra*) ilklere imza atmıştır.

E) Halit Ziya Uşaklıgil, dönemin sosyal (toplumsal) hayatını ele alır.

SERBEST OKUMA PARÇASI

SAİT FAİK ABASIYANIK

Sait Faik'le ilk defa tozlu bir okul kitaplığı rafında karşılaştım. Henüz orta okul sıralarındaydım. Her öğle vakti, bu köhne kitaplığa koşar, elime ne geçerse okurdum. "Semaver"i görür görmez elimi uzatıp aldım. Kimbilir belki de "Semaver" diye adı olan bir kitabın nasıl bir şey olabileceğini merak etmiştim. "Sait Faik" adını ilk defa görüyordum. İki yıl önce çıkmış bu kitabı oracıkta okumağa başladım. Daha önce okuduklarıma, sınıfta bize öğretilenlere hiç benzemeyen şeylerdi bunlar. Hiç bu kadar önemsiz, basit insanlar ve konular için hikâye yazılır mıydı? Bir ev içinin mutluluğunu temsil eden pirinç semaverin ananın ölümünden sonraki hazin hali insanın içine dokunur bir hüzünle yazılmıştı. Stelyanos Hirisopulos gemisinin batırılması. Küçük evlâtlık kızın kaybolan bohçası. Uzun yıllardan sonra şehre inen adamın izlenimleri. Hepsi kişinin içine işleyen, yepyeni, değişik, daha önce bir benzerini görmediğim, okumadığım şeylerdi. Belki anlaşılan anlamda hikâye değildi bunlar. Ama ne değeri vardı hikâye olup olmamasının. Çok üstün, çok değerli, kişiye yeni anlamlar katan bir şeyler vardı bu yazılarda.

Aradan birkaç yıl geçtikten sonra Sait'le tanıştım. Önceleri arkadaşlığımız kolay olmadı. Kimseye güveni yoktu. İçine, kendi dünyasına kapalı bir insandı. Çevresindekilere çok samimî görünmesine, onlarla içli dışlı konuşmasına rağmen, hepsinden uzaktaydı. (…)

Bir bahar günü Sait Faik ve Orhan Veli ile birlikte yaptığımız bir Boğaz gezintisini hatırlıyorum. O gün Beykoz'a kadar gitmiştik. Vapurumuz küçücük bir şeydi. Üçümüz kenar sıralarda oturmuştuk. Bütün Anadolu iskelelerine uğrayanını aramış, ona binmiştik. Üsküdar'dan Beykoz'a kadar her iskelede Sait beni sınava çekmişti: "Şu iskeleyi anlatmak gerekirse neresinden başlarsın?" Anadolu-hisarı iskelesinin yanında küçük bir kahve vardır. Onun önünde durmuştuk. "Haydi, dedi, madem ki, hikâyecisin, şu kahvede ilk gözüne çarpan nedir, söyle bakalım?" Baktım üç, dört kişi oturmuş, kâğıt oynuyor, kahve içiyor, duvarda bir takım renkli basma resimler… İran Şahının, Atatürk'le resmi falan. Bu resimleri belirtirim, dedim. Kızdı birden, "Ulan, dedi, o kenarda tek başına oturan ihtiyar sakallı var ya? İşte asıl hikâye o be?" Gerçekten denize doğru bir küçük ihtiyar oturmuştu. Yalnız, sıkıntılı bir hali vardı. Vapuru da değil, denizi de değil, kahvenin önündeki o pis suları seyrediyordu. Sait, yol boyunca, hep o ihtiyardan söz açtı, durdu. Daha bunun gibi irili, ufaklı anılar kafamın içinde diriliyor. Ama en unutamayacağım anılar, onun yeni yazdığı hikâyeleri telâşla, sevinçle, endişeyle, okuduğu anlar… Sait'in bir çok hikâyelerini ilk defa kendi ağzından dinlemenin tadını duydum.

Oktay AKBAL, *Şair Dostlarım*

5. ÜNİTE

ROMAN

1. ARABA SEVDASI

2. AŞK-I MEMNU

OKUMA ÇALIŞMALARI

METNE HAZIRLIK

1. Günümüzde kendini varlıklı göstermenin simgeleri nelerdir? Bu tür simgeler insanların gerçek kişiliğini yansıtabilir mi?
2. Maddiyat olmadan da mutlu olabilir miyiz? Tartışınız.
3. Kendi kültürümüzü koruyarak farklı kültürleri özümseyebilir miyiz? Tartışınız.

1. Metin

ARABA SEVDASI

Bihruz Bey; annesiyle yaşayan, şık giyinmeyi ve arabaları seven, çok az Fransızca bilgisi ve eğitimiyle çevresine kültürlü görünmeye çalışan bir mirasyedidir. Kendini zengin gösterme sevdası yüzünden bir araba alır ve İstanbul'un parklarında arabasıyla gezintilere çıkar. Bu gezintilerin birinde Periveş Hanım'a rast gelir. Periveş Hanım'ın arabasını görüp onun zengin bir kadın olduğunu düşünür ve ona âşık olur.

Aşağıdaki parçada Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a aşkını anlatan bir mektup yazması ve mektubu ona vermek için onu ilk kez gördüğü Çamlıca'da beklemeye başlaması anlatılmaktadır.

Bir aralık yine yerinden fırladı, kapıya doğru gitti. Bir zincirin halkaları gibi birbirini izleyerek tur atan arabaların geçişine içeriden üzüntüyle bakıyordu. Birdenbire baştan ayağa vücudu bir titremeye tutuldu. Yüzü önce kızardı, sonra sarardı, daha sonra yemyeşil oldu. Bulunduğu noktadan sol tarafa koşmak istedi. (…) Bu kadar telaşın, heyecanın, hareketin nedenini okurlarımız tahmin etmiştir. Beyefendi önce kapıdan arabaların geçişini seyrederken sevgilinin hayalini sıradan bir kira arabası içinde görmüştü.

Gerçekten de Periveş Hanım, Çengi Hanım'dan başka Gülşeker Hanım adında diğer bir genç arkadaşıyla beraber gelmişlerdi. Fakat Gülşeker Hanım'ın kılık kıyafeti parka yayan girip dolaşacak kadar düzgün olmadığından girmekten vazgeçmişlerdi. Bir iki saatten beri parkın çevresinde arabayla dolaşıp duruyorlardı. Bihruz Bey ise sevgilisini bahçenin içinde beklerken bir yandan da açık kapının önünden geçen arabaları gözden kaçırmıyordu. Bunların içinde landoya benzer bir şey göremediğinden, sarışın hanımın böyle adi bir kira arabasıyla böyle modern bir mesire yerine gelmeye tenezzül edebileceğine ihtimal veremediğinden, sıradan kira arabalarına dikkat bile etmiyordu. Gözleri hep geçen haftaki süslü, zarif landoyu arıyordu.

Bihruz Bey o hızla iki dakika sonra yukarıki kapıdan çıktı. İçinde sevgilisi olan arabanın rengine, biçimine, arabacının kılık kıyafetine, hayvanların renk tonuna ayrı ayrı dikkat etmişti. Şimdi o arabanın tekrar önünden geçmesini bekliyordu. Birbiri ardınca giden bu araba zinciri ise, o mahşeri kalabalık arasında pek ağır hareket ediyor, arabalar bin bir güçlükle ilerleyebiliyordu. Beyefendi, bastonuna dayanıp bir kenarda durdu, arabanın geçmesini bekledi.

Aradan beş dakika geçmedi ki sevgilisinin bulunduğu araba köşeyi döndü. Tam Bey'in bulunduğu noktanın hizasına gelince Bihruz Bey ceketinin cebinden aşk mektubunu çıkarıp eline aldı. Birkaç adım ilerledi. Arabanın içinde kırıtarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygılı bir reverans yaptıktan sonra Fransızca olarak "Matmazel!.. Acı çeken, perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu, yüce zatınıza takdim etmeme müsaade buyurunuz!" diyerek, araba ilerledikçe o da yanı sıra tazı gibi koşarak mektubu uzattı.

Bunun üzerine genç hanımların ikisi birden kahkahalarla gülmeye başladılar. Bunların karşılarında oturan Çengi Hanım da "Hadi, hadi!.. Çekil oğlum!.. Ayıptır! Her kuşun eti yenmez!" diyerek Bihruz Bey'i arabanın yanından uzaklaştırmaya çalışıyordu.

Fakat bu dakikada Bihruz Bey'in duman içinde bulunan gözleri hiçbir şey görmediği gibi kulaklarında asabi bir uğultu başlamıştı. Söylenenleri duymuyordu. Gülşeker Hanım, Bey'in haline acıdığından dolayı değil, bu püsküllü belayı başlarından savmak için kolunu uzattı, elinden mektubu aldı. Bey de oradan çekildi.

Bihruz Bey bu esnada adeta sersemlemişti. Arabadan ayrıldıktan sonra bıraktığı noktaya geldi durdu. Markalı mendilini çıkardı. Alnından, şakaklarından fışkıran terleri silmeye başladı. Mektup takdim etmek için arabaya sırnaştığını görenler onu birbirlerine gösterip gülüşüyorlardı.
(…)

Bihruz Bey mektubu verdikten sonra Periveş Hanım'ı İstanbul'un her yerinde aylarca aramasına rağmen bir daha göremez. Bihruz Bey'in yalan konuşmayı seven, yalanlarıyla onu kandıran iş yerinden arkadaşı Keşfi Bey, Periveş'in tifodan öldüğünü söyler. Bihruz Bey çok üzülür ve bu aşktan umudunu keser.

Aşağıdaki parçada Bihruz Bey'in İstanbul sokaklarında gezerken Periveş Hanım'a benzettiği bir kadını tesadüfen görmesi ve onunla konuşması anlatılmaktadır.

Önünden gelip geçen hanımlara dalgın dalgın bakıp dururken yüreği birdenbire hop etti. Zavallı gencin yüzünün rengi uçuverdi. Yanından aşağıya doğru giden iki hanımdan kırmızı şemsiyelisini ölen sevgilisine benzetmişti. Hanımın kalınca yaşmağı altındaki çehresine dikkatli baktığı zaman Üsküdar vapurunda uzaktan gördüğü hanım, yani ölen sevgili "siyahçerde"sinin kız kardeşi olduğunu tanıdı. Artık iki aydır merak ettiği mezarın yerini öğrenmek için ele geçen bu fırsatı kaçırmaması gerektiğini düşündü. Böylece, kırmızı şemsiyeyi takibe karar verdi. Kırmızı şemsiye durdukça o da durdu, ilerledikçe o da ilerledi. Sonunda hanımlar Şehzade Karakolu'nun köşesinden sağa saptılar. Bey de saptı. (…) Bey'in de artık daha fazla beklemeye sabrı kalmamıştı. Hızlı hızlı gitti. Kırmızı şemsiyenin yanına vardı. Kırmızı şemsiye ise takip edildiğini bilmediğinden Bey'in ayağının sesini duyunca döndü, kendisine baktı. Bu dakikada Bihruz Bey artık kırmızı şemsiyeli hanımın yüzüne bakamıyordu. Gözleri yerde olduğu halde derdini anlatmaya başladı, hanımı da cevap vermeye mecbur etti:

"Ah, pardon efendim!.. Mil pardon!.."

"Niçin? Ne var pardon diyecek?"

"Ah, nasıl söyleyeyim, dilim varmıyor. Lakin mecburiyet… Ah, iki aydır ne kadar sufrans içinde olduğumu bilseniz bana merhamet ederdiniz."

"Ne istiyorsunuz? Adamlar geliyor, çabuk söyleyiniz."

"Ah! Nasıl söyleyeyim, kız kardeşinizin… Of, söyleyemiyorum. Ah, mezarını nerede ise bana söylemenizi rica ederim, affedersiniz fakat emin olunuz ki kız kardeşiniz… Ah, bir anj gibi şast olarak gitmiştir."

"Neler söylüyorsunuz anlamıyorum ki."

"Ah, o zavallı meleği görmüş, sevmiştim. Benim bahtsızlığım. Aman affedersiniz!"

"Ne istiyorsunuz diyorum size?"

"Kız kardeşinizin mezarını öğrenmek isterim."

"Benim kız kardeşimin mezarını?"

"Evet, pardon kusurumu affedin. Ne yapayım, yüce zatınızı temin ederim ki…"

"Siz kız kardeşimi nerede gördünüz?"

"Çamlıca Bahçesi'nde gördüm. Lakin sizi temin ederim ki… Ah, kız kardeşiniz bir anj'dı."

"Konuştunuz, görüştünüz müydü?"

"Evet! (…)

"Ey sonra?... Başka bir defa kendisine bir mektup da verdiniz miydi?"

"Ah, pardon efendim. Mektup başka bir şey değildi. Maryaj'ımız için bir teklifti."

"Hemşiremi beğendiniz, sevdiniz miydi?"

"Ah! Bilemezsiniz. Tasavvur edemezsiniz ne kadar sevmiştim."

"Vefat ettiğini nereden duydunuz?"

"İki ay… Tam iki ay gezdim. Aradım, bir yerlerde görmek kısmet olmadı. Birdenbire kayboluşuna bir anlam veremiyordum. Korkuyordum, kimseye soramıyordum. Nihayet o malör'ü haber aldım. Ah, kom je sufer!"

(…)

"Şimdi görseniz hemşiremi elbette tanırsınız değil mi?"

"Ah! Ne demek efendim, ne demek? Hiç tanımaz mıyım?"

"Hele yüzüme bir iyi bakınız, sakın hemşirem sandığınız ben olmayım?"

“Ah! Ne kadar benziyorsunuz!”

“Beyefendi! Beni anam bir tane doğurmuş. Ne kız kardeşim var, ne de oğlan kardeşim.”

“Ah! Gerçek mi söylüyorsunuz? Emposibl!”

“Bahçede kız kardeşimle beraber gördüğünüz hanım da bu hanım değil miydi?”

Periveş Hanım’ın önü sıra giden Çengi Hanım bu sırada arkasına dönüp bakarak alayla gülümseyerek, “Küçük bey daha yaşlanmadan benim gibi bunamış galiba!” dedi.

Bihruz Bey de Çengi Hanım’ın Çamlıca görüşmesi gününden kulağında kalan sesini pek iyi tanıdı. Onun üzerine hanımların yanında, mahcubiyetini hafifletecek bir mazeret aradı, tekrar söze başladı:

“Ah, pardon! Mil pardon!.. Kabahat benim değil, Keşfi Bey söyledi. İşte… İşte o beni aldattı.”

“Zararı yok! Bari bundan sonra sevdiklerinizi çabuk çabuk mezara göndermeyin.”

“Ah, pardon! Fakat niçin landonuzla gezmeyip de böyle yayan geziyorsunuz?”

“Nasıl lando?”

“Hani sizi bahçede ilk gördüğüm günkü güzel ekipaj’ınız. Süslü arabanızla gezmelisiniz, değil mi?”

“Ha! O araba bizim değildi. Biz onu kira ile tutmuştuk.”

“Vah vah!”

“Ey! Sizin o güzel sarı fayton ne oldu?”

“Onu alacaklı zaptetti. Şey… Mösyö Kondoraki’ye bıraktım.”

“Yazık.”

Bihruz Bey bir süredir uçtuğu o sonsuz hayal âleminden birdenbire gerçeğin kayalarına çarparak yerlere yuvarlanıvermişti. Bir dakika evvele kadar bakışlarını çevreleyen hazin seherler, renkli günbatımları, yıldızlı gökler, çiçekli çimenler arasında bir anda dağılıp mahvoluverdi! Bir dakika evvele kadar etrafında çığrışan emel ve mutluluk kuşları derin bir sessizliğe bürünüverdi! Bir dakika evvele kadar ruhuna tatlı tatlı esen sevda rüzgârının serin nefesleri bir anda tükeniverdi. (…)

Yüreğinde derin bir nefret hissediyordu. Fakat kırmızı şemsiyeden uzaklaşmaya gücü yetmiyordu. Hatta önleri sıra giden, o sırada yanlarında türeyen tuhaf kılıklı adamla bir şeyler konuşan Çengi Hanım’ın arkasını dönerek, “Artık peşimizi bırak! Hadi oğlum işine git! Bizim gibi namuslu kadınlara daha fazla balta olma” diye azarlayışlarını bile duymuyor, istemeden hanımları takibe devam ediyordu. Neyse ki biraz ilerideki sokağın köşesinden çıkan süslü bir lando imdadına yetişti. Arabanın kendilerine doğru hızla gelişi zavallı Bihruz Bey’i bulunduğu güç durumdan kurtardı. Delikanlı ancak o zaman aklını başına alarak kırmızı şemsiyeye seslenerek, “Aman, bir lando geliyor, pardon! dedi. Geldiği tarafa dönüp koşa koşa gitmeye başladı.

Periveş Hanım’la Çengi Hanım’a gelince, Bihruz Bey’in az önceki haliyle şimdiki tuhaf hallerinden söz edip kahkahalarla gülüşerek yollarına devam ettiler.

Recaizade Mahmut EKREM, *Araba Sevdası*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

anj : Melek.
ekipaj : Araba takımı.
emposibl : İmkânsız.
hemşire : Kız kardeş.
kom je sufer : Neler çektim.
lando : Dört tekerlekli, içinde dingillere paralel olarak düzenlenmiş karşılıklı iki oturma sırası bulunan, üstü açılıp kapanabilen çift körüklü binek arabası.
maryaj : Evlenme.
mil : Bin kere.
reverans : Selam veya teşekkür için eğilerek veya dizleri kırarak yapılan hareket.
siyahçerde : Esmer.
sufrans : Sıkıntı.
şast : İffetli.
tasavvur etmek : Göz önüne getirmek.
yaşmak : Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

İlk realist roman olma özelliği gösteren "Araba Sevdası"nda; Batılılaşmayı yanlış anlamış, sorumsuz, zengin görünmek için her türlü çabaya giren Bihruz Bey'in başından geçenler anlatılmaktadır.

Tanzimat Dönemi Romanı

Tanzimat edebiyatında ilk örnekleri verilmeye başlanan roman türü, Türk edebiyatına çeviri yoluyla girmiştir. Yusuf Kâmil Paşa'nın Fransız yazar Fenelon'dan çevirdiği *Telemak* (1862) ilk çeviri romandır. Şemsettin Sami'nin yazdığı *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat* (1872) ise ilk yerli roman olma özelliği gösterir. Tanzimat romanı, teknik açıdan kusurludur. Romanın akışı kesilerek okura bilgi verilir, okurla konuşulur. Uzun betimleme ve süslemelere gereğinden fazla yer verilir.

Tanzimat Dönemi'nde sosyal ve siyasal hayatta meydana gelen değişimler sanatçıların edebî anlayışlarını da farklılaştırmış, bu nedenle Tanzimat edebiyatı iki döneme ayrılmıştır. Tanzimat I. Dönem romancıları Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami romantizm; II. Dönem sanatçıları Recaizâde Mahmut Ekrem, Sami Paşazade Sezai, Nâbizâde Nâzım realizm akımından etkilenmiştir. Nâbizâde Nâzım'da ayrıca natüralizmin etkileri de görülür. Romantizm akımında hayal ve duygu ön plandadır. Sanatçılar, romanda kişiliklerini gizlemez ve roman kahramanları arasında taraf tutar. Romanlarda kişiler tek yönlü ele alınmış, iyi-kötü, Doğu-Batı gibi karşıtlıklar kullanılmıştır. Olayların gelişiminde tesadüflere yer verilir.

Tanzimat romanında konular genellikle günlük yaşam, sosyal konular, medeniyet çatışmaları ve tarihten alınmıştır. Birkaçı dışında romanlarda mekân genellikle İstanbul'dur. Recaizâde Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* ve Ahmet Mithat Efendi'nin *Felâtun Bey ile Râkım Efendi*'si yanlış Batılılaşmayı, Şemsettin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ı görücü usulü ile evlenmeyi, Nâbizâde Nâzım'ın *Karabibik*'i köy yaşamının zorluklarını, Namık Kemal'in *Cezmi*'si tarihî olayları konu alır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Araba Sevdası" **adlı metni esas alarak yapınız.**

1. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.
2. Bihruz Bey'in kişilik özellikleri ve bu özelliklerin onun yaşadıklarına etkisi nelerdir?
3. Metindeki zaman ve mekân, kahramanların davranışlarını nasıl etkilemiştir?
4. Metinden alınan aşağıdaki parçadan hareketle metinde kullanılan bakış açısını belirleyiniz. Bu bakış açısının romanın anlatımına katkısı nedir?

   Bir aralık yine yerinden fırladı, kapıya doğru gitti. Bir zincirin halkaları gibi birbirini izleyerek tur atan arabaların geçişine içeriden üzüntüyle bakıyordu. Birdenbire baştan ayağa vücudu bir titremeye tutuldu. Yüzü önce kızardı, sonra sarardı, daha sonra yemyeşil oldu.
5. Metinde yazarın "Bu kadar telaşın, heyecanın, hareketin nedenini okurlarımız tahmin etmiştir." şeklinde bir cümle kurması roman türü bakımından hangi açıdan kusurludur?
6. Metinden alınan aşağıdaki parçada hangi anlatım biçiminin özellikleri görülmektedir?

   Böylece, kırmızı şemsiyeyi takibe karar verdi. Kırmızı şemsiye durdukça o da durdu, ilerledikçe o da ilerledi. Sonunda hanımlar Şehzade Karakolu'nun köşesinden sağa saptılar. Bey de saptı.
7. Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a "Acı çeken, perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu, yüce zatınıza takdim etmeme müsaade buyurunuz!" şeklinde aşkını dile getirmesi, günümüzün sosyal değerleri ve davranış biçimleri açısından nasıl bir farklılık oluşturmaktadır? Siz de metinden günümüzle uyuşmayan sosyal ve kültürel farklılıklara örnekler veriniz.
8. Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a olan aşkının bitmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.

ETKİNLİK

"Araba Sevdası" ve hikâye ünitesinde geçen "Kaşağı" adlı metinleri tabloda yer alan özellikler açısından karşılaştırarak tabloyu uygun şekilde doldurunuz.

Özellikler	Araba Sevdası	Kaşağı
Tür		
İçerik (tema-konu)		
Edebî gelenek		

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

RECAİZADE MAHMUT EKREM (1847-1914)

Harbiye İdadisindeki öğrenimini yarıda bırakıp Hariciye Nezareti Mektubî Kalemine memur oldu, Namık Kemal'le tanıştı. *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yazılar yazmaya başladı. Galatasaray Lisesinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Şiir, roman, hikâye, oyun ve eleştiri türlerinde eserler verdi. Servetifünun edebiyatının ortaya çıkmasında önayak oldu. *Nağme-i Seher*, *Zemzeme*, *Nijad Ekrem* (şiir); *Araba Sevdası* (roman); *Şemsa*, *Muhsin Bey* (hikâye); *AŞfe Anjelik*, *Vuslat*, *Çok Bilen Çok Yanılır* (tiyatro) eserlerinden bazılarıdır.

METNE HAZIRLIK

1. Farklı yaş gruplarında; yaşam tarzı, dünyaya bakış, alışkanlık gibi farklılıkların oluşmasının nedenleri nelerdir? Tartışınız.
2. Romanlardan dönemin sosyal, siyasi, ekonomik ve eğitim hayatı hakkında bilgiler edinebilir miyiz? Açıklayınız.

2. Metin

AŞK-I MEMNU

Nihal adlı genç kızı ve Bülent adında küçük oğlu ile İstanbul'da yalıda yaşayan Adnan Bey; ellisini geçkin, varlıklı bir adamdır. Adnan Bey'in genç, uçarı ve çapkın yeğeni Behlûl; aileden sayıldığı için sık sık yalıya gelmektedir. Dul bir kadın olan Firdevs Hanım, çevresinde rahatlığı ile tanınır. Firdevs Hanım'ın Bihter ve Peyker adında iki kızı vardır. Karısı ölen Adnan Bey, Firdevs Hanım'ın genç ve güzel kızı Bihter'e talip olur. Bihter de zengin yalı hayatının büyüsüne kapılarak aralarındaki yaş farkını düşünmeden Adnan Bey'le evlenir. Bihter, bir süre sonra zengin yalı hayatıyla mutlu olamayacağını anlar. Behlûl ve Bihter arasında yasak aşk başlar. Zamanla Behlûl bu yasak aşktan sıkılır. Nihal'e âşık olur ve onunla evlenmek ister. Bihter dışında yalıdaki herkes bu evliliği onaylar. Behlûl'den ayrılacağı düşüncesiyle çılgına dönen Bihter, Behlûl'e engel olmaya çalışır, bunu başaramayınca yaşadıklarını herkese anlatmaya karar verir.

Aşağıdaki parçada Nihal'in, Bihter ve Behlûl arasında geçen konuşmaya tanık olması ve sonrasında yaşananlar anlatılmaktadır.

Bir fırsat dakikasından istifade ederek Bihter annesine:

– Eminim ki Nihal'in hepsinden haberi var! demişti. Anne kız, uzun, birbirinden fikir soran sessiz bir bakışla bakışmıştılar. Sonra Bihter ilave etmişti:

– Behlûl gelmeyecek…

Firdevs Hanım kesin bir sesle, bu meselelerde verilecek hükümlerinin doğruluğuna güvenle yalnız:

– Gelecek!.. demişti. Ancak bu kadarcık bir konuşmadan sonra Bihter'de bir bekleyiş azabı başladı. Behlûl'ün geldiğinden bir an önce haber almak için olmayacak vesilelerle aşağılarda dolaşıyordu. Eniştesiyle Peyker gelince onların yanında, bir aralık kendisini unutmuş, hatta Feridun'la iskemlelerin arasında bir küçük yarış bile yapmıştı.

Fakat gece oluyordu. Nesrin elinde şem'asıyla sofanın büyük avizesini yakıyordu. Demek Behlûl gelmeyecekti, demek bu gece evliliğinin son gecesiydi. Eniştesiyle Peyker gittikten sonra, kocasıyla birlikte odalarına çekilirken, o kendi odasında kalacak ve orada hepsini, hepsini itiraf edecekti. Bunu düşündükten sonra birden orada, Nihat Bey'in tuhaf bir hikâyesini dinlerken gülen kocasına baktı, onun bu her şeyi oluruna bırakan neşesinin yanında duramadı, içinden, "Zavallı adam, bu gece kendisini bekleyen şeyden ne kadar uzak!..." diyordu.

Şimdi buradan kaçmak istiyordu. (…) Aşağıya indi. Kendisine işler icat ediyordu. Yemek odasına uğrayarak sofranın kuruluşuna baktı, Şayeste'ye fena silinmiş bir tabak için çıkıştı. Sonra Beşir'i hatırladı. Onun odasında gecikti. Beşir'i sorguya çekti.

(…)

Beşir'in odasından çıktıktan sonra koridoru geçti, sofaya çıktı, Adnan Bey'in iş odasına girmek üzere ilerliyordu, Behlûl'ün odasının kapısını açık gördü.

Gelmiş miydi?

Ancak saniye süren bir tereddütle durdu. Bu bir saniye içinde, odanın karanlığında bir gölge hareket ediyor zannetti. Birden döndü. Artık kocasının odasına da girmeyecekti. Şimdi Behlûl'le yalnız kalmaktan korkuyordu. Yukarıya çıkmak için merdivene yöneliyordu. Arkasından takip olunduğunu hissetti, tam merdiven başındaydı, bir adım daha, artık Behlûl kendisini takip edemezdi. Yukarıdan kocasının sesi, Feridun'un kahkahaları işitiliyordu, fakat bu adımı atamadı.

Behlûl orada, ta yanındaydı. Başını çevirdi. Behlûl yavaş bir sesle:

— Niçin benden kaçıyorsunuz? dedi, yalnız bir dakika, ikimizin de selameti için…

Bihter cevap vermeyerek, bir hareket edemeyerek ona bakıyordu. Behlûl ilave etti:

— Nihal'in hepsinden haberi var. Pusula onun elinde…

Bihter vahşi bir tebessümle güldü. Hâlâ cevap vermiyordu. O zaman Behlûl taştı:

— Lakin siz gülüyorsunuz, bu ikimizi de mahvedebilir. Buna müsaade edemezsiniz.

Behlûl tehdit edercesine Bihter'e yaklaşıyordu:

— Özellikle aramızda masum bir kız, bir çocuk var. Bu onu öldürmek için yeterlidir. Anlıyor musunuz?

— Bihter hâlâ o vahşi tebessümüyle gülüyordu. Birden, pek yakından, tutulamamış bir öksürük işittiler; Beşir'in öksürüğü… Behlûl Bihter'in gözlerine bakarak:

— Beşir! dedi, Beşir burada mı?
Ve birden anladı. Sapsarı oldu. Demek Nihal inmişti?

Demek her şeyi anlamıştı? Derin bir yorgunlukla Bihter'e bakıyordu, sonra buyurgan bir sesle:

— Bu gece geleceksiniz, dedi. Bihter, cevap vermeyerek, merdivene dönüyordu; o dakikada merdivenden, yavaşça, sessiz, gürültüsüz, sanki bir gölge, kayıyor, düşüyor ve hemen oraya yığılıveriyordu. Bihter bir dehşet çığlığını tutamadı:

— Nihal!...
Behlûl koştu, Nihal orada, ayaklarının altında, gerilmiş sinirleriyle, kilitlenmiş çenesiyle, uzanmış kollarıyla, dimdik, bir ölü sarılığıyla yatıyordu. Behlûl diz çöktü, Nihal'in başını kaldırmak istedi. Bu baş kıvrılmıyordu, Nihal'in dudakları kısılmış, bütün saçlarının dibi bol bir terle ıslanmıştı. Behlûl çıldırmışçasına:

— Öldürdük, biz öldürdük, diyor, sonra Bihter'e bakarak ilave ediyordu:
— Anlıyor musunuz? Biz, ikimiz…
Bir korku krizi içinde bağırdı:

— Koşunuz, Nihal, Nihal bayıldı…
Şimdi hep koşuyorlardı. Herkesten önce Adnan Bey, anlamayarak merdivenlerden atılmıştı. Sonra Nihal'i orada, başı Behlûl'ün kolunda, merdivene uzanmış görünce anladı. Bütün vücudu titriyordu, eğildi, Nihal'i kucağına aldı. Boğuk bir sesle Nihal'in yüzüne eğilerek, bu açılamayan gözlere rica edercesine:

— Nihal! Nihal! Bana baksana Nihal!... diyordu. Şimdi herkes oradaydı, Peyker Bihter'den soruyordu:
— Ne oldu? Nasıl oldu? diyordu; Bihter merdivenin kenarına dayanmış, hareketsiz, bu etrafında geçen şeylerden habersiz, donuk gözlerle bakıyordu.
Adnan Bey Nihal'i bir çocuk hafifliğiyle kaldırdı, merdivenden çıkarıyordu. Babasının kucağında, böyle, çıkarken, Nihal geniş bir nefes aldı ve gözlerini açarak babasına uzun bir bakışla baktı, sonra bu bakışla ifade edilmek istenen şeyler söylenerek, gözleri tekrar kapandı.

Sofadan geçerken Firdevs Hanım, yerinden kımıldamayarak, telaşlı bir sesle soruyordu:

— Ne oldu, rica ederim? Nihal mi düştü?
Behlûl takip ediyordu. Nihat Bey hizmet sunarak:

— Bir hekim bulmak gerekirse?... diyordu. Nihal'in odasının kapısında Adnan Bey arkasından gelenlere eliyle rica etti. Kimsenin girmesine müsaade etmek istemedi. Kendisi tedavi edecekti.
Nihal'in buna benzer baygınlıklarını hatırlıyordu; beş yaşına kadar iki kere şiddetli, bir kere hafif baygınlıklar gelmişti; ondan sonra, uzun aralarla Nihal'de bunu andıracak sinirli haller eksik değildi. Bu defa biraz şiddetli görünüyordu, fakat biraz kolonyayla…

Adnan Bey Nihal'i yatağında soyarken kendisini dinlemeyerek giren Behlûl'e, Peyker'e bu açıklamayı yapıyordu. Nihal gözlerini bir kere daha açarak etrafındakilere baktı. Adnan Bey etrafa rica ederek:

— Yalnız kalsak daha iyi olacak, dedi.
Peyker çıktı, Behlûl kalmak istiyordu, Adnan Bey ısrar etti:

— Hayır, hayır, kimseyi istemem, diyordu; göreceksiniz ki yarım saat sonra Nihal yatağından kalkacak. -Sonra Şayeste'ye de izin verdi- Nesrin kalsın… diyordu.
Adnan Bey'in kalbinde birden bir şüphe uyanmıştı. Nihal'in o gün Ada'dan birdenbire dönüşünü Nihal için pek tabii bir çocukluk olmak üzere karşılamışken Nihal'i Bihter'le Behlûl'ün ayakları altına serilmiş görünce kendi kendisine, "Bir şey var!" demişti. (…) Bir aralık Nesrin'e:

— Kapıyı kapar mısın? dedi. Sonra kapı kapanınca, cesaret edemedi. Nihal'e bakıyordu.
Nihal şimdi baygın olmaktan çok rahat, derin bir uykuda görünüyordu, elleri kolları gevşemişti, uzun

uzun, düzenli nefeslerle göğsü kalkıp iniyordu. Onu şimdi bu çocuğun yanında ağlamaya iten bir his vardı. Birden bütün haksızlıkları birer birer, insafsız bir kınama anlamıyla gözlerinin önünden geçiyordu. İtiraf ediyordu ki bu evlilik bir hata, müthiş, belki tamir edilemeyecek bir hataydı.

(…)

Odanın kapısı gıcırdadı. Giren kimdi. Belki Bihter'di. Başını kaldırıp bakmaya, onu görmeye cesaret edemiyordu. Nihal'in, sıcak, çok güneş altında kalmış bir çiçek nefesine benzeyen, kokusunu solumakta gecikiyordu. Kapı tekrar açıldı, kapandı, birisinin odada bulunduğunu fark etti, Adnan Bey o zaman başını kaldırdı ve yataklığın ayak ucunda Beşir'i gördü.

Beşir orada, dirilmiş bir heyula gibi duruyor ve kavrulmuş dudakları titreyerek, beyazları donmuş gözlerinde vahşi bir gülüşle bütün simasını geren derin bir ıstırapla Nihal'e bakıyordu; sonra gözleri titreyerek Adnan Bey'e dikildi, bir şey söylemek isteyerek dudakları kıpırdandı, daha sonra birden döndü, odanın kapısına kadar giderek sürmeledi ve dönerek, söylemeye davet bekleyen gözlerle baktı.

Adnan Bey sordu:

— Ne oluyorsun, Beşir?

Beşir kuru bir sesle:

— Küçükhanımı öldürüyorlar, dedi; artık hepsini söyleyeceğim. Ve yataklığın demirine dayanarak, gözleri Adnan Bey'in gözlerinden kaçınarak, başladı. O hepsini biliyordu, kaç geceler soğuklarda, yağmurların altında, karanlık köşelerde gizlenerek, sofanın şehnişininde saatlerle onları bekleyerek, yorulmaz bir merakla takip etmişti.

Söylemeye, kendisini kemiren bu sırrı haber vermeye kuvvet bulamamıştı. Beşir anlatırken, perişan bir tarzda bütün gördüklerini, bildiklerini böyle dökerken ikide birde, "Size neden haber vermedim?" diyor, sonra bu sorusuna cevap vermeyerek, "Haberiniz olsaydı belki böyle olmazdı" düşüncesiyle Adnan Bey'in yüzüne bakıyordu.

Adnan Bey sapsarı, bir hareket edemeyerek, bir kelime söyleyemeyerek, kulaklarının içinde işittiklerini bir kargaşalık bunalımına boğan uğultularla, gözlerini Beşir'den ayırmayarak dinliyordu. Beşir bugün Ada'dan dönüşü anlatıyordu:

— Bülent Bey geldi, Behlûl Bey İstanbul'a indi, diyordu, sonra anlattıklarının anlaşılması için burada bir ara vererek son olaya atlıyordu.

O bugün bir şey, bir büyük olay beklemekteydi; bu olayı, odasında, yarı giyinmiş, yatağının kenarında zamanı gelmiş bir şeyi beklercesine beklemişti. Beşir bitirdikten sonra, bütün kuvvetleri birden sönerek, oraya, Nihal'in yatağının kenarına çöktü ve iki elleriyle yüzünü kapayarak hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Adnan Bey başının üstünde bir dünya parçalanmışçasına ezilmiş gibi, hâlâ gözlerini Beşir'den ayırmayarak duruyordu; sonra birden taşan çılgın bir hiddetle, (…) bir köpürmeyle kalktı.

Ne yapacağını bilmiyordu, odanın içinde dönüyordu. Bihter! Bihter! Ona Bihter lazımdı; kollarından tutacak, Bihter'i kıracaktı. Aralık kapısına koştu.

(…)

Olayların yaşandığı sırada Behlûl yalıdan kaçar. Adnan Bey, Bihter'e ulaşmak ister fakat bu sırada Bihter canına kıyar. Nihal ve babası yaşananların ağır yükünden kurtulmak için bir süreliğine Ada'ya halalarının yanına gider.

Halit Ziya UŞAKLIGİL, *Aşk-ı Memnu*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

azap : Büyük sıkıntı, eziyet, ezinç.
heyula : Korkunç hayal.
istifade etmek: Yararlanmak.
memnu : Yasak.
sima : Yüz.
şehnişin: Binanın dışarı çıkıntısı, balkon.
şem : Mum.
vesile : Sebep, bahane.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

"Aşk-ı Memnu" metninde Adnan Bey'in, yaş farkını dikkate almayarak genç bir kızla evlenmesi ve bu evliliğin yol açtığı sorunlar Halit Ziya Uşaklıgil'in başarılı roman tekniğiyle anlatılmaktadır.

Servetifünun Dönemi Romanı

İlk örnekleri Tanzimat edebiyatında verilmeye başlanan Türk romanı, Servetifünün Dönemi'nde Batılı bir tekniğe ulaşmıştır. Bu dönem yazarları, Tanzimat romanın teknik hatalarından kurtularak Batılı tarza uygun eserler kaleme almıştır. Özellikle Halit Ziya Uşaklıgil ve Mehmet Rauf roman türünün gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

Servetifünun romanında toplumsal konulara neredeyse hiç yer verilmemiş, dönemin şartları gereği romanda bireysel konular ele alınmıştır. Servetifünün romanı realizm akımından etkilenmiştir. Roman kahramanlarının iç dünyaları ve çevre, betimlemelerle anlatılmıştır. Yazarlar, kendi kişiliklerini esere yansıtmamaya dikkat etmiştir. Realizm akımında kişiler çevre ile uyumlu konuşturulmuş, "Sanat sanat içindir." anlayışı benimsenmiştir.

Servetifünun dergisi ve sanatçıları

Servetifünun romanı, mekân olarak İstanbul'u ve onun yüksek tabakasındaki hayatları konu alır. Yazarlar Anadolu'yu bilmedikleri ve İstanbul dışına pek çıkmadıkları için mekân sınırlıdır.

Halit Ziya Uşaklıgil'in Batılı tekniğe uygun yazdığı *Mai ve Siyah*, İstanbul yalılarındaki hayatı başarılı bir şekilde gözler önüne serdiği *Aşk-ı Memnu* ve Mehmet Rauf'un kahramanlarının iç dünyalarını derinlemesine anlattığı *Eylül* Servetifünun'un önemli romanları arasındadır.

Yine bu dönemde Servetifünun edebiyatı içinde yer almayan bağımsız sanatçılar Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ahmet Rasim, Ahmet Mithat Efendi anlayışında romanlar yazarak halka daha fazla ulaşmayı amaç edinmiştir. Ahmet Mithat Efendi "Sanat toplum içindir." anlayışını benimsediği ve romanı bir eğitim aracı olarak gördüğü için romanda olayın akışını kesip okuyucuya ansiklopedik bilgiler verir. Natüralizm ve realizm akımından etkilenen Hüseyin Rahmi Gürpınar, dönemin en çok okunan yazarlarından biri olmuştur.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Aşk-ı Memnu" **adlı metni esas alarak yapınız.**

1. Metinde bireysel veya toplumsal konulardan hangisi kullanılmıştır?
2. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışmanın sebep olduğu diğer çatışmaları belirleyiniz.
3. Metinde, Bihter'in kişilik özelliklerini belirleyerek bu kişilik özelliklerinin olayların gelişimini nasıl etkilediğini açıklayınız.
4. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.
5. Metinden alınan aşağıdaki parçadan hareketle metinde kullanılan bakış açısını belirleyiniz. Bu bakış açısının romanın anlatımına katkısı nedir?
   Bunu düşündükten sonra birden orada, Nihat Bey'in tuhaf bir hikâyesini dinlerken gülen kocasına baktı, onun bu her şeyi oluruna bırakan neşesinin yanında duramadı, içinden, "Zavallı adam, bu gece kendisini bekleyen şeyden ne kadar uzak!..." diyordu.
6. Metinde, mekân olarak bir yalının seçilmesi metindeki olayları nasıl etkilemiştir?
7. Realizm akımında mekânın kahramanların psikolojisine etkisi ayrıntılarıyla anlatılır. Buradan hareketle metindeki mekân, Bihter'in ruh hâlini nasıl etkilemiştir?
8. "Nihal orada, ayaklarının altında, gerilmiş sinirleriyle, kilitlenmiş çenesiyle, uzanmış kollarıyla, dimdik, bir ölü sarılığıyla yatıyordu." cümlesinde hangi anlatım biçiminin özellikleri görülmektedir? Siz de metinden bu anlatım biçimine örnekler veriniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL (1867-1945)

Tanınmış Uşakizade ailesinin üyesi olarak çocukluğu İstanbul'da, ilk gençliği İzmir'de geçti. 1896'da Servetifünun (Edebiyatıcedide) topluluğuna katılıp *Servet-i Fünun* dergisinde kendisine büyük ün kazandıran romanlarını yayımlamaya başladı. İlk büyük romanı *Mai ve Siyah* yayımlandığında büyük ses getirdi. 1901'de yazarlığı bıraktığını duyursa da II. Meşrutiyet'ten sonra yazmaya devam etti ancak bu dönem yazdıklarını 1923'e kadar ortaya çıkarmadı. *Mai ve Siyah*, *Aşk-ı Memnu*, *Nemide* (roman); *Bir Yazın Tarihi* (hikâye); *Mensur Şiirler* (mensur şiir); *Saray ve Ötesi* (anı) eserlerinden bazılarıdır.

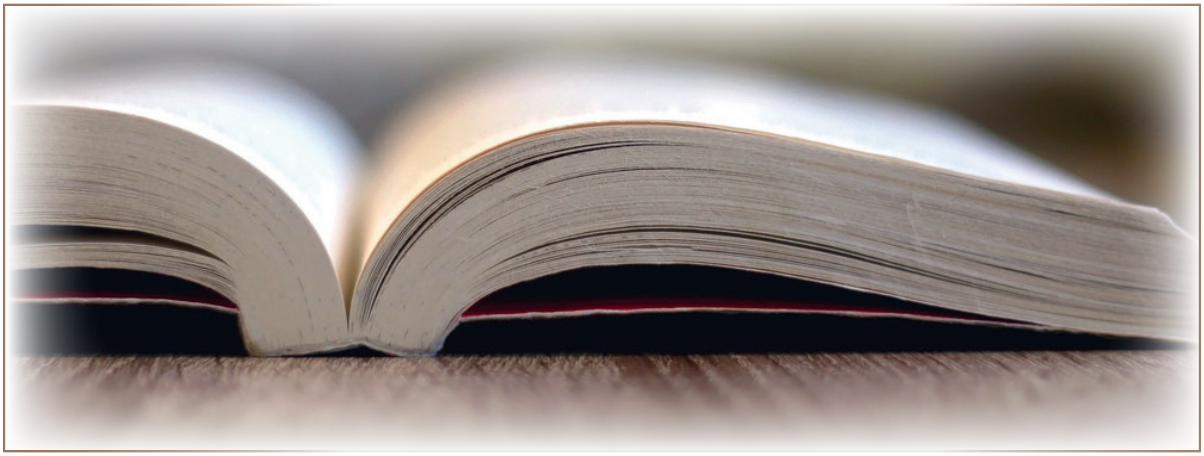

DİL BİLGİSİ ÇALIŞMALARI

Anlama Dayalı Anlatım Bozuklukları

Gereksiz Kelime Kullanımı: Cümleden bir kelime atıldığında cümlenin anlam ve anlatımında bir daralma olmuyorsa o kelime gereksiz kullanılmıştır.
Örnek: Bu gece ısı sıfırın altında eksi dört derece olacak.

Anlamca Çelişen Sözlerin Bir Arada Kullanılması: Olasılık ve kesinlik anlamları gibi anlamca çelişen kelimelerin aynı cümlede kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur.
Örnek: Aşağı yukarı tam üç yıl önce birlikte çalışmaya başladık.

Kelimenin Yanlış Anlamda Kullanılması: Kelimelerin verdiği anlam, cümlede verilmek istenen anlamı yanlış karşıladığında anlatım bozukluğu oluşur.
Örnek: Öğretmen, yeni gelen öğrenciye kendini tanıştırması için söz hakkı verdi.

Kelimelerin Yanlış Yerde Kullanılması: Kelimelerin cümle içinde bulunması gereken yerden başka bir yerde bulunması anlamın farklılaşmasına ve anlatımın bozulmasına neden olur.
Örnek: Spor kanalı tekrar tekrar atılan şampiyonluk golünü gösteriyor.

Deyimlerin Yazımı

Deyimler ayrı yazılır.
Örnek: akıntıya kürek çekmek, çantada keklik, kulak vermek, burun bükmek vb.

İkilemelerin Yazımı

- İkilemeler ayrı yazılır.
  Örnek: adım adım, çeşit çeşit, bata çıka, enine boyuna vb.
- İsim durum ekleri ve iyelik ekiyle yapılan ikilemeler de ayrı yazılır.
  Örnek: başa baş, göz göze, daldan dala, günden güne, ucu ucuna vb.
- Ünlüyle başlayan ek aldığında dar ünlüsü düşen kelimelerle oluşturulan ikilemelerde ikinci kelimenin dar ünlüsü düşmez.
  Örnek: burun buruna, omuz omuza vb.

Kesme İşareti (’)

- Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır.
  Örnek: Kurtuluş Savaşı’nı, Atatürk’üm, Türkiye’mizin, Çanakkale Boğazı’nın, Millî Eğitim Temel Kanunu’nun, Eski Çağ’ın, Yükselme Dönemi’nin vb.
- Özel adlar için yay ayraç içinde bir açıklama yapıldığında kesme işareti yay ayraçtan önce kullanılır.
  Örnek: Yunus Emre’nin (1240?-1320) şiirlerini çok beğeniyordu.

UYARI: Kurum, kuruluş, kurul, birleşim ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.
Örnek: Türkiye Büyük Millet Meclisine, Atatürk Lisesinden, Mavi Köşe Bakkaliyesinden vb.

UYARI: Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz.
Örnek: Türklüğün, Türkçenin, Müslümanlıkta, Avrupalı, Bursalı, Ahmetler vb.

- Kişi adlarından sonra gelen saygı ve unvan sözlerine getirilen ekleri ayırmak için konur.
  Örnek: Nihat Bey'e, Ayşe Hanım'dan, Türk Dil Kurumu Başkanı'na vb.
- Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur.
  Örnek: TBMM'nin, TDK'nin, BM'de vb.
- Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur.
  Örnek: 1985'te, 8'inci madde vb.
- Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adlarına gelen ekleri ayırmak için konur.
  Örnek: 12 Temmuz 2010 Pazartesi'nin TDK için önemi büyüktür.
- Seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermek için kullanılır.
  Örnek: Güzelliğin on par'etmez/Bu bendeki aşk olmasa (Âşık Veysel)

NOT: *Yazım kuralları ve noktalama işaretleri hakkında daha fazla bigi edinmek için Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na başvurunuz.*

Alıştırma

1. Aşağıda verilen cümlelerdeki anlatım bozukluklarını bulup cümleleri düzeltiniz.
   - Bari bundan sonra sevdiklerinizi çabuk çabuk mezara göndermeyin.
   - Kesinlikle söyleyebilirim ki bu doktor, seni iyileştirebilir.
   - Ona sağlık ve sıhhat dilemeden telefonu kapatmak istemedim.
   - Lise öğretimini tamamladıktan sonra üniversiteye gitmek istiyordu.
2. Aşağıda verilen cümlelerdeki yazım ve noktalama yanlışlarını düzeltiniz.
   - İki yarışmacı da çok çaba gösterdi ama yarışı başabaş bitirdi.
   - Sınavlardan önce işlenen konulara şöyle bir gözatmak iyidir.
   - Ankara Lisesi'ndeyken İngilizce'den Türkçe'ye çeviriler yapardık.
   - II. Dünya Savaşı (1939-1945)'nın başında TBMMnin kararı açıklandı.

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Belgelenmesi gereken bir durumu tespit edenler tarafından imzalanan belgeye **tutanak** denir. Tutanak tutulurken aşağıdaki özeliklere dikkat edilmelidir.

- Tutanağın başlık bölümünde belgenin tutanak olduğu belirtilmelidir.
- Tutanakta; kısa, düzgün ve anlaşılır ifadeler kullanılmalıdır.
- Tutanakta, kişisel görüş ve yorumlara yer verilmelidir.
- Tutanakta; ad, soyadı, imza ve tutanağın tutulduğu tarih bulunmalıdır.

UYGULAMA

Belirlediğiniz bir konu üzerine bir tutanak yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

UYGULAMA

Aşağıda verilenleri dikkate alarak okuduğunuz bir romanı tanıtan hazırlıklı konuşma yapınız.

- Romanın adı, yazarı, türü, kişi kadrosu hakkında bilgi vererek konu ve temasını kısaca açıklayabilir, özetini anlatabilirsiniz.
- Roman hakkında olumlu ve olumsuz eleştirilerinizi belirtebilirsiniz.
- Konuşmanızı; hazırlık, planlama ve sunum aşamalarına dikkat ederek yapabilirsiniz. Konuşma planınıza uygun olarak konuşma kartları hazırlayabilir, görsel ve işitsel araçlardan yararlanabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-3. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplandırınız.

FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ

(...)

Kış gelmiş ve günleri kısaltmış olduğundan Râkım Efendi İngiliz kızların derslerini akşam saat sekizden dokuz buçuğa kadar olan zamana ayarlamıştı. Kendisi dakikliğe adeta bir İngiliz kadar özen gösterdiğinden her zaman saat tam sekize birkaç dakika kala gelir ve sekizde derse başlardı. (…)

O akşam Tophane'den Boğazkesen Caddesi'yle Firuzağa üzerinden Taksim'e çıkmayı düşünmüş olduğundan tam bozahane başına geldiğinde Felâtun Bey'e denk geldi. Onu yarı belinden aşağısı boza ya da salep gibi bir şeye bulaşmış olduğu halde telaşla bozahaneye girer görünce:

Râkım – Vay beyimiz! Bu ne hal? Üzerinize boza dökülmüş desem, bozahaneye henüz giriyorsunuz.

Felâtun – Vallahi birader sorma! Şurada bir aşçı dükkânından geçiyordum. Herif camın iç tarafına bir koca tabak mayonezli balık koymuş. Nasılsa ayağım sendeledi. Güya cama dokunmamak istedim, beceremedim. İşte mayonez tabağını üzerime giydim.

Râkım – Allah Allah! Çok şükür ki cam bir yerinizi sakatlamamış!

Felâtun – İşte ben de ona şükrediyorum ya! Hem demek oluyor ki bu akşam Beyoğlu'ndasın.

Râkım – Evet efendim. Bizim Mr. Ziklas'tayım.

Felâtun – Allah versin birader, Allah versin. Artık ahbaplığı arttırdınız.

Râkım – Ne yapalım efendim! Çalışmalı!

Felâtun – (Alaycı) Canım çalışmalı ya! Şu matmazeller için söylüyorum. Seni ağızlarından düşürmüyorlar da… Kadınlara çatmak da sana mahsus bir muvaffakiyet. Canına yandığım! Ben ne yapsam yaranamayacağım, vesselam.

Râkım – Öyleyse ben size bir akıl öğreteyim.

Felâtun – Vallahi lütfetmiş olursunuz.

Râkım – Ben kadınlara asla yaranmak hevesinde bulunmadığım için beni seviyorlar. Eğer siz de bu halde olursanız daha çok muvaffakiyete ulaşabilirsiniz.

Felâtun – Deyiniz bakayım beni aldatabilir misiniz? Ben sizin ne saman altından su yürüttüğünüzü bilmez miyim?

Râkım – Ne saman altından su yürüttüğümü bendeniz bilemiyorum. Eğer bunu bendenize gösterirseniz gerçekten siz bana lütfetmiş olursunuz.

Felâtun – Neyse! Başka vakit görüşür konuşuruz. Müsaadenizle şu üstümü başımı biraz temizleteyim. Zira buraya kadar bu halde geldim.

Zaten Râkım da saat altı buçukta İngiliz'in evinde olmak için acele ettiğinden bunlar sözü burada kesip birbirinden ayrıldılar.

(…)

Ahmet Mithat Efendi, *Felâtun Bey ile Râkım Efendi*

1. **Metnin konusu nedir?**

2. **Felâtun Bey ve Râkım Efendi arasındaki çatışmayı belirleyiniz.**

3. Metinde "… tam bozahane başına geldiğinde Felâtun Bey'e denk geldi." **şeklinde bir tesadüfe yer verilmesi, Türk romanlarının hangi dönemine ait bir özelliktir?**

4. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri çerçeve içinde verilen sözlerden uygun olanları ile doldurunuz.

romantizm, *Telemak* , Hüseyin Rahmi Gürpınar, realizm, Mehmet Rauf, *Nemide*

a) Yusuf Kâmil Paşa'nın Fransız yazar Fenolon'dan çevirdiği ……., Türk edebiyatının ilk çeviri romanıdır.

b) Servetifünun edebiyatının bağımsız sanatçılarından ……, natüralizm akımından etkilenmiştir.

c) Tanzimat I. Dönem romanlarında …….. akımı kullanılmıştır.

ç) Servetifünun Dönemi'ne ait ……., Halit Ziya Uşaklıgil'in önemli romanlarından biridir.

5. Aşağıda verilen eserler ve yazarlarını uygun olan harfleri eserlerin başındaki boşluğa yazarak eşleştiriniz.

Eserler	Yazarlar
( ) **I.** *Karabibik*	**a)** Halit Ziya Uşaklıgil
( ) **II.** *Felâtun Bey ile Râkım Efendi*	**b)** Nâbizâde Nâzım
( ) **III.** *Cezmi*	**c)** Ahmet Mithat Efendi
( ) **IV.** *Eylül*	**ç)** Şemsettin Sami
( ) **V.** *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*	**d)** Namık Kemal
	e) Mehmet Rauf

6. Güneşin batmaya yakın ışıkları odasını belli belirsiz aydınlatıyordu. Masası dağınıktı. Kalemler, silgi kırıntıları, birkaç kitap, kahve bardağı ve bilgisayarı bu dağınık masaya sığmakta zorlanıyordu. Bilgisayara bakmaktan gözleri şişmiş olmasına rağmen yorulduğunun farkına varmamış çalışmaya devam ediyordu.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi ağır basmaktadır?

A) Açıklama B) Betimleme C) Karşılaştırma D) Öyküleme E) Tartışma

7. Aşağıdakilerin hangisinde gereksiz kelime kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır?

A) Öğretmenimiz, başından geçenleri hepimize kısaca anlattı.

B) Mars'taki araştırmalar, bilim adamlarına yeni fırsatlar sağladı.

C) Kaplıca suyunun o kadar sıcak olacağını tahmin etmemiştik.

D) Ben onun düşündüğü gibi varlıklı ve zengin biri değilim.

E) Her ağacın kendi yaşam alanı vardır, ağaçlar her yere dikilmez.

8. "İlk kez girdiği ortamlarda çekimser davranır, kendini ifade edemez, dut yemiş bülbüle dönerdi." **cümlesindeki anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerden hangisiyle giderilebilir?**

A) "dut yemiş bülbüle" deyimi cümleden çıkarılarak
B) "davranır" yerine "görünür" kelimesi getirilerek
C) "çekimser" kelimesinden önceki bölüm cümleden çıkarılarak
D) "İlk kez" sözü "kendini ifade edemez" sözünün başına getirilerek
E) "çekimser" yerine "çekingen" kelimesi getirilerek

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

A) Karlı havalarda, istesen de o köye yaya yürüyerek gidemezsin.
B) Hastanede yoğunluk olunca yeni gelen hastalar biraz bekletildi.
C) Bu sınavı da geçersem istediğim bölümü tercih edebileceğim.
D) Üç öğrencimiz, okullar arası bilgi yarışmasında dereceye girdi.
E) Oğlunun yeteneğini fark edince onu futbol kulübüne gönderdi.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu <u>yoktur</u>?

A) Yurt dışına giden dayım, yaklaşık tam on yıl orada yaşamış.
B) Bu yarışa iyi hazırlanırsa rakiplerini kesinlikle geçebilir.
C) Erkan Usta, müşterilerin işlerini her zaman çabuk yapardı.
D) Yabancı turistler içinde iyi veya kötü insanlar elbette olabilir.
E) Yağmur, şiddetli yağacak ve eminim belki de buraları sel alacak.

11. O dönemde bile Avrupa'lı (I) gezginler İstanbul'a kadar gelip çarşıları, (II) camileri ve birçok tarihî yerleri gezmiş; (III) halkın yaşam biçimini yazıya geçirmiş. (IV) Evliya Çelebi'nin "Seyahatnâme" (V) adlı eseri olmasa şehirlerimizi bütünüyle yabancılardan öğreneceğiz.

Yukarıdaki numaralı yerlerden hangisinde noktalama işareti yanlış kullanılmıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?

A) Leylekler, ilkbaharın başında akın akın gelmeye başlamıştı.
B) Liseden mezun olan arkadaşlar, başbaşa verip tatil planı yaptılar.
C) Memleketten hem yiyecek hem de kucak kucak selam getirdim.
D) Bir traktöre çoluk çocuk doluştular, tarlaya kiraz toplamaya gittiler.
E) Bacağı, doktorun verdiği egzersizle günden güne iyiye gidiyordu.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kesme işareti (') yanlış kullanılmıştır?

A) Karacaoğlan'ın şiirleri doğa, aşk ve güzellik üzerine yazılmıştır.
B) Cumhuriyet Dönemi'nin önemli sanatçıları bu kitapta toplandı.
C) İTÜ'den mezun olan kardeşi bir barajın yapımında çalışıyordu.
D) Yazımı karıştırılan bir sözcüğü Türk Dil Kurumu'na sorduk.
E) Ankara'nın başkent oluşunu kutlamak için bir organizasyon yapıldı.

SERBEST OKUMA PARÇASI

SERGÜZEŞT

(…)

Yorgun düşen gözleri yaşadıklarını bir rüya gibi gördüğü zaman, ta karşıda, bir siyah kadifeyle örtülmüş gibi görünen karanlık semanın ufuklara yakın bir köşesinde, sislere benzer bir ışık belirdi. Gökyüzünde ansızın ortaya çıkan bu ışığa daha dikkatle bakınca ışığın içinde anneciğinin gülümseyen yüzünü gördü. İşte orada! Kendisine gülüyor… Sözlerini duyacak… Ah, üzerine doğru geliyor… Gücünün yetmediği şeyleri taşımaktan zayıf düşmüş kollarını anneciğini kucaklamak için semanın o tarafına doğru uzatarak, "Aman, imdadıma yetiş…" dedi. Sonra şiddetli bir feryatla arkaüstü düşüp bayıldı.

Derin bir uykudan uyandığı zaman kendisini bilmediği bir evin, bilmediği bir yatağın içinde buldu. Karşısında, zamanın geçerken bıraktığı izlerle buruşmuş ihtiyar bir yüz, ihtiyar bir kadın, kendi nuru bitmeye fakat ruhun hafif ışığı aksetmeye başlamış merhamet ve şefkatle dolu gözlerini çocuğa dikmiş, titreyen elleriyle ilaç veriyordu. Hiç şüphe yok ki o merhamet dolu bakışlar, bu küçüğün elem dolu kalbine ilaçtan daha fazla deva oluyordu. Siyah olduğu zaman sevdayı, beyazlaştığı vakit şefkati uyandıran saçları yatağın içinde Dilber'in üzerine döktüğü zaman pek yakışmıştı. O ıstırap içinde uyuyan ruhun yorganının da böyle nurlu olması gerekiyordu. Yattığı odada bir minderle onun köşesinde yine bir küçük minder vardı. Odanın ötesinde berisinde birer küçük şilteden ve bundan elli altmış sene evvel yapılmış bir hücrenin içinde Çanakkale testisiyle bardağından başka bir şey yoktu. Çocuk yatağın içinde kalkıp da arkasını yastığa dayadığı ve yanına koydukları bebeği kucağına aldığı zaman ihtiyar kadın konuşmaya başladı:

— Yavrucuğum, sen kimin kızısın?

— Ben halayığım…

İhtiyar kadın biraz düşündükten sonra o yumuşak ve titreyen elleriyle Dilber'in saçlarını okşayarak:

— Kimin halayığısın? diye soruyordu.

— Hanımın…

— Hangi hanımın?

— Atiye Hanım'ın annesinin.

İhtiyar kadın bir asırlık başını eline dayayarak biraz daha düşündükten sonra:

— Sen dün gece öyle geç vakit niçin sokağa çıkmıştın kızım?

Dilber cevap vermedi.

— Öyle gece yarılarında çıkan hayaletleri düşünmeden, yaramaz çocuklara gözüken umacılardan korkmadan buralara nasıl geldin yavrucuğum?

Dilber cevap vermedi.

İhtiyar:

— Dün gece yatakta anneciğini sayıklıyordun. Annen kim? Şimdi nerede? Söyle evladım.

Dilber:

— Bilmem, dedi.

İhtiyar kadın gözlerinin yaşını sildi.

— Dur sana torunumu göndereyim de beraber oynayın, diyerek kapıdan çıktı.

Bir iki dakika sonra odanın kapısında bir çocuk belirdi ve yüz yüze baktıktan sonra yatağa doğru koşarak birbirinin boynuna sarıldılar. Dilber bu çocuğun okuldan arkadaşı Latife Hanım olduğunu yatağının yanına iyice yaklaşana kadar anlamamıştı.

– Dilber sana ne oldu?

– Hiç, ben kaçtım.

– Niçin kaçtın?

– Beni çok dövüyorlar, çok çalıştırıyorlar. (…)

Sonra yine sözüne devam ederek:

– Bu yatağı aşağı indirin de ben sizin esiriniz olayım. Sana su taşırım. Bebeklerini giydiririm, odanı süpürürüm, beni bırakma, dedi.

Lütfiye:

– Ben seni burada dolaba saklarım, seni kimse bulup götüremez, diye cevap verdi.

Bir çocuğun bir çocuktan yardım isteyişini, diğerinin insan sevgisine açılmış olan o küçücük, o saf kalbiyle tek kurtuluş çaresi olarak söylediği, "Ben seni dolaba saklarım" yolundaki masum vaadini işitmek ne dokunaklı şeydir! Bu gizli konuşmayla verdikleri kurtuluş kararı üzerine ikisinin de meleklerin dudaklarıyla öpülmeye layık olan saf ve masum yüzlerinde sevinç ışıltısı görünmeye başladı. (…)

Lütfiye koşarak büyükannesine bu kızın kimin halayığı olduğunu ve nasıl acı ile ıstırap içinde bulunduğunu yana yakıla, dili döndüğü kadar anlattı.

İhtiyar kadın çoğunlukla bu yaştakilere mahsus tevekkül ve vicdan rahatlığından doğan ulvi bir sükûnetle Dilber'in yanına geldi. "Sen korkma benim güzel evladım…" diyordu. Son bulan bir ömür yeni başlayan bir hayata bu sükûnet ve şefkatle teselli vererek tesettür için başına bir örtü, dayanmak için eline değnek alarak sokağa çıktı. Yıkılmış, harap olmuş emellerin, sönmüş ümitlerin mekânı olan ve doksan seneyi aşkın bir zamandan beri çarpan bu kalbin en derin köşesinde bir kurtuluş arzusu uyanmıştı.

Bir fener insana karanlıkta nasıl yol gösterirse bu arzu da ümitsizlik içindeki bu ihtiyara öyle rehberlik ederek, bir çocuğu kurtarıp Cenabıhakk'a her gün sunduğu ibadetlerden birini de o gün yerine getirmek istiyordu.

Samipaşazade Sezai, *Sergüzeşt*

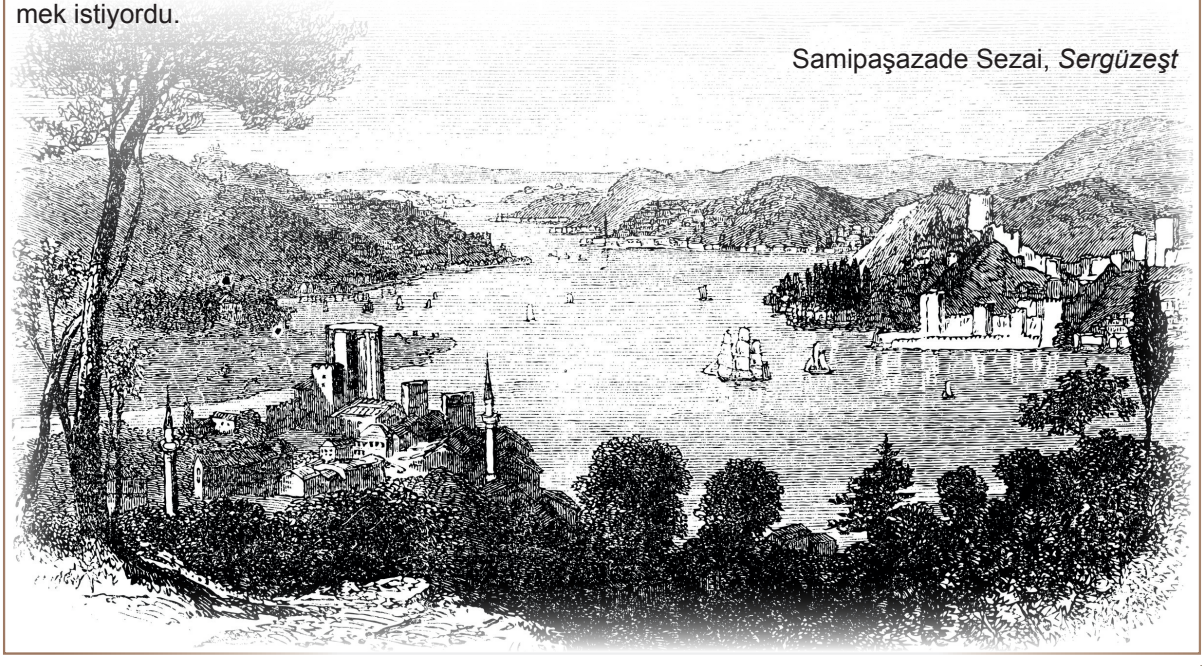

6. ÜNİTE

TİYATRO

MANİCİ

OKUMA ÇALIŞMALARI

METNE HAZIRLIK

1. Karagöz oyunu hakkında bildiklerinizi söyleyiniz.
2. Ramazan ayına özgü gelenek ve göreneklere örnekler veriniz.

Metin

MANİCİ

HACİVAT – Vay, Karagöz'üm, maşallah, maşallah! Akşam-ı şerifler hayırlar olsun!

KARAGÖZ – Lebbeyk.

HACİVAT – "Akşam-ı şerifler hayırlar olsun" derim.

KARAGÖZ – Senin de sinsileni sansarlar boğsun. (*Tokat*.)

HACİVAT – *(Hiddetli.)* Bak, Karagöz beni böyle gelir gelmez darba hakkın yok.

KARAGÖZ – Sen de şu yumruğu al da burnuna sok. (*Tokat.*)

HACİVAT – A birader, ben şuraya gelir gelmez bir vâveylâdır koptu.

KARAGÖZ – Nerden koptu?

HACİVAT – Ne?

KARAGÖZ – O mor leylak?

HACİVAT – A külhani, ben sana şimdi mor leylak sordum mu? (*Tokat*.)

KARAGÖZ – Ya ben de sana taze açmış zanbak sordum mu? (*Tokat*.)

HACİVAT – A birader, hep lâfların setrepeki.

KARAGÖZ – On paralık da bana al.

HACİVAT – Neden?

KARAGÖZ – O sert tönbekiden.

HACİVAT – A birader, ben senden sert tönbeki sordum mu? (*Tokat*.)

KARAGÖZ – Ya ben de senden taze Bafra (...) istedim mi? (*Tokat*.)

HACİVAT – Bak, Karagöz'üm, bu akşam Ramazân-ı şerîfin on sekizinci gecesi, cenâb–ı Hak cemî' cümleyi çok senelerine yetiştirsin.

KARAGÖZ – Amin!

HACİVAT – Sen davul çalmasını bilir misin?

KARAGÖZ – Haydi doğru hapise.

HACİVAT – Ne hapsine, Karagöz'üm?

KARAGÖZ – Bekçinin davulunu çalayım, polisler yakalasınlar.

HACİVAT – Yani, Karagöz'üm, manicilerin çaldığı gibi.

KARAGÖZ – Haa! Onu yaparım.

HACİVAT – Davulun var mı?

KARAGÖZ – Var ya!

HACİVAT – Haydi al da gel.

KARAGÖZ – Ne olacak?

HACİVAT – Mahalle mahalle dolaşırız, sen davul çalarsın, ben de maniler söylerim, beş on kuruş para kazanırız. Haydi git, davulunu al da gel.

KARAGÖZ – Olur.

(*Eve gelir.*) – Yahuu!

KARAGÖZ'ÜN KARISI – Huu?

KARAGÖZ – Şu davulu ver.

KARAGÖZ'ÜN KARISI – Aaa! Onu ben kırdım, kasnağınla su ısıttım, çocuğun bezlerini yıkadım.

KARAGÖZ – İyi halt ettin.

KARAGÖZ'ÜN KARISI – Ne yapacaksın?

KARAGÖZ – Hacivat'la sokaklarda mani söyleyip para kazanacaktık. Sana da fistanlık alacaktım.

KARAGÖZ'ÜN KARISI – Öyleyse, şaka söyledim; kömürlükte duruyor, git de al.

KARAGÖZ – Ha şöyle!

(*Davulla meydana gelir.*) – Geldik Hacivat.

HACİVAT – Hadi, Karagöz'üm, şurdan aşağı mahalleye gidelim, gel benimle.

(*Birkaç kere giderler gelirler.*)

KARAGÖZ – Daha gidecek miyiz? Yoruldum be! (*Yere oturur.*)

HACİVAT – Kalk, canım! İşte geldik, başla çalmaya.

KARAGÖZ – (*Hem söyler, hem çalar.*) Dumdum-bede dumdum! Dum-bede, dum-bede dumdum, dum-bede!

HACİVAT –

Size geldim size geldim
İnci mercan dize geldim

KARAGÖZ – (*Çalar.*)

HACİVAT –

Benim güzel komşularım
Arzulayıp size geldim

KARAGÖZ – (*Hem çalar, hem söyler.*) Güm-bede gümgüm bede! Güm-bede gümgüm-bede!

HACİVAT –

Başta sarık büküm büküm
Sırtımda davuldur yüküm
Benim güzel komşularım
Hele selâmün-aleyküm

KARAGÖZ – Aleyküm-selâm! – Güm-bede gümgüm!

HACİVAT —

Merdâne beyim merdâne
Altın saatler gerdâne
Benim beyimi sorarsanız
Semt ü civarda bir tâne

KARAGÖZ — Güm-bede gümgüm! Güm-bede gümgüm!

HACİVAT —

Yenicami direk ister
Söylemeye yürek ister
Benim karnım toktur ama
Arkadaşım börek ister

KARAGÖZ — Âmin, Hacivat, Âmin! – Güm-bede gümgüm!

HACİVAT —

Havaya attım fişeği
Döndü dolaştı köşeyi
Arkadaşım sorarsanız
Paçacının kör eşeği

KARAGÖZ — Bunda halt ettin. Tokmak kafana gelecek haa!

HACİVAT — Aman, Karagöz, çal! Bak, hanımlar gülüyorlar.

KARAGÖZ — Ben eşek olduktan sonra herkes güler.

HACİVAT — Canım, sen aldırma, çalmana bak!

KARAGÖZ — Bir daha böyle halt karıştırma, tepelerim haa!

— Güm-bede gümgüm! Güm-bede gümgüm! Bede gümgüm bede!

HACİVAT —

Kâğıttan fener yaparım
Daracık sokaklara saparım
Arkadaşım ayı olmuş
Burnuna halka takarım

KARAGÖZ — (*Hiddetli.*) Kerata, halkayı babanın burnuna tak! Şimdi kafana tokmak gelecek.

HACİVAT — Sen çal, canım! Bak, herkes gülüyor. Çal, sen, çal!

KARAGÖZ — Olur. (*Çalar.*) — Güm-bede gümgüm-bede!

HACİVAT —

Şekerim var ezilecek
Tülbentlerden süzülecek
Bekletmeyin iki gözüm
Çok yerim var gezilecek

KARAGÖZ — (*Hem söyler, hem çalar.*) Güm-bede gümgüm bede!

HACİVAT —

Ayna camlar açılır
Çil paralar saçılır
Beyimin gönlü olunca
Kesenin ağzı açılır

KARAGÖZ — Açılır... Güm-bede-güm, güm-bede-güm, gümgüm-bede!

ZENNE — (*İçeriden*) Bekçi baba, biraz gelir misiniz?

HACİVAT — Geleyim efendim. (*Gider.*)

ZENNE — (*İçeriden*) Alınız şu parayı! Size lâyık değil ama kusura bakmayınız.

HACİVAT — Aman efendim, ne zahmet, ne zahmet!

KARAGÖZ — Parayı alıyor, bir de kedi gibi "– Ne zahmet, ne zahmet!" diyor.

HACİVAT —

Bahşişin aldı bergüzâr
Sizleri eylemem inkâr
Veren eller dert görmesin
Hak berekât versin Settâr

— Ben söyledim, bahşişimi aldım; sen de söyle, sen de al. (*Gider.*)

KARAGÖZ — Şey... Hacivat!.. – Gitti kerata! (*Çalar.*)

— Güm-bede gümgüm-bede!

Dizimde derman bitti
Kargalar başıma etti
O sahtekâr Hacivat
Bana para vermeden gitti

— Güm-bede gümgüm! Gümgüm-bede!

ZENNE — (*İçeriden.*) Bana bak, Davulcu! Başımız ağrıyor, git başka yerde çal.

KARAGÖZ — Hacivat paraları aldı, savuştu gitti, bana metelik vermedi.

ZENNE — (*İçeriden.*) Sen ne istiyorsun?

KARAGÖZ — Bana da para verin.

ZENNE — (*İçeriden.*) Ahçıbaşı, o bulaşık tenceresini getir, şunun kafasına dök de gitsin!

KARAGÖZ — Hay, inâyetinizle yerin dibine geçin! (*Gider.*)

Anonim

haz. Cevdet Kudret SOLOK, *Karagöz*

BİLİNMEYEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

bergüzâr : Anılmak üzere verilen armağan, anmalık, yadigâr.
cem’ : Toplama, bir araya getirme.
inâyet : Lütuf, iyilik.
lebbeyk : Efendim, buyur.
setrepeki: Mekke kirazı.
Settâr : Bağışlayan.
sinsile : Soy zinciri.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

“Manici” adlı oyun metninde Karagöz ile Hacivat’ın Ramazan ayında davul çalıp bahşiş toplaması anlatılmaktadır. Halkın ortak malı olan Karagöz oyunları, güldürürken düşündürmeyi amaçlar ve günlük yaşamı yansıtır.

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU

Geleneksel Türk tiyatrosu, kökeni eski inanç ve geleneklere dayanan ve uzun bir geçmişi olan sahnesiz bir tiyatro geleneğidir. Halkın ortak malıdır. Yazılı bir metne dayanmaz. Taklide ve söz oyunlarına dayanması, doğaçlamayla (tuluat) iş görmesi geleneksel Türk tiyatrosunun belirgin özellikleridir. Geleneksel Türk tiyatrosunda seslenmeler, tekerlemeler, deyimler, gazeller, beyitler, şarkı-türkü-müzikler, ağız özellikleri, güldürü, şive taklitleri, yanlış anlaşılmalara dayanan ögeler söz konusudur. Mekân ve dekor, geleneksel Türk tiyatrosunda standart bir özellik gösterirken modern tiyatroda aynı eserin farklı temsillerinde farklı mekân ve dekor uygulamaları olabilir.

Geleneksel Türk tiyatrosu ürünleri arasında Karagöz, orta oyunu, meddah ve köy seyirlik oyunları yer almaktadır.

Karagöz

Karagöz; deve derisinden veya mukavvadan kesilip boyanmış insan biçimlerini beyaz bir perde üzerine arkadan ışık vererek yansıtma yoluyla oynatmaya dayalı bir gösteri oyunudur. Karagöz oyunu, halkın ortak malıdır. Bu oyunlarda gösterilen çeşitli konuları kimin düzenlediği belli değildir. Doğaçlamaya dayanan Karagöz oyunları, XIX. yüzyılda yazıya geçirilmeye başlanmıştır.

İslam dünyasında XI. yüzyıllarda sözü edilmeye başlanan bu oyuna **hayâl-ı zıll (gölge oyunu)** ya da **zıll-ı hayâl (hayal gölgesi)** adı verilmiştir. Oyunun kurucusu, İran’ın Küşter kasabasından gelmiş olan Şeyh Küşteri’dir. Geleneğe göre Şeyh Küşteri, Karagöz oyunlarının piri sayılır ve Karagöz perdesine de **Küşteri meydanı** denir. Hayal-ı zıl oyunu, özellikle XVII. yüzyıldan bu yana çok yaygınlaşmış ve XIX. yüzyılda **hayal oyunu** diye anılmaya başlanmıştır. Bu oyunu oynatan sanatçılara da **hayalî (hayalci, Karagözcü)** denir. Karagöz sanatçıları; oyunlardaki bütün tipleri ve müzikleri tek başına seslendiren, oyunları izleyici kitlesine göre doğaçlama olarak değiştirebilen, tasvirlerini kendi yapan kişilerdir.

Karagöz oyununun en önemli iki kişisi, Karagöz ve Hacivat’tır. Karagöz, okumamış halkı; Hacivat ise aydın ya da yarı aydın kimseleri temsil eder. Çelebi, Beberuhi, Tuzsuz Deli Bekir, Zenne, Kayserili,

Karagöz oynatan hayalî

Rumelili, Efe, Laz, Arnavut, Acem, Yahudi, Ermeni Karagöz oyununun diğer bazı kişileridir. Karagöz oyunları; mukaddime, muhavere, fasıl ve bitiş olmak üzere dört bölümden oluşur.

1. **Mukaddime:** Hacivat'ın bir semai okuyarak perdeye geldiği başlangıç bölümüdür.
2. **Muhavere:** Karagöz ile Hacivat'ın karşılıklı konuşmalarının yer aldığı söyleşme bölümüdür. Bu bölümün, asıl oyunun konusuyla bağlantısı yoktur.
3. **Fasıl:** Bu bölümde baştan sona bir oyun oynanır. Oyuna Hacivat ve Karagöz'den başka kişiler de perdeye gelir.
4. **Bitiş:** Çok kısa olan bu bölümde konu bitmiş, olaylar çözülmüştür. Hacivat'ın Karagöz'e hitaben "Yıktın perdeyi eyledin viran/Varayım sahibine haber vereyim heman" şeklindeki sözü duyulduğunda seyirciye oyunun bittiği ilan edilir.

Orta Oyunu

Kavuklu Hamdi ile Pîşekâr Küçük İsmâil Efendi

Orta oyunu; yazılı bir metne bağlı kalınmadan doğaçlama olarak halkın ortasında (meydanda) oynanan Türk halk tiyatrosudur.

Oyunun oynandığı alana **palanga** denir. Dekor olarak **yenidünya** denen bezsiz bir paravana ile **dükkân** denen tezgâh ve birkaç alçak hasır iskemle kullanılır. Yenidünya; ev, dükkân, iş yeri olarak da kullanılır. Orta oyunu, halkın ortak malıdır.

Orta oyunları da Karagöz oyunları gibi XIX. yüzyılın ikinci yarısında yazıya geçirilmeye başlanmıştır.

Orta oyununda da gülmece ögesi; Karagöz oyunundaki gibi yanlış anlamalara, nüktelere ve gülünç hareketlere dayanır.

Orta oyununun kişileri ve fasılları Karagöz oyunuyla büyük oranda benzerlik gösterir. Orta oyununun en önemli iki kişisi, Pişekâr ile Kavuklu'dur. Pişekâr, Karagöz oyunundaki Hacivat'ın karşılığı, Kavuklu da Karagöz'ün karşılığıdır. Karagöz oyununda olduğu gibi orta oyununda da konuya göre türlü meslek, yöre ve

milletlerden kişiler kendi şiveleriyle ortaya çıkarılırlar. Çelebi, Zenne, Kastamonulu, Rumelili, Arnavut, Arap, Yahudi, Ermeni, Frenk orta oyununun diğer bazı kişileridir.

Orta oyunu da Karagöz oyunları gibi mukaddime, muhavere, fasıl ve bitiş olmak üzere dört bölümden oluşur.

Meddah

Meddah, taklitler yaparak ve hoş hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçıdır. Yüksekçe bir yere oturarak bir öyküyü başından sonuna kadar canlandırdığı kişileri ağız özelliklerine göre konuşturarak anlatır. Meddah, sadece kuru bir hikâye anlatıcısı değil aynı zamanda anlatısını canlandırma yeteneğine sahip bir gösterim sanatçısıdır. Meddahlık için **tek adamlı tiyatro** da denilebilir.

Meddahlar; gösterilerini kahvehanelerde, saray ve konaklarda yapmış, hikâyelerini buralarda anlatmışlardır.

Meddahların gösterilerine günümüzde en çok benzeyen sahne etkinliği "stand-up"tır. Stand-up yapan komedyenler, meddahlardan farklı olarak gösterilerini sadece güldürme ögesi üzerine kurarlar.

Meddah Sürûrî, Kel Hasan Efendi, İsmail Hakkı Dümbüllü, Münir Özkul, Erol Günaydın, Münir Canar meddahlık geleneğini günümüze taşımışlardır.

Thomas Allom'un meddah ve dinleyicilerinin tasvir edildiği gravürü

Köy Seyirlik Oyunları

Düğün, bayram, baharın gelişi, bolluk ve bereket, yenilik, dirlik ve düzeni temsil eden zamanlarda halkın kendi içinde oynayıp sergiledikleri oyunlardır.

Köy seyirlik oyunlarında oyuncu ve seyirci köy halkıdır. Makyaj, kostüm ve oyunun kurgusu doğaçlama olarak oyun çıkarılırken gerçekleşir. Bu nedenle ait olduğu toplumun geleneksel beğeni ve zevkinin yanı sıra güldürü anlayışını ve toplumsal öz eleştirisini, kısaca yaşama biçimini yansıtır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

Aşağıdaki çalışmaları "Manici" **adlı metni esas alarak yapınız.**

1. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili kelimelerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin ediniz. Tahmininizi TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.
   Sana da fistanlık alacaktım.
   Kesenin ağzı açılır.
2. Karagöz oyunlarının ortaya çıkmasında sözlü kültürün, toplumsal değişim ve etkileşimlerin etkisini tartışınız.

3. Oyunun konu ve temasını belirleyiniz.
4. Oyundaki çatışmaları tespit ediniz. Çatışmalar neyden kaynaklanmaktadır?
5. Oyunun dramatik (olay) örgüsünü belirleyiniz.
6. Karagöz ile Hacivat'ı kişilik özellikleri bakımından karşılaştırınız.
7. Oyundaki zaman ve mekânların özelliklerini belirleyiniz.
8. Oyunun anlatım özelliklerine (seslenmeler, tekerlemeler, deyimler, maniler, yanlış anlamalar, taklitler, ağız özellikleri vb.) örnekler veriniz.
9. Oyunda hangi millî ve manevi değerler geçmektedir?
10. Oyundan geleneksel Türk tiyatrosuna özgü güldürü ögeleri bulunuz.
11. Aşağıda geleneksel Türk tiyatrosunun günümüz tiyatrosuna etkisi anlatılmıştır. Parçada savunulan yargıyla ilgili düşüncelerinizi söyleyiniz.

    Türk Tiyatrosu'nu etkileyen kaynaklardan biri Batı tiyatrosuysa onu, doğal olarak besleyen önemli diğer iki kaynak da köylerde gelişmiş köy seyirlik oyunlarıyla, kentlerde gelişen meddah, Karagöz, orta oyunu gibi türlerden oluşan halk tiyatrosu geleneğidir.
12. Oyundaki olaylar gerçek hayatta da olabilir mi? Açıklayınız.
13. Okuduğunuz metnin tür özelliklerini belirleyiniz.

ETKİNLİK

Geleneksel Türk tiyatrosu ile modern Türk tiyatrosunu tabloda yer alan özellikler açısından karşılaştırarak tabloyu uygun şekilde doldurunuz.

Özellikler	Geleneksel Türk Tiyatrosu	Modern Türk Tiyatrosu
Dekor/sahne		
Kostüm		
Dil ve anlatım		

DİL BİLGİSİ ÇALIŞMALARI

Anlam Bakımından Cümleler

Bir fikri bir duyguyu ve düşünceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak bir yargı hâlinde anlatan kelime grubuna **cümle** denir. Cümlede görülen anlam ilgileri ek, bağlaç, edat vb. aracılığıyla sağlanabileceği gibi kendiliğinden de oluşabilir. Cümleler anlam bakımından çeşitli türlere ayrılır:

Öznel Cümle

Kişilerin duygu ve düşüncelerine bağlı olan, bu sebeple de anlamı kişiden kişiye değişebilen cümlelerdir.

Örnek: Dün izlediğimiz tiyatronun konusu çok ilginçti.

Nesnel Cümle

Kişisel görüş içermeyen, herkesçe kabul edilen ve kanıtlanabilir cümlelerdir. Nesnel cümlelerde kişinin duygu ve düşüncelerine yer verilmez.
Örnek: Tiyatro, sahnede izleyiciler karşısında oynanır.

Neden Cümlesi

Bir eylemin ya da yargının gerçekleşme nedeninin belirtildiği cümlelerdir. Bir ek, bağlaç ya da edat aracılığıyla yargılar arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur. Bu cümlelerin yüklemine "niçin", "neden" soruları sorulduğunda bu sorular cevapsız kalmaz.
Örnek: Seni sevdiğim için bir şey söylemedim.

Amaç Cümlesi

Bir eylemin ya da yargının hangi amaca bağlı olarak gerçekleştirileceğini belirtilen cümlelerdir. Bu cümleler, sonuç bildiren bir yargı ile o sonucun hangi amaçla yapıldığını anlatan başka bir yargıdan oluşur. Genellikle "-mak için, -mek için" edatlarıyla birlikte kullanılır.
Örnek: Derse katılmak için bilgisayarı açtı.

Koşul (Şart) Cümlesi

Bir eylemin ya da yargının gerçekleşmesinin başka bir eylemin ya da yargının gerçekleşmesine bağlı olduğu cümlelerdir. Genellikle "-sa, -se, -ince, -dıkça, mi, ama, üzere, yeter ki" ekleri ve kelimeleriyle kurulur.
Örnek: Temiz bir dünya istiyorsan çevreni kirletmeyeceksin.

Sayıların Yazımı

- Sayılar harflerle de yazılabilir.
  Örnek: bin yıldan beri, üçüncü sınıf vb.
- Saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır.
  Örnek: 17.30'da, 1.500.000 lira, 25 kilogram, 150 kilometre vb.
- Saatler ve dakikalar metin içinde yazıyla da yazılabilir.
  Örnek: saat dokuzu beş geçe, mesela saat onda vb.
- Dört veya daha çok basamaklı sayıların kolay okunabilmesi amacıyla içinde geçen bin, milyon, milyar ve trilyon sözleri harfle yazılabilir.
  Örnek: 1 milyar 500 milyon kişi, 3 bin 255 kalem vb.
- Birden fazla kelimeden oluşan sayılar ayrı yazılır.
  Örnek: iki yüz, üç yüz altmış beş vb.
- Para ile ilgili işlemlerle senet, çek vb. ticari belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır.
  Örnek: 650,35 (altıyüzelliTL,otuzbeşkr.)
- Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır.
  Örnek: 15. , XX. ; 15'inci, XX'nci vb.
- Dört veya daha çok basamaklı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve aralarına nokta konur.
  Örnek: 4.567, 326.197, 49.750.812 vb.

Hece Yapısı ve Satır Sonunda Kelimelerin Bölünmesi

- Türkçede satır sonunda kelimeler bölünebilir fakat heceler bölünemez. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna kısa çizgi (-) konur.
  Örnek: Burasını ilk defa görüyormuş gibi duvarlara, perdelere, möblelere, eşyalara bakıyor, hayret ediyordu.
- İlk heceden sonraki heceler ünsüzle başlar. Bitişik yazılan kelimelerde de bu kurala uyulur.
  Örnek: ba-şöğ-ret-men, il-ko-kul, Ka-ra-os-ma-noğ-lu vb.
- Batı kökenli kelimeler, Türkçenin hece yapısına göre hecelere ayrılır.
  Örnek: band-rol, kont-rol, port-re, prog-ram, sant-ral, sürp-riz vb.
- Ayırmada satır sonunda ve satır başında tek harf bırakılmaz.
  Örnek: ..... uçurtma değil,
  ..... uçurtma;
  ..... müdafaa değil,
  ..... müdafaa;
- Kesme işareti satır sonuna geldiğinde yalnız kesme işareti kullanılır, ayrıca çizgi kullanılmaz.
  Örnek: ..... Edirne'nin …

NOT: *Yazım kuralları ve noktalama işaretleri hakkında daha fazla bigi edinmek için Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na başvurunuz.*

Alıştırma

1. Tabloda verilen anlam özelliklerine uygun cümleler yazınız.

Cümlelerin Anlam Özelliği	Cümle
Öznel	*Kitap okumak herkesi dinlendirir.*
Nesnel	
Neden	
Amaç	
Koşul	

2. Aşağıdaki cümlelerde sayıların yazımı ile ilgili yanlışlıklar yapılmıştır. Bu yazım yanlışlarını bulup cümlelerin doğru şeklini noktalı yerlere yazınız.

- Ders 15:00'te bitecekmiş. .....
- İkiyüzelli bin lira harcamış. .....
- 9.'ncu sınıfa yeni başladım. .....
- Dörtbeş arkadaş oturuyorduk. .....
- III.'ncü Selim Dönemi'ni anlattı. .....

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

1. **Hazırlık**
   - Konu ve temayı belirleyiniz.
   - Oyundaki kişileri ve özelliklerini belirleyiniz.
2. **Planlama**
   - Dramatik örgüyü belirleyiniz.
   - Çatışmayı belirleyiniz.
3. **Taslak Metni Oluşturma**
   - Dekor ve kostümle ilgili ayrıntıları yazınız.
   - Hareketlere ait betimlemeleri yazınız.
   - Diyalog ve monologlar oluşturunuz.
4. **Taslak Metni Geliştirme ve Düzeltme**
   - Metin tutarlılığını değerlendiriniz. Sahnede oynayacak kişilerin yapacağı hareket ve davranışları, kendiniz yaparak yazdıklarınızı oynanabilirlik açısından kontrol ediniz.
   - Yazım ve noktalama hatalarını düzeltiniz.
5. **Yazılan Metni Paylaşma**
   Yazdığınız oyunu sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

UYGULAMA

Sınıfınızda beşer kişilik gruplar oluşturunuz. Grup arkadaşlarınızla 3-5 dakikada oynanabilecek kısa bir oyun yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Oyun sahnelemek, birbirini takip eden birçok unsurun bir araya gelmesiyle oluşan bir süreçtir. Oyun sahnelerken aşağıdaki süreçlere dikkat ediniz.

- Rol dağılımı yapınız. Rol dağılımı yaparken tiyatro metninde yer alan karakterlerle oyunu sahnelemek için seçilen kişilerin fiziki ve psikolojik özelliklerinin uyumunu göz önünde bulundurunuz.
- Sınıf imkânları dâhilinde sahne ve dekoru düzenleyiniz.
- Yazdığınız oyunu sahneleyiniz ve değerlendiriniz. Sınıf arkadaşlarınızın sahneledikleri oyunları izleyiniz. Bu oyunların sizin sahnelediğiniz oyundan farklılıklarını tespit ediniz ve sahnelemelere ilişkin görüşlerinizi sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

UYGULAMA

Yazdığınız oyunu, “Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma” bölümündeki aşamalar doğrultusunda sahneleyiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-4. soruları aşağıda verilen metne göre cevaplandırınız.

BAHÇE

(…)

KAVUKLU – Sana ne oluyor? Bir saattir meth ede ede bitiremediğin ev bu mu?

PİŞEKÂR – Elbette bu, efendim. Nasıl? Meth ettiğim kadar yok mu?

KAVUKLU – Yooo!.. Neme lazım, bu kadar olur!.. Ulan, bunun neresi ev?

PİŞEKÂR – Halt etmişsin sen. Saydıklarımın hangisi eksik?

KAVUKLU – Saydıklarının bir tanesi yok ki, eksik olsun.

PİŞEKÂR – Efendim nesi var? Fena mı?

KAVUKLU – Ben de onu söylüyorum. Hiçbir şey yok.

PİŞEKÂR – Gördün mü doğru sözü! Bak, efendim, bir de içeriye girelim. (*Şakşakla parmağını sıyırır.*)Buyurun!

KAVUKLU – Nereye?

PİŞEKÂR – Efendim, bu dışarıdan görünüşü. Bir de içini görelim. (...)

KAVUKLU – Şimdi, kapı açıldı mı?

PİŞEKÂR – Öyle ya!

KAVUKLU – Peki, deminki patırtı neydi?

PİŞEKÂR – Efendim, bakımsızlıktan gerek kilit, gerekse menteşeler paslanmış da, bazı sedâlar çıkardı. Buyurun, buyurun! (*İçeri girerler.*) Bak, buna dikkat etmemiştim. Burada kocaman bir de sarnıç var. Vah vah! Buna da bakılmamış, küflenmiş (*Eğilir, sarnıç kapağını açar gibi yaparak, ağzı ile de gıcırtı taklidi yapar ki, kağnı arabaları gibi sedâlar.)* Bak bak, şu sarnıcın güzelliğine bak! (*Eğilerek bakar.*) Acaba derinliği ne kadar, bakalım? (*Yerden taş alır gibi yapar, sarnıca atar, ağzıyla da seslenir.*) – Cummm! – Gördün mü, birader, gümbür, gümbür de suyu dolu.

KAVUKLU – Anladık, İsmail, anladık. Şimdi, bir saattir meth ettiğin köşk bu mu?

PİŞEKÂR – Elbette efendim. Dediklerimin hangisi noksan?

(…)

Anonim

haz. Cevdet Kudret SOLOK, *Ortaoyunu*

1. **Parça, hangi tiyatro türüne örnektir? Niçin?**
2. **Kavuklu ile Pişekâr'ın kişilik özelliklerini Karagöz oyununun başkişileri ile karşılaştırınız.**
3. **Oyunun dil, üslup ve anlatım özelliklerinin metnin türüne ve içeriğine katkısını belirleyiniz.**
4. **Metnin biçimsel özellikleri nelerdir?**

5. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri çerçeve içinde verilen sözlerden uygun olanları ile doldurunuz.

Hacivat, hayalî, geleneksel Türk tiyatrosu, semai, Karagöz

a) Karagöz, meddah, orta oyunu gibi oyunlar …… ürünleridir.

b) Karagöz oyunundaki …… orta oyunundaki Pişekâr'ın karşılığıdır.

c) Karagöz oynatan kişiye …… denir.

ç) Karagöz oyunlarında Hacivat …… söyleyerek perdeye çıkar.

6. Aşağıda verilen tanımlar ve terimleri, uygun olan harfleri tanımların başındaki boşluğa yazarak eşleştiriniz.

Tanımlar	Terimler
( ) **I.** Bir topluluk önünde çeşitli hikâyeler anlatan ve taklitler yaparak halkı eğlendiren sanatçılardır.	**a)** meddah
( ) **II.** Orta oyununun oynandığı yuvarlak ya da oval alandır.	**b)** muhavere
( ) **III.** Orta oyununda ana olayların geçtiği bölümdür.	**c)** mukaddime
( ) **IV.** Karagöz ile Hacivat arasında geçen karşılıklı konuşmanın olduğu söyleşme bölümüdür.	**ç)** fasıl
	d) palanga

7. Geleneksel Türk tiyatrosu ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Sözlü gelenekten doğmuştur.

B) Doğaçlamaya dayanır.

C) Sahne ve dekor önemlidir.

D) Halkın ortak ürünüdür.

E) Güldürü ögesi ön plandadır.

8. I. Karagöz

II. Orta oyunu

III. Dram

IV. Meddah

V. Komedi

Yukarıdakilerden hangileri geleneksel Türk tiyatroları arasında yer almaz?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III D) III ve V E) IV ve V

9. Aşağıdakilerden hangisi Karagöz oyununun özelliklerinden biri değildir?

A) Usta-çırak geleneği içinde sürdürülür.

B) Ağız ve ses taklitlerine yer verilir.

C) Müzikten yararlanılır.

D) Kahramanları soylu kişilerdir.

E) Yazılı bir metne bağlı kalınmaz.

10. …… için tek adamlı tiyatro diyebiliriz. Tiyatronun bütün kişilerini varlığında birleştiren bir aktördür. Yüksekçe bir yerde otururak bir öyküyü başından sonuna kadar, canlandırdığı kişileri ağız özelliklerine göre konuşturarak anlatır. Perdesi, sahnesi, elbiseleri, dekoru ve kişileri bulunmaz.

Aşağıdakilerden hangisi bu parçadaki boşluğa getirilebilir?

A) Meddah B) Orta oyunu C) Karagöz

D) Dram E) Komedi

11. Aşağıdakilerden hangisi Karagöz, meddah ve orta oyunu gibi seyirlik halk oyunlarının ortak özelliklerinden biri değildir?

A) Güldürü ögesine yer vermeleri
B) Tek kişilik gösteri olmaları
C) Şive taklitlerinden yararlanmaları
D) Sözlü tiyatro geleneğine bağlı olmaları
E) Göze ve kulağa hitap etmeleri

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sayıların yazılışı ile ilgili yanlışlık yapılmıştır?

A) Tiyatronun önünde ikişer ikişer sıra olduk.
B) Oyunculardan 3'ü çok yetenekliydi.
C) Kapının arkasında yüzelli kişi vardı.
D) Saat 14.00'te buluşmaya karar verdik.
E) Eve saat yediye çeyrek kala zor geldim.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisi amaç cümlesidir?

A) Ders çalıştığım için sizi karşılayamadım.
B) Güzel bir okul istiyorsan yerlere çöp atma.
C) Yağan yağmur nedeniyle yollar kapandı.
D) Çok yürüdüğüm için bugün yoruldum.
E) Sınavı kazanmak için sınava çok çalışmalısın.

14. Aşağıdaki yargılardan hangisi kişisel düşünce içermemektedir?

A) Safranbolu, Türk mimarisinin en önemli örneklerini barındırmaktadır.
B) Kent kültürünü en özgün biçimde açığa çıkaran yapılar Safranbolu evleridir.
C) Safranbolu evlerinin dış görünümleri tekdüzelikten çıkarılmalıdır.
D) Safranbolu, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almaktadır.
E) Evler, Türklerin yaşam gereklerini tüm yönleriyle karşılamaktadır.

15. Aşağıdakilerin hangisinde satır sonuna sığmayan kelime, hecelerine yanlış ayrılmıştır?

A) … bilgi-
sayar …

B) … hanım-
eli …

C) … sığma-
yan …

D) ... Ada'
na …

E) … Kara-
göz …

CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE: HİKÂYE

6. a) Oğuz **b)** Yeni Lisan **c)** yalın **ç)** ana düşünce

7. I. a **II.** ç **III.** b

8. B **9.** A **10.** B **11.** D **12.** E **13.** E **14.** D **15.** C **16.** E

2. ÜNİTE: ŞİİR

6. a) Köktürk **b)** klasik **c)** anonim **ç)** âşık **d)** *Tecüman-ı Ahval*

7. I. b **II.** d **III.** a **IV.** ç

8. Divan: Fuzûlî, Nedim
Halk: Pir Sultan Abdal, Yunus Emre
Tanzimat: Şinasi, Namık Kemal
Servetifünun: Cenap Şahabettin, Tevfik Fikret
Millî Edebiyat: Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp

9. B **10.** B **11.** A **12. D** **13.** C **14.** D **15.** E

3. ÜNİTE: DESTAN

4. a) derleme **b)** *Gılgamış* **c)** yapma destan **ç)** *Manas*

5. I. c **II.** a **III.** d **IV.** ç

6. E **7.** E **8.** B **9.** C **10.** D **11.** A

4. ÜNİTE: ANI

4. a) *Defter-i A'mâl* **b)** *Köktürk Yazıtları* **c)** öznel **ç)** anı

5. I. ç **II.** b **III.** d **IV.** c

6. B **7.** E **8.** D

5. ÜNİTE: ROMAN

4. a) *Telemak* **b)** Hüseyin Rahmi Gürpınar **c)** romantizm **ç)** *Nemide*

5. I. b **II.** c **III.** d **IV.** e **V.** ç

6. B **7.** D **8.** E **9.** A **10.** C **11.** A **12.** B **13.** D

6. ÜNİTE: TİYATRO

5. a) geleneksel Türk tiyatrosu **b)** Hacivat **c)** hayalî **ç)** semai

6. I. a **II.** d **III.** ç **IV.** b

7. C **8.** D **9.** D **10.** A **11.** B **12.** C **13.** E **14.** D **15.** B

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

aliterasyon: Şiir ve nesirde uyum sağlamak için söz başlarında ve ortalarında aynı ünsüzün veya aynı hecelerin tekrarlanması.

asonans : Şiir ve nesirde uyum sağlamak için söz başlarında ve ortalarında aynı ünlünün tekrarlanması

B

bağlam : Bir dil bilimini çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimini etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veye birimler bütünü.

betimleme : Tasarlama, bir şeyi sözle veya yazıyla anlatma, göz önünde canlandırma, tasvir.

Ç

çengi : Çalgı eşliğinde oynamayı meslek edinmiş kadın.

D

dekor : Tiyatro, sinema ve televizyonda sahnelenen yapıtın konusunun geçtiği yeri canlandırmak için hazırlanan eşyaların hepsi.

derleme : Seçme yaparak toplama, bir araya getirme.

deyim : Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği.

didaktik : Öğretici.

diyalog : **1.** Karşılıklı konuşma. **2.** Oyun, roman, hikâye vb. eserlerde iki veya daha çok kimsenin konuşması. **3.** Konuşmaya dayanılarak yazılmış eser.

dram : Sahnede oynanmak için yazılmış oyun, drama.

doğaçlama: Birdenbire, düşünmeden, içine doğduğu gibi, doğaçtan, doğmaca.

duru : Arınmış, karışık olmayan (dil, üslup vb.).

E

edebî : Edebiyatla ilgili, edebiyata ilişkin, yazınsal.

edebî eser : Edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınmış, sanat değeri taşıyan eserlerin her biri.

G

gülmece : Gerçeğin güldürücü yanlarını ortaya koyan edebiyat türü, mizah, ironi.

H

hikmet : Öğüt verici söz.

İ

ikileme : Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması.

ileti : Yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj.

imaj : İmge, görüntü.

K

karakter : 1.Yazın yapıtlarında, bir kişiyi benzerlerinden ayıran temel özelliklerin tümü. 2. Bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse.

kaside : On beş beyitten az olmayan, bütün beyitlerin ikinci dizeleri en baştaki beyit ile uyaklı olan ve çoğu kez büyükleri övmek için yazılan divan edebiyatı nazım biçimi.

kinaye : Düşünüleni dolaylı olarak anlatan söz.

M

mesnevi : Her beyti ayrı uyaklı bir divan edebiyatı nazım biçimi.

monolog : Tiyatro oyunlarında, kahramanlardan birinin sahnede kendi kendine yaptığı uzun konuşmanın tümü.

motif : Kendi başlarına konuya özellik kazandıran ögelerin her biri.

murabba : Dört dizeli bentlerden oluşan divan edebiyatı şiiri.

N

natüralizm : Gerçeğin doğaya uygun biçimde yansıtılmasını amaçlayan sanat akımı.

nesir : Düzyazı.

nükte : İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri.

O

oyun : Seslendirilmek veya sahnede oynanmak için hazırlanmış eser, temsil, piyes.

P

parnasizm : "Sanat sanat içindir." ilkesini benimseyen, genellikle şiirde kendini gösteren bir edebiyat akımı.

perde : **1.** Bir tiyatro eserinin büyük bölümlerinden her biri. **2.** Sahneyi seyirciye açan ve kapatan kumaş parçası.

R

realizm : Doğayı ve gerçeği olduğu gibi ya da görünüşte sanıldığı gibi çirkinlikleri ve bayağılıkları ile birlikte göstermek yolunu tutan ve XIX. yüzyılda başlayan sanat ve yazın akımı.

romantizm : XVIII. yüzyıl sonunda başlayan, duygu, coşku ve sembole aşırı yer veren sanat akımı.

rubai : Divan edebiyatında dört dizeden oluşan ve belirli aruz kalıpları ile yazılan şiir.

S

sembolizm : Sanat eserinin değerini, gerçeğin olduğu gibi aktarılmasında değil duygu ve düşüncelerin, işaret ve biçimlerin uygunluk içinde düzenlenişinde gören, ayrıca kelimelerin müzik ve simge değerine dayanılarak en anlatılmaz duygu inceliklerinin bile sezdirilebileceğini savunan edebiyat ve sanat akımı, simgecilik.

T

terkibibent : Divan edebiyatında uyakları başka başka olan birkaç bentten oluşan ve her bendin sonunda kafiyeleri aynı birer beyti bulunan manzume biçimi.

töre : Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü.

tuyuğ : Mâni biçiminde aruzla yazılmış manzume.

Y

yazı dili : Dilin yazıda kullanılan biçimi.

KAYNAKÇA

- Adnan BİNYAZAR, Emin ÖZDEMİR, *Yazma Öğretimi/Yazma Sanatı* (3. bs.), Papirüs Yayınları, İstanbul, 2006.
- Ahmet KABAKLI, *Türk Edebiyatı* (14. bs.), Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008.
- Ahmet Mithat EFENDİ, *Felâtun Bey ile Râkım Efendi* (5. bs.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019.
- Atilla ÖZKIRIMLI, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2001.
- Bahaeddin ÖGEL, *Türk Mitolojisi* I. Cilt (5. bs.), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.
- Behçet NECATİGİL, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (1. bs.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.
- Behçet NECATİGİL, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* (5. bs.), Varlık Yayınları, İstanbul, 1994.
- Cem DİLÇİN, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi* (4. bs.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- Cevdet Kudret SOLOK, *Karagöz*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970.
- Cevdet Kudret SOLOK, *Ortaoyunu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.
- Fahri TEMİZYÜREK, İlhan ERDEM, Mehmet TEMİZKAN, *Konuşma Eğitimi* (5. bs.), Pegem Yayınları, Ankara, 2014.
- Falih Rıfkı ATAY, *Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri*, Pozitif Yayınevi, İstanbul, 2020.
- Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, *Bütün Şiirleri I* (2. bs.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.
- Halide Edip ADIVAR, *Güzel Yazılar Hikâyeler 1*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- Halide Edip ADIVAR, *Mor Salkımlı Ev* (29. bs.), Can Yayınları, İstanbul, 2020.
- Halit KARATAY, *Okuma Eğitimi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011.
- Halit Ziya UŞAKLIGİL, *Aşk-ı Memnu* (1. bs.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.
- Haluk İPEKTEN, *Bâki Hayatı Sanatı Eserleri* (2. bs.), Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- *Nedîm Divanı,* Hazırlayan: Muhsin MACİT, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- *Karacaoğlan Şiirler*, Hazırlayan: Müjgân CUMBUR, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- *Yunus Emre Güldeste* (4. bs.), Hazırlayanlar: Sevgi GÖKDEMİR, Ayvaz GÖKDEMİR, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- İsa ÖZTÜRK, *Kerem ile Aslı* (6. bs.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017.
- İsmail PARLATIR, Orhan OKAY, İnci ENGİNÜN, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı IV, Çağdaş Türk Şiiri* (3. bs.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.
- İsmail PARLATIR ve diğerleri, *Güzel Yazılar Gezi-Hatıra*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- Mehmet Âkif ERSOY, *Safahat,* Huzur Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Mehmet Emin YURDAKUL,*Türk Sazı Yaralar ve Sargılar* (1. bs.), haz. Osman SEVİM, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2017.
- Mahmut el-Kâşkarî, *Dîvânü Lugâti't Türk*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Mehmet KAPLAN, *Hikâye Tahlilleri* (23. bs.), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
- *Mesleki Eğitim Merkezleri Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı*, Ankara, 2020.
- Muharrem ERGİN, *Dede Korkut Kitabı* (60. bs.), Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2019.
- Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi* (21. bs.), Bayrak Basım, İstanbul, 1993.
- Naciye Ata YILDIZ, *Türk Dünyası Destancılık Geleneği ve Destanlar* (2. bs.), Akçağ Yayınları, Ankara, 2019.
- Nevzat GÜNDOĞAN, Saim SAKAOĞLU, Abdurrahman GÜZEL, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III, Halk Şiiri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.
- Nihat Sami BANARLI, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.
- Osman GÜNDÜZ, Osman MERT, *Türk Dili 1 El Kitabı*, Ankara, 2017.
- Osman GÜNDÜZ, Tacettin ŞİMŞEK, *Dinleme Eğitimi*, Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2014.
- Orhan Veli KANIK, *Bütün Şiirleri* (52. bs.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019.

- Oya ADALI, *Etkileşimli ve Eleştirel Okuma Teknikleri* (1. bs.), Toroslu Kitaplığı, İstanbul, 2010.
- Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri 8* (12. bs.), Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Pertev Naili BORATAV, *Köroğlu Destanı* (1. bs.), Bilgesu Yayınları, Ankara, 2016.
- Recaizade Mahmut EKREM, *Araba Sevdası* (1. bs.), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2018.
- Refik Halid KARAY, *Gurbet Hikâyeleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2015.
- Samipaşazade SEZAİ, *Sergüzeşt* (2. bs.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.
- Selim İLERİ, *Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri*, Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Sayı 286, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.
- Seyit Kemal KARAALİOĞLU, *Kompozisyon Sanatı* (25. bs.), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1994.
- Şerif AKTAŞ, Osman GÜNDÜZ, *Yazılı ve Sözlü Anlatım* (3. bs.), Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.
- Şükran DİLİDÜZGÜN, Nihal KUYUMCU, *Türkçe Derslerinde Tiyatro Metinlerinin İşlevselliği*, Eğitim Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, Mayıs 2013.
- Şükrü ELÇİN, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.
- Şükrü Halûk AKALIN ve diğerleri, *Yazım Kılavuzu* (27. bs), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.
- Talat TEKİN, *XI. Yüzyıl Türk Şiiri* (2. bs.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2017.

Genel Ağ Kaynakçası

- https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/118312 Erişim Tarihi: 10.07.2020
- http://tdk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 10.07.2020
- http://teis.yesevi.edu.tr/ Erişim Tarihi: 10.07.2020

Görsel Kaynakça

- Sayfa 1 (Kitap kapağı arka zemin),Grafik tasarım uzmanı tarafından düzenlenmiştir
  https://www.cleanpng.com/png-background-light-purple-glare-purple-line-light-ba-243644/download-png.html Erişim Tarihi: 31.05.2021 Saat: 13.25
- Sayfa 17 (Dede Korkut)
  https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/malatya/kulturatlasi/dede-korkut Erişim Tarihi: 09.04.2021 Saat: 15.25
- Sayfa 19 (Deli Dumrul), Görsel tasarım uzmanı tarafından düzenlenmiştir.
  https://oygm.meb.gov.tr/kitap/kitap/23/index.html Erişim Tarihi: 09.04.2021 Saat: 15.50
- Sayfa 27 Ömer Seyfettin kitap kapağı görseli, ilgili kaynakçadan komisyon tarafından oluşturulmuştur.
  Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri 8* (16. bs.), Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2017.
- Sayfa 31 (*Genç Kalemler* dergisi)
  https://islamansiklopedisi.org.tr/genc-kalemler Erişim Tarihi: 30.03.2021 Saat: 15.25
- Sayfa 31 (Ömer Seyfettin)
  https://islamansiklopedisi.org.tr/omer-seyfeddin Erişim Tarihi: 09.04.2021 Saat: 15.18
- Sayfa 31 (Ziya GÖKALP), https://islamansiklopedisi.org.tr/gokalp-ziya Erişim Tarihi: 09.04.2021 Saat: 15.20
- Sayfa 31 (Ali Canip YÖNTEM)
  https://islamansiklopedisi.org.tr/yontem-ali-canip Erişim Tarihi: 09.04.2021 Saat: 16.30
- Sayfa 58 (Namık Kemal), islamansiklopedisi.org.tr/namik-kemal Erişim Tarihi: 09.04.2021 Saat: 15.20
- Sayfa 86, 87 (Mustafa Kemal ATATÜRK)
  http://alacati.org.tr/browser/ataturk-album.pdf Erişim Tarihi: 30.03.2021 Saat: 13.00
- Sayfa 105 *Aşk-ı Memnu* kitap kapağı görseli, ilgili kaynakçadan komisyon tarafından oluşturulmuştur.
  Halit Ziya UŞAKLIGİL, *Aşk-ı Memnu* (1. bs.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.
- Sayfa 108 (*Servetifünun* dergisi ve sanatçılar)
  https://islamansiklopedisi.org.tr/servet-i-funun Erişim Tarihi: 30.03.2021 Saat: 14.00
- Sayfa 125 (Orta oyunu), https://islamansiklopedisi.org.tr/orta-oyunu Erişim Tarihi: 09.04.2021 Saat: 16.00
- Sayfa 126 (Meddah), https://islamansiklopedisi.org.tr/meddah Erişim Tarihi: 09.04.2021 Saat: 16.40

Görsel sayfa No	Görsel Kaynak	ID No
13,14	https://www.shutterstock.com/tr	1328892458
21	https://tr.123rf.com	41263797
22	https://www.shutterstock.com/tr	1656811069
23	https://www.shutterstock.com/tr	1538117237
24	https://www.shutterstock.com/tr	1328892431, 1328851964
25	https://www.shutterstock.com/tr	1328851964
26	https://www.shutterstock.com/tr	519992464
28	https://tr.123rf.com	15044321
34	https://www.shutterstock.com/tr	1127479277, 713365546
40,41	https://www.shutterstock.com/tr	324580268
42	https://www.shutterstock.com/tr	633360566
44	https://www.shutterstock.com/tr	1571909200
45	https://www.shutterstock.com/tr	486863086
50	https://www.shutterstock.com/tr	213059971
52	https://www.shutterstock.com/tr	1551022754, 1639899802
53	https://www.shutterstock.com/tr	1036999876
55	https://www.shutterstock.com/tr	1871786809
59	https://www.shutterstock.com/tr	1730427577
61	https://www.shutterstock.com/tr	1201091191
65	https://www.shutterstock.com/tr	667475587, 434081206
66	https://www.shutterstock.com/tr	244571548
70,71	https://www.shutterstock.com/tr	1328892407
73	https://www.shutterstock.com/tr	1482718451, 1673256409, 1328892467
74	https://www.shutterstock.com/tr	1328892416, 1328851961, 1109614250
75	https://www.shutterstock.com/tr	1070469878, 1328892467
84,85	https://www.shutterstock.com/tr	1369791917
89	https://www.shutterstock.com/tr	1532365328
91	https://www.shutterstock.com/tr	1465393592
92	https://www.shutterstock.com/tr	275161592
95	https://www.shutterstock.com/tr	1097407031
96,97	https://www.shutterstock.com/tr	1613033938
98	https://tr.123rf.com	6341706
101	https://www.shutterstock.com/tr	68304418
109	https://www.shutterstock.com/tr	1890766111
111	https://www.shutterstock.com/tr	1009710289
112	https://www.shutterstock.com/tr	434200447_592565960
117	https://tr.123rf.com	13772298
118,119	https://www.shutterstock.com/tr	354981725
122,123	https://www.shutterstock.com/tr	1572464494
125	https://www.shutterstock.com/tr	1105803752
130	https://www.shutterstock.com/tr	1684794505, 140581840